

Tidning för Hitis skärgård

Sjunde årgången

Rafhit

2009

Reportage från:
Högsåra, Kasnäs, Hitis,
Djupö, Biskopsö, Rosala,
Vänoxa, Vänö

Fiskets uppgång och kollaps
Kommunreform
Visans vänner i Hangö

I detta nummer

- 4 När trålarflottan akterseglade Hitis kommun
- 8 Rosalabröder förankrar i Råfsö
- 11 Fiskodling på skärgårdens villkor
- 14 Hangö – trålfiskarnas trygga hamn och hem
- 16 Som fiskardräng på trålare
- 18 Företagare med ett ben på Vänö och ett annat i Hangö
- 20 Taxi på köl
- 22 Vänöxa brokistor
- 25 Ur fyrvaktaren Otto Nybergs dagbok
- 26 Lolås lustgård
- 29 Skepparen Holger Wilson
- 36 Lycksalighetens ö
- 38 Energiskt, kontaktskapande och inspirerande – Skärgårdskvinnor möttes i Hitis/Rosala
- 41 Sabbatsår på Biskopsö
- 44 Skärgårdens företrädare i fullmäktige
- 46 Uppå Källarbacken har jag ett bageri och kök
- 48 Johan Petter Carlberg, den sista skärgårds- kaplanen i Kyrkosundsskärs kapell
- 50 Biskopsö skola
- 52 Visan har vänner i västerled
- 54 Höksångaren är tillbaka
- 56 Kustrodå i Hitis
- 58 Öns musikant
- 60 Information
- 62 Händelsekalender
- 64 Tidevarv

Hitis Friidrottsträning 2009 & lek

Start torsdagen 2/7 med samling klockan 18.00 på Idrottsplanen, Vikarevägen.

Varje tillfälle startar klockan 18.00 & slutar ca klockan 19.30 utom tävlingsdagen.

Tävlingsdagen 16/7 startar klockan 17.30 och slutar ca kl. 20.00 efter prisutdelningen.

Första samling och träningsdag	torsdagen	2 / 7
Övriga träningsdagar:	tisdagen	7 / 7
	torsdagen	9 / 7
	tisdagen	14 / 7
Tävling och avslutning	torsdagen	16 / 7

Grenar:

Höjdhopp, längdhopp, löpning, kulstötning, bollkast.

Ålder och gruppindelning:

Grupp 1	Födelseår	2006 & 2005
2		2004 & 2003
3		2002 & 2001
4		2000 & 1999
5		1998 & 1997
6		1996 & 1995

Avgift 6 euro som går till priser & förfriskningar på avslutningsdagen.

Regler:

För att de som deltar och kämpar på träningsdagarna skall ha fördel på tävlingsdagen, kan ingen tillfällig deltagare vinna pris genom att bara delta på tävlingsdagen.

För att vinna pris på tävlingen måste man ha deltagit på minst två stycken träningsdagar.

På avslutningen:

Vid tävlingens poängberäkning räknas sämsta grenplacering bort.

Idrottsträningen arrangeras genom H.V.H. Hembygdens vänner i Hitis.

Med vänlig hälsning.

Hans Axelsson och medhjälpare.

Närmare information i Hitis butik

Havet förenar och separerar

Kommunikationer har alltid varit något problemfullt. I forna tider var det en fördel att bo i skärgården för dem som färdas. Kommunikationerna löpte betydligt smidigare på köl över hav än på kärrhjul genom ödemarker. Endast oväder och bedrägliga isar var ett hinder. Tiderna förändrades när hästen ersattes av bilar och vägnätet byggdes ut. Kommunikationen ut till skärgården halkade efter i den utvecklingen. Snart var de land- och luftbaserade kommunikationerna överlägsna dem på sjön. Långt senare förlängdes landsvägarna ut till de större öarna i Hitis skärgård med hjälp av förbindelsebåtar. Denna senkomna utveckling har varit en välsignelse i skärgården, men som alltid finns även nackdelar.

Innan förbindelsetrafiken täckte merparten av skärgården var kommunikationen och umgänget mellan byarna i Hitis livlig. Folkmängden var stor, fiskerinäringen inbjöd till samordning och organisering i gillen, förtroendemännen färdades till möten i Hitis kommun, kyrkan kallade till gudstjänst, butiks- och skolfärder till grannbyn var ett måste och nöjena i föreningshusen samlade ungdomar. Folk i byarna kände varandra, umgicks livligt och släktband knöts. Resor inom och utom kommunen företogs med egna båtar, oftare till Hangö än till Dalsbruk i den södra delen av skärgården.

Med introduktionen av förbindelsetrafiken 1963, tillkomsten av vägen till Kasnäs 1965 och kommunens upplösning 1969 ändrades kommunikationsmönstret. Den egna båten som var det naturliga transportmedlet fick ligga förtöjd vid bryggan. I stället tog hjulbaserade transporter över. De stora förbindelsefartygen sväljer tunga transportfordon och bilar som behändigt rullar i land. Personbilar är numera en vanlig syn såväl i Högsåra som på Vänö. Fartygens och färjornas rutt från utgångshamnarna Dalsbruk, Kasnäs samt Svartnäs på Kasnäslandet (Högsårafärjan) styr hur folk färdas. Trafiken går från hemön till nämnda hamnar och sedan vidare upp på land och samma väg tillbaka. Kommunikationen går mellan centrum och periferi men inte på tvärs.

I den yngre generationen skärgårdsbor är det alltför många som aldrig besökt byar i grannskapet. Folk som förut kände varandra har fjärmats från denna gemenskap. Detta är något som sakta gått upp för mig under mina reportageresor. Samtidigt är folk genuint intresserade om vad som händer och har hänt i trakten. Folk frågar efter RoHit, vilket vittnar om att tidningen fyller en funktion av återfunnen gemenskap. Historiens gång kan inte vridas tillbaka men samhörigheten som delvis gått förlorad kan återuppstå i andra former. Kommunsammanslagningen med tillhörande centralisering borde rimligtvis ge en puff i den riktningen.

Jan Sundberg

RoHit

Tidning för Hitis skärgård

Våra unga annonsredaktörer 2009

Christoffer Johansson	Mari Lejonmark
Viola Wilson	Mi Holmström
Simon Eriksson	Johanna Rosenberg
Maria Lumme	Tony Laine
Xenia Wilson	Rami El Digwy
Moja Brunström	Emilia Johansson
	Peppi Wilson

Chefredaktör: Jan Sundberg

Ombrytning och layout: Bernt Örså

Pärmbild: Bernt Örså

Baksida: Dan Axelsson

Journalistmentor: Christina Korkman

Redaktörer: Stig-Björn Nyberg

Olof och Gun Biström

Bo Rosenberg

Kurt Zilliacus

Johan Gustav Knuts

Heidi von Wright

Päivi Hellberg

Maria Johansson

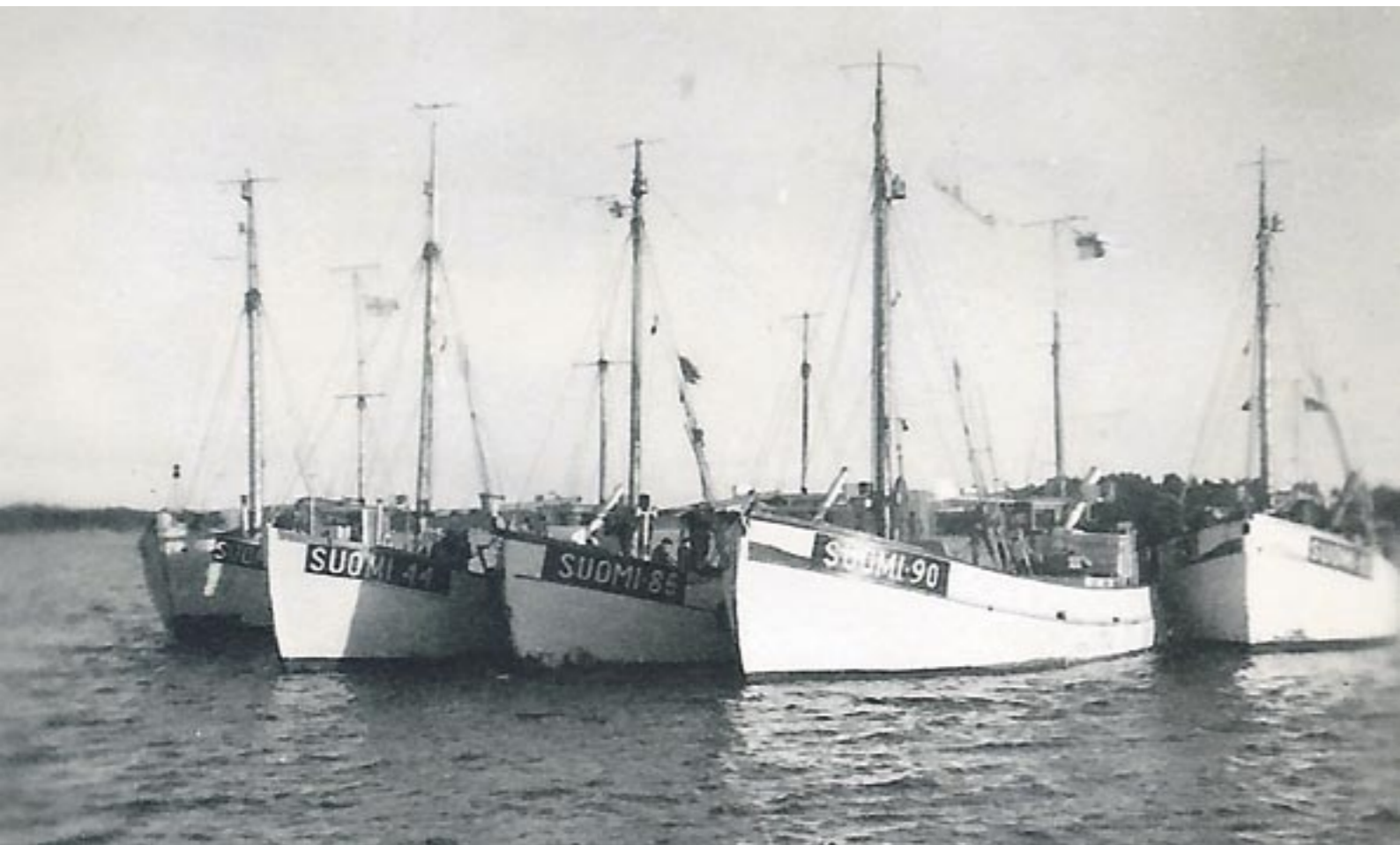
Eppu Nuotio

Tina Örså

Tryckeri: Ekenäs Tryckeri AB

Ansvarig utgivare: Rosala Byråd r.f.

www.dragsfjard.fi/rosala

När trålarflottan akterseglade Hitis kommun

Trål- och laxfisket upplevde ett rejält uppsving i grannbyarna Rosala och Böle i Hitis under en kort tid, från mitten av 1950-talet till början av 1960-talet. Framtidstron inom fiskenäringen växte och snart fanns det en ansevärd trålarflotta i Rosala byvik och i Böle sundet. Men flottan försvann efter bara några år.

Varför försvann flottan och varför blev fiskodlingen med koppling till trålfisket senare relativt kortvarig?

I Hitis kommun var medelarealen för den brukade jorden på gårdarna endast 2,7 hektar år 1941. Arealen var den lägsta i skärgårdshavet fränsett Kökar enligt Nils Westermarck (1948, 674). Hela 78 procent av de yrkesverksamma hushållen i Rosala och Böle hade fiske som huvudinkomst år 1958 och de resterande hushållen var också de direkt eller indirekt beroende av fisket. De flesta hushåll höll sig med kor enligt självhushållningsprincipen och boskapsskötseln utgjorde ett komplement till fisket. Endast fyra gårdar hade fler än två kor, spannmålsodlingen hade svårt att hävda sig i den magra skärgårdsjorden. Enligt Nils Rosenblad hade de två byarna då över 50 skötbåtar, sju trålare och sju laxbåtar. Senare kom några trålare till innan trålfiskarna flyttade från orten (1960, 156-163). Byarna var de största fiskelägena i landet, jordbruket kunde man inte leva av.

Försöket att strukturellt förnya fisket och övergå till

trålfiske misslyckades i slutet av 1950-talet i Rosala och Böle eftersom nästan samtliga trålfiskare flyttade bort från orten på 1960-talet. Erland Eklund skriver i sin doktorsavhandling att ungdomarna började emigrera i stora skaror och som ett resultat av denna förändring råkade kommunen in i en kris och tvingades att gå samman med Dragsfjärd (1994, 139-140). Vad var då orsaken till detta "misslyckande" förutom en kris i skötfiskenäringen? Låt mig göra ett försök till komplettering.

Trålfisket inleds

Efter andra världskriget råkade fiskerinäringen ut för svårigheter. Under krigsåren och tiden strax efter utgjorde fisken ett viktigt tillskott i folkförsörjningen. När levnadsstandarden steg ersattes fisk med kött på matbordet. Exporten av levande fisk till Sverige hade upphört vid krigsutbrottet och som en följd av det sjönk priset på fisk då den inhemska marknaden var mättad och exporten i praktiken hade upphört. När kilopriset sjönk måste större mängder fisk fångas för att kompensera prisnedgången, vilket inte var möjligt med skötbåtar. När fisket därtill slog fel under 1950-talet blev livsbetingelserna i skärgården sämre. Före andra världskriget ansågs skärgården vara rätt välbärgad, men under 1950- och 1960-talen hörde skärgården till de underutvecklade områdena enligt statens regionpolitik (Valkonen 1985, 201-242). Vissa

skärgårdskommuner ansågs till och med höra till de fattigaste i Finland. Av den orsaken tillkom den så kallade skärgårdslagen (Lag 494/81) i början av 1980-talet för att stöda möjligheterna att leva, arbeta och bo i den del av skärgården som saknade fast vägförbindelse. Dessutom tillsattes en statlig skärgårdsdelegation för att övervaka att lagens anda blir uppfylld och till uppgiften hör även att komma med förslag till åtgärder.

Fisket till havs gav möjlighet till bättre inkomster men krävde omfattande investeringar och ett kunnande som inte fanns i landet. **Einar Fagerström** från Rosala tog det första steget när han började fiska lax med krok och senare var det han som introducerade trålfisket i landet, tidigare dokumenterat i RoHit (2005). Hans exempel följdes av andra i Rosala som på liknande sätt köpte begagnade trålare i Sverige och Danmark. Finansieringen vållade problem, inte kontakterna till Danmark och Sverige. Språket var det samma i det senare fallet och förstäligt i det förra. Däremot fick fiskarna själva lära sig trålandets svåra konst genom erfarenhet och misstag, något som kunde vara dyrköpt lärdom. Trots det var det åtskilliga av de yngre fiskarna som prövade på lax- och trålfiske. Många av de äldre fortsatte som förut med det allt mer olönsamma kustfisket. I vissa fall kunde de vara med om att finansiera nyinvesteringarna. Därtill behövdes manskap ombord och jobb erbjöds dem som inte hade möjlighet att själva skaffa sig en trålar. Trålarna som trängdes i byviken under somrarna ingav med sin närvaro nytt framtidshopp för folk inte bara i Rosala och Böle utan även i hela Hitis kommun.

Varför lämnade trålarflottan Hitis?

Den bild som målas upp här bygger på intervjuer och samtal med folk på orten. En förklaring som förts fram är att skatterna för företagare ansågs vara högre i Hitis än annanstans. På den tiden indrevs såväl stats- som kommunalskatt lokalt och bedömningen av inkomster av trålfisket gjordes av kommunens skattenämnd. Ingen i skattenämnden var trålfiskare, skötfiskarna dominerade. Anledningen till en påstådd orättvisa skulle ha varit den välkända avundsjukan. Trålfisket hävade nämligen in betydligt mer pengar än det stagnerande skötfisket. Att det verkligen var så går inte att bevisa, däremot nog att kommunen inte erbjöd trålfiskarna sådana tjänster som man gjorde i Hangö. Fiskarna upplevde allmänt att skatterna till kommunen gav föga i utbyte. Orättvisor fanns också på annat håll men det kändes sannolikt bittrare att bli skattad av skötfiskande beslutsfattare som var bekanta eller släktingar. På den tiden sköttes betalningen av fisk ofta kontant och därför var inkomsterna svåra att övervaka. Skatterna är inte hela förklaringen till att trålarflottan försvann från orten. Manskaptets uppfattning skiljer sig från skepparnas och slutsatser ska heller inte dras utan fruarnas syn på saken.

Hitis var en borgerligt styrd kommun där bypolitik dominerade. Trålarflottan flyttade till Hangö och samhället Råfsö i Björneborg där fullmäktige var starkt partipolitiserade. Det socialistiska inflytandet i kommunalpolitiken var dominerande i det senare fallet och stort i det förra fallet. Trålarskepparna tyckte att beskattningsbesluten i städerna var bättre motiverade.

I allmänhet anses borgerliga kommuner vara mer företagsvänliga än socialistiskt styrda, vilket ingalunda behöver stämma överens med verkligheten. Om orättvis beskattning hade varit den enda orsaken hade frågan lösts med att hela flottan seglat i väg till Dalsbruk och familjerna fortsättningsvis bott kvar i Rosala och Böle, men så var inte fallet. I stället styrdes valet av bättre hamnplatser, där fisken kunde förädlas och transporteras vidare. Råfsö låg långt borta men hade fördelen av att ligga nära goda fångstvatten.

Motivet var sålunda inte i första hand vad fiskarna betalade i skatt utan vad kommunen hade att erbjuda i form av en god hamn kombinerat med närbelägna fångstvatten, att skatten uppfattades vara rättvis och att beslutsfattarna i skattenämnden ansågs opartiska. Hangö hade även den fördelen att hamnen kunde angöras under svåra isvintrar. Hitis kommun hade inte en chans i denna jämförelse. Fiskförädlingen i Kasnäs kom långt senare när flottan redan hade etablerats på annan ort. Björneborg och Hangö hade aktivt satsat på sina fiskehamnar. Om trålfiskare lockas till städerna måste skatterna givetvis vara väl avvägda, något som Björneborg och Hangö hade rutin på tack vare industrierna på orterna.

För fruarna och barnen i Rosala och Böle var trålfisket inte odelat positivt. Den arbetsfördelning mellan man och hustru som rådde under skötfisket spolierades. Kvinnan hade en aktiv funktion i skötfisket men hon var helt utestängd från trålfisket. Nu fick hustrun sköta om barn, hushåll och boskap, om sådan fanns, samt hushållets ekonomi när mannen för det mesta var borta. Flottan seglade i väg från byviken i månadsskiftet augusti/september och besättningen kom på besök kanske en gång under hösten. Efter julfirandet bar det i väg igen och på våren hann manskapet hem en eller två gånger före sommaruppehållet. Fruarna blev sjömanshustrur med samma ansvar som sina medsyster vars män var på långfart. Hanna Hagmark-Coopers studie på Åland visar att sjömanshustrur av den äldre generationen var särskilt missnöjda med det ansvar och de förväntningar som ställdes på dem. Iakttagelsen stämmer även överens

Nöjda fångstmän på trålaren Nordvåg.

med trålfiskarfruarnas syn.

En flytt till det närbelägna Hangö gjorde livet lättare. Trålarna angjorde hamnen för att lossa lasten och för att få service. Mannen hade då tillfälle att besöka hemmet oftare. Skolgången var tryggad för de äldre barnen och utbudet av butiker och kommunala tjänster var betydligt bättre. Därtill hade fruarna en möjlighet att ta anställning för att dryga ut inkomsterna vid behov. Även om det blev dyrt att hyra och kanske senare köpa ett hus i Hangö ansåg man att fördelarna klart övervägde jämfört med att stanna kvar i Hitis. Gårdarna hemma i Rosala och Böle såldes inte, dem återvände man till när fisket låg nere. Havsfisket lyckades inte utan en urban omgivning med tillhörande service för båt, last, manskap och familj. Manskapet ombord följde ofta med och emigrationen hade i fallet Hitis en mindre betydelse i sammanhanget. Det var en tragedi för Hitis kommun som gick i bräsch för trålfisket i landet, men som isolerades av isar på vintrarna. Kommunen saknade hamnplats, fiskmottagning och förädling. Därtill saknades service i form av motorverkstäder, bränslepåfyllning, och framför allt en dräglig framtid för fru och barn som blev ensamma kvar hemma. Båtslipar uppsökte man i allmänhet på Gotland eller Sveriges östkust där kunnandet var stort.

Fiskodling - en förlupen chans

Trålfiskarna närde en stark hembygdskänsla. På somrarna återvände alla och båtarna trängdes i byviken som förut när fisket låg nere. Havsfisket skapade kontakter och gav nya vyer. Laxfiske ingick som ett komplement till trålfisket om höstarna.

Viking Eriksson, hemma i Böle men utflyttad till Hangö, var först med att fiska lax med nät på höstarna. Laxfisket pågick från slutet av 1960-talet till slutet av 1970-talet tills laxkvoter och minskat bestånd gjorde

fisket olönsamt.

Trålfiskaren **Leif Lindholm** från Hangö var den första som tänkte på idén att i stället odla forell och slog sig ned i Rosala för att inleda verksamheten i mitten av 1970-talet (se separat artikel om det). Många trålfiskare följde efter och snart fanns kassar runt om i Hitis skärgård. Introduktionen av fiskodling hör intimt ihop med trålfisket. Förutsättningarna för fiskodling var inte de bästa jämfört med till exempel Norge, eftersom vattentemperaturen växlar stort mellan årstiderna och fisken inte växer i för kallt och för varmt vatten. En placering på ett bra ställe med god genomströmning kombinerat med foderfisk från egna trålare gav lönsamhet. Avsättningen gick till fiskuppköpare och butikskedjor i de större städerna. Nu fanns det en chans att få hem trålarflottan och att återuppta en arbetsfördelning mellan man och hustru som påminde om den under skötfiskets dagar. Förhoppningarna grusades emellertid snart. Varför det?

Fiskodlingen upptog i början mer näring från Östersjön än den tillförde. Fiskodlarna tog till vara foderströmmingen som är mindre än matströmmingen. Genom att skära strömmingen i bitar eller mala den och därefter mata forellen blev näringsbelastningen skonsam. Forellen åt strömmingen och människan åt forellen. Spillet var litet och mindre farligt än om strömmingen dött en naturlig död, eller ätits av vildfisk. Problemet var att strömmingen innehöll giftiga dioxiner och den naturliga näringskedjan förbjöds därför av myndigheterna och därmed även en gryende inkomstkälla i skärgården. Symbiosen mellan trålfiske och fiskodling som hade gagnat skärgården kvävdes effektivt av statliga miljöhänsyn. Inte nog med det, samtidigt upphörde en fiskerinäring som involverade både man och hustru i en invand arbetsfördelning som tillfälligt gav nytt hopp om en framtid i Hitis skärgård.

I stället tvingades fiskodlarna av statliga myndigheter att ty sig till inköpt foder. Den består till en mindre del

av slaktavfall från importerad fisk, resten är mjöl, klister, ben- och köttavfall från boskap, svin och höns. Fiskodlarna tvingades sluta med eget fiske och köpa dyrt foder som tillför Östersjön försör och kväve.

I och med att Finland anslöt sig till EU år 1995 öppnades den internationella konkurrensen och importerad norsk forell pressade ned priserna. Små fiskodlingar i skärgården hade inte längre en chans att överleva.

Dioxinerna i strömmingen har inte förorsakats av trålfiskarna. Industrin och andra näringar får stå till svars för giftet. Eutrofieringen av Östersjön tilltar lokalt med nuvarande foderblandningar och fiskodlarna utpekade som syndabockar för något de tvingats till. Foderfabrikörer, miljöaktivister, fritidsfolk och turister känner sig nöjda. Resultatet är att ingen längre i Rosala odlar fisk, kvar finns endast ett antal kassar kring Kasnäs. Med fiskodlingen kollapsade den en gång så stolta fiskerinäringen i Rosala och det samma gäller även övriga delar av skärgården. Fritidsfisket har helt tagit över. Dioxinerna är inget problem anser en del av dem och äter sin fångst eller släpper den tillbaka i sjön. Andra slänger i väg sina fångade fiskar i soptunnor eller låter dem ruttna längs stränderna.

Det är inte endast yrkesfisket som har försvunnit utan även den urgamla kultur av känsla och omsorg som omgav fisket. "Havet var vår åker", sade **Valborg Wenberg** från Vänö i RoHit år 2007. Med det menade hon att havet i likhet med åkern var ett kulturlandskap som vårdades och respekterades. Respekten gällde även andra fiskare, deras bragder och uppgjorda avtal. Med spinnfiskelagen fick den kulturen en rejäl stöt. Knappast var det ett sådant resultat beslutsfattarna hade tänkt sig men det är ingalunda ovanligt när beslut fattas utan en helhetssyn.

Text: Jan Sundberg

Foto: ur Torvald Gustafssons och Leif Lindholms fotosamlingar

Författaren är tacksam för värdefulla kommentarer och rättelser av **Hemming Eriksson** i Böle, **Sixten Laine** i Rosala och **Mats Wilson** i Rosala som tagit del av en tidigare version av artikeln.

Referenser:

Eklund, Erland (1994), Kustfiskare och kustfiske i Finland under den industriella epoken. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan, Skrifter 5

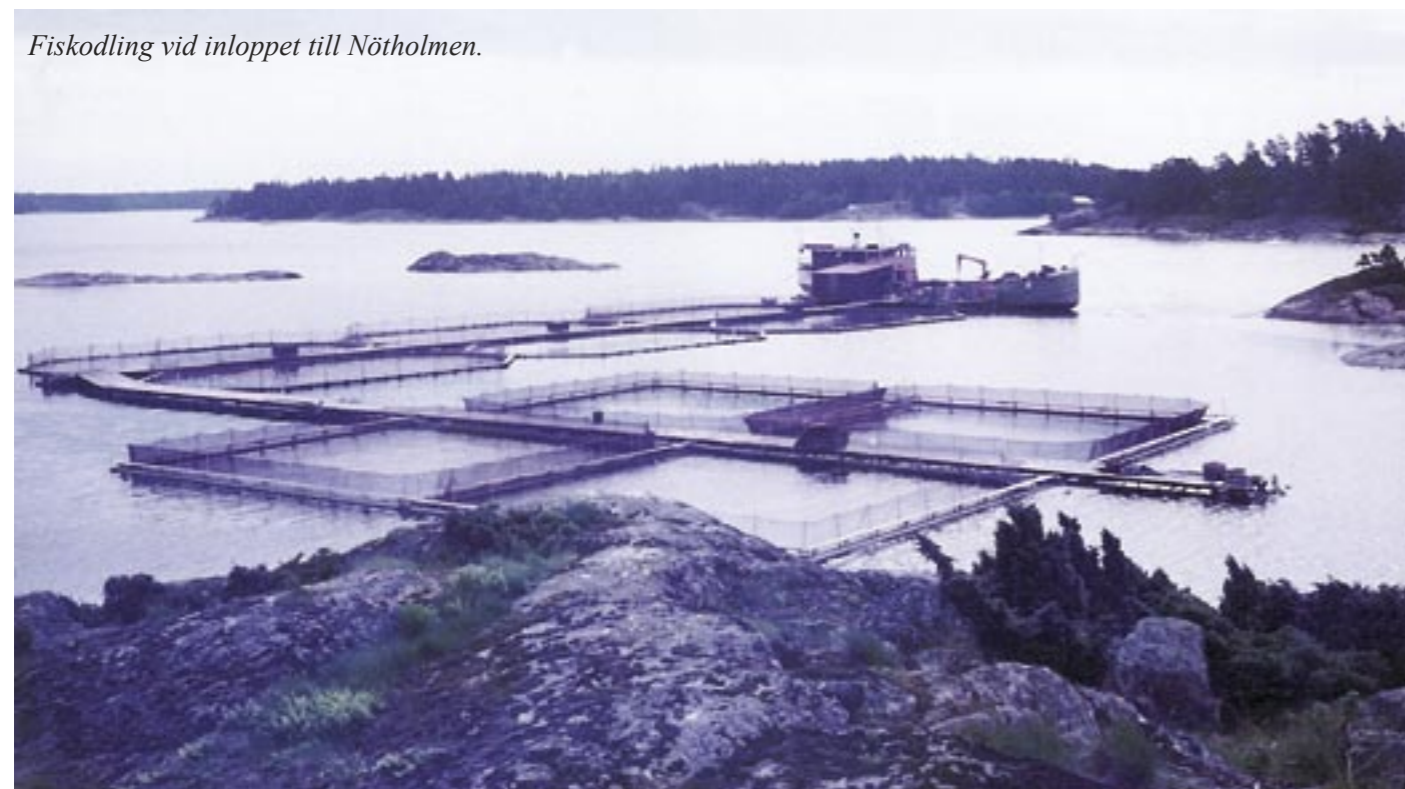
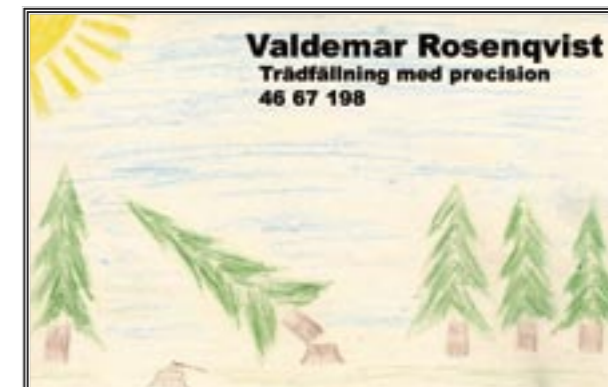
Lag om främjande av skärgårdens utveckling 494/1981

Hagmark-Cooper, Hanna (2008), Avsked och återseende. Sjömanshustrurs liv under 1900-talet. Helsingfors: Svensk litteratursällskapet i Finland Nr 704

Rosenblad, Nils (1960), Rosala-Böhle. Hitis. Ingår i Atlas över Skärgårds-Finland. Helsingfors: Nordenskiöld- samfundet i Finland

Valkonen, Tapani (1985), Alueelliset erot. Ingår i Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana. Helsingfors: WSOY

Westermarck, Nils (1948), Skärgårdens lantbruksområde. Ingår i Skärgårdsboken. Helsingfors: Nordenskiöld-samfundet i Finland

Rosalabröder förankrar i Räfsö

De flesta trålarfiskare i Rosala och Böle sökte sig söderut till närbelägna Hangö där de slog sig ned med sina familjer. Bröderna Gustafsson begav sig däremot till Räfsö, som ligger norrut från Rosalavatten vid västkusten.

Bröderna berättar hur det kom sig att de flyttade till Räfsö och varför de senare återvände till Rosala.

-Vi var ungar och det var Räfsöflickorna vi gifte oss med som fick oss att bli Björneborgare.

Redaktörens åldersstigna pappa Tunturi moped rör sig hemvant mellan gårdarna i Rosala. Knattret från mopeden och redaktörsväskans svaj på axeln är ett kännetecken att nu är det dags för intervju. Bröderna bor i var sin ända av byn och samtalen med dem kommer snabbt i gång var för sig. Tidningsurklipp och gamla fotografier plockas fram. Bilder av trålaraskutor pryder väggarna och minnena lockas fram i våra samtal som alternerar mellan skämt och allvar.

Torvald och Rudolf Gustafsson är födda i Rosala år 1938 respektive 1941 i en fiskarfamilj med sammanlagt fem barn, varav Torvald var äldst. Efter skolgång i Rosala

började de i tur och ordning fiska med pappan. Han gav ingen lön men möjlighet erbjöds att låna hans skötbåt för eget fiske. Mest var det strömming och fjällfisk som såldes kontant till fiskuppköparen Johannes Wiberg, far till Åke Wiberg (se RoHit 2008). Nästan all fisk såldes vidare till Helsingfors.

Efter konfirmationen var Torvald till sjöss under nio månader eftersom fisket med fadern inte gav någon inkomst. Från 1957 till 1958 arbetade han som fiskedräng på Harry Anderssons trålare, efter det väntade militärtjänsten. Den yngre brodern Rudolf började jobba ombord på trålare redan som 15-åring. Han följde med redan från början till Gotland där många fiskebåtar från Rosala och Böle drog trål under vintrarna. Rudolf och Torvald arbetade inledningsvis på olika båtar. Där lärde de sig att tråla. All fångst fraktades till Finland. En trålare lastades full med fisk och den körde i skytteltrafik mellan Gotland och Hangö. De övriga båtarna fiskade under tiden.

- Transporterna var besvärliga och jag var sjösjuk nästan hela tiden, minns Rudolf.

Rosalaborna sökte sig med tiden alltmer mot

Bottenhavet och senare även till Gävlebukten. Brödernas far Ruben Gustafsson köpte tillsammans med fyra andra från Böle och Rosala två gamla trålare från Göteborg år 1960. Han betalade ingen lön till sönerna som nu jobbade tillsammans. Alla inkomster deponerades på Hitis Sparbank för att avkorta lån.

Räfsö ett samhälle vid havsbandet

Räfsö är egentligen en liten stad i staden Björneborg längst ute på en rad av öar. Ortsborna kallar samhället Räpsöö. Det bor fortfarande ca 1 000 personer i Räfsö som under 1870-talet var Finlands största exporthamn. Även en såg verkade på orten uppförd med svenskt kapital. Många arbetare och tjänstemän rekryterades från Sverige, därav ovanligt många Räfsöbor med svenskt efternamn. Ännu på 1920-talet var skolan på orten tvåspråkig.

Verksamheten i hamnen stagnerade när hamnen Mäntyluohto på motsatta stranden fick järnväg. På andra sidan Mäntyluohto udde ligger det kända havsbadet Ytterö med en fem kilometer lång kust av sanddyner. Strax utanför Mäntyluohto udde fortsätter vägen till ön Kallio där Finlands äldsta idrottsförening Björneborgs Segelförening (BSF) har sin paviljong. Fram till 1950-talet skeppades sågvaror från Seikku såg i Björneborg med pråm längs Kumo älv för omlastning på redan utanför Räfsö (Rosenlew & CO Aktiebolag 1953).

För att svara mot omstruktureringsarna byggdes en fiskehamn i Räfsö. Samhället fick broförbindelse år 1956 varför det gick snabbare att komma in till centrum av Björneborg, som låg 24 kilometer därifrån. Med trålfiske blev Räfsö ett centrum för fiskare inte bara från trakten utan även för andra trålfiskare verksamma längs landets långa västkust. Hamnen hölls öppen under vintrarna genom det öppna läget och den livliga trafiken till Mäntyluohto hamn.

Det var hit många Rosala fiskare kom för att lossa last och få service på sina båtar. Bottenhavet som var lägligt för trålfiske bredde ut sig strax utanför Räfsö. Fångstfärderna gick ända ut till Finngrundet i Gävlebukten med Räfsö som bas. Rosalaborna fick lov att brottas med finskan som var ett främmande språk för dem.

Torvald hörde till dem som lärde sig finska snabbt. Språkinläringen påskyndades av att han hittade sin kommande fru Marja-Liisa Ljungman i Räfsö och

slog sig ned där i början av 1960-talet. Det var hon och de tre barnen som var den direkta orsaken till att han bytte boningsort. Indirekt var det Räfsö och närliggande fiskevatten som förde honom till Björneborgstrakten.

Rudolf flyttade till Räfsö ett par år senare då han träffade sin Maija Gröndahl på brandkårshuset där det var dans. Torvald fungerade inledningsvis som tolk. De gifte sig år 1965 och fick två barn. Det är värt ett omnämnande att Maijas bror Kelpo Gröndahl tog silver i brottning vid olympiska spelen i London år 1948. Olympiskt guld blev det vid spelen i Helsingfors fyra år senare och ett VM-silver året efter.

- Han var den store hjälten på ön, även om mottagandet var festligare när han vann den första silvermedaljen. Alla i Räfsö ställde upp för att möta och hylla honom när han kom hem från London, men inte när han vann sin guldmedalj, berättar Maija.

Även tangosångaren Eino Grön hörde i sin ungdom till de aktiva brottarna i den lilla men aktiva arbetaridrottsföreningen Reposaaen Kunto. Kelpo blev sedan, som det anstår en olympiamedaljör i Finland, invald i riksdagen under två perioder från år 1962 till år 1970 (FOS 1962 och 1966). Kelpo var gästvänlig och hans bastu var livligt besökt av Rosalaborna när båtarna låg i hamnen.

Trålandet ingen dans på rosor

Framför allt Torvald, som hade familj, men också Rudolf tyckte att det blev allt mer ekonomiskt ohållbart att vara anställd av fadern. Bröderna köpte ut honom och övertog den ena trålaren. Pappan var illa tvungen till det, särskilt som han saknade skepparbrev som Torvald skaffat år 1962. Även Rudolf fick behörighet något senare.

Trålandet är förbundet med stora ekonomiska risker. Hösten 1973 förlorade bröderna 83 laxnät. Antingen var det fartyg som kört igenom näten eller drivisen som fört dem med sig. På den tiden fiskade de med trålaren Merita, byggd i Sverige år 1937, och köpt av bröderna Gustafsson år 1966. Förutom Torvald och Rudolf fanns även två andra besättningsmän ombord, den ena var Tage Sundqvist från Rosala.

Enligt en tumregel går tio procent av fångsten till att avlöna besättningen, tio procent till ägarna och resten till båten i form av bränsle, fångstredskap, service och

amorteringar. Priset på bränsle hade steg rejält under den första oljekrisen år 1973 och då gällde det att försöka med laxfiske. Strömmingsfiske var inte längre lika lönsamt (Jarva 1974).

Ett tillbud har bröderna varit med om. De körde på ett polskt fartyg som låg för ankar i sjörök utanför Mäntyluoto vid den så kallade Trekanten. Lotsen hade inte tagit in skeppet till hamnen utan hon låg mellan två farleder.

– Vi hade ingen radar ombord och vi kolliderade med sån kraft att vår trälare höll på att sjunka. Sen blev det aktuellt med att skaffa radar vilket vi gjorde år 1968. Pappa låg och sov när det hände och han svor på att aldrig mer tråla, något som han egentlig aldrig lärde sig, berättar Torvald.

Fruarna deltog inte i fisket men Maija var med när trälaren togs upp på slip på Gotland och i Oxelösund.

Tillbaka till Rosala

På somrarna styrde bröderna hem till Rosala med sina familjer. År 1979 beslutade de att satsa på fiskodling jämsides med trälandet för att dryga ut inkomsterna. Där odlade de fisk fram till år 1996. Odlingen fanns vid Slädaklobben bredvid Brunkholmen. Sommarstugan stod där och i den bodde de under anspråkslösa förhållanden.

– Idén till fiskodling fick vi av **Leif Lindholm** (se separat artikel). Forellen matades med strömming som vi fångade med trälaren. Inkomsten var ojämn, ibland väldigt bra och ibland inte, minns Torvald.

Familjerna bodde kvar i Räfsö där barnen gick i skola. Torvald flyttade bort från Rosala ett tag när kommunen, denna gång Dragsfjärd, inte godkände en avskrivning för transformator och elkabel.

– Jag besvärade mig i flera repriser och vann varje gång. Sen beslöt jag att flytta tillbaka och det blev inga problem med beskattaren längre.

Bröderna slutade tråla i slutet av 1980-talet. Fram till dess matades forellen med strömming som fångades med trälaren tills strömmingsfodret förbjöds.

Maija flyttade till Rosala i samband med att färjan Aura sattes i trafik, det vill säga hösten 1994. I Rosala jobbade hon på fiskodlingen där hon matade, vägde och packade forell. Marja-Liisa tog hand om fiskrommen. Därefter jobbade Maija flera år på fiskfabriken i Kasnäs med liknande jobb. Där miste hon två fingrar när en maskin gick sönder.

I dag bor Maija och Rudolf på hemgården Norrbyn. Det ena barnet bor kvar i Räfsö medan det andra bor i Hangö. Torvald bor i Sandviken ensam efter att Marja-Liisa gick bort år 2008. Huset är omgärdat av en välskött trädgård som var Marja-Liisas ögonsten. Två av deras barn bor i Björneborg och ett i Sverige.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså samt ur Torvald Gustafssons fotosamling

Referenser

FOS Finlands Officiella Statistik Riksdagsvalen 1962 och 1966.

Jarva, Veli-Pekka (1974), Öljyn hinta nousi. Saalis vaihtui silakasta loheksi. Satakunnan Kansa 24 mars.

W. Rosenlew & Co. Aktiebolag 1853–1953. Helsingfors: Frenckells Tryckeri Aktiebolag

Fiskodling på skärgårdens villkor

Fiskodling har oförtjänt fått namn om sig att vara något väldigt miljövänligt. En närmare bekantskap med näringen ger emellertid en helt motsatt bild av verkligheten.

Hur var det inledningsvis möjligt att fiskodlingen snarare minskade tillförseln av näring i Östersjön och inte tillför näringsämnen som medierna låter påskina?

Hangöbon **Leif Lindholm** träffar jag av en händelse i Rosala Gästhamn där han med säker hand fixar båtar i farbart skick. Hans namn är inte obekant, han var den första i trakten som började med fiskodling. Den här gången var det inte jag som inledde samtalet utan Leif tog initiativet, jag var inte sen att lyssna. Det går inte att störa folk i arbete. Bättre tid hade vi hemma hos Leif och hans fru **Alma** (född **Laine**) som bor i en del av ett stort gult hus vid Strömmen i Rosala. Vi slår oss ned kring kaffebordet som Alma dukat

upp. Det var tur att vi hade god tid för det fanns en hel del att diskutera. Leif låter sig inte bekommas av min fördomsfria okunskap. Kanske det just var på grund av fördomsfriheten som vi enkelt kunde styra förbi en massa onödigt käbbel – som han hört till lust och leda – och i stället koncentrera oss på väsentligheter. Under tiden hann åtskilliga båtar färdas genom Strömmen som skiljer Rosala från Sommarön, innan jag tackar och styr hem min gamla pappa Tunturi-moped.

Fiskodlingen ingav framtidsförhoppningar

Leif växte upp i en fiskarfamilj i Hangö. Först jobbade Leif på en verkstad men sedan tog fisket över och han var trälarfiskare i många år. När Leif var engagerad med farledsarbete kom han att röra sig i vattnen kring Gustavs. Där hade fiskarna börjat med forellodling år 1972. De var först med odling i

havsområdet.

– Jag pratade med dem och fick idéer. Hemma i Hangö var det ingen som nappade på mina funderingar. Jag gick till den lokala banken som visade förtroende och gav mig ett lån.

Verksamheten började i Rosala där frun Alma var hemma. Förberedelserna startade år 1975 och följande år skaffades yngel. Kassen lades ut i Verkvikens vid Sommarön. Leif var då 30 år.

– Första kassen köpte jag begagnad i Gustavs. Sedan åkte jag till Norge och köpte en ny kass där. Följande år blev jag kompanjon med min svåger **Erik Abrahamsson** från Aspö. Kransarna och pontonerna byggdes i Hangö. Dem tog vi på släp till Rosala.

Den första primitiva kassen nådde ända ned till botten där fiskarna plockade upp fodret. Kassen kunde därför inte placeras på djupt vatten.

– Forellen matades enbart med fisk. Foderströmmingen köptes av

Kompis - välkänd båt i Rosalavatten.

Viola Gustafsson (f. Törnroos) med fisk från Träskö fjärd.

Anrika Ålandsbåten von Konow.

trålfiskare, skötfiskare och Sandins i Hangö. Jag malde själv strömmingen och filéavfallet som slängdes ut till forellerna.

Forell som matas med fisk får ett grått kött som fisk i allmänhet. Konsumenterna krävde snart att forellens kött skulle vara rött, annars var de inte nöjda. Den röda färgen skapas på konstgjord väg med att tillföra pellets.

– Fabrikspelletts innehåller köttbensmjöl, sojamjöl, fjädermjöl och resterande 30 procent består av fiskmjöl.

Torrfoder i pelletsform tillför näring i sjön. Matning med enbart foderströmmingen minskar näringen i Östersjön. Det var så de aningslösa konsumenterna ville ha det. Forellen smakar lika oberoende av om köttet är rött eller grått.

– När jag skaffade pontoner som höll kassarna flytande kunde inte matningen längre ske som förut. Jag började själv tillverka färsk fiskpellets med fiskmjöl och bindemedel. Mjukpellets sjunker sakta ned mot kassens botten. Vid matning för hand blir portioneringen den rätta och spillet blir obetydligt. De första foderautomaterna fungerade inte bra, för de matade i ett och en massa gick till spillo. Systemet belastade sjöbotten.

Forellodlingen seglar i motvind

De flytande kassarna fick sin slutgiltiga placering i sundet vid Kalvholmen som ligger strax utanför Nötholmen där Rosala Gästhamn logerar.

– Jag köpte mycket fisk av **Erik Törnroos**. Erik kom från ovan och hälsade på, som han brukade säga, när flyget landade vid kassarna.

Erik alias Ramsö Erik var en legendarisk fiskare som fiskade i vattnen kring Träskö fjärd. Många i Västlax, Västänfjärd, Bromarv och Finby var förtrogna med honom. Han körde ned sig i en rädda nyårsdagen 1990 med snöskoter utanför Skata i Bromarv. Det blev Eriks sista färd.

– Jag flyttade tillbaka till Hangö år 1984 där familjen fanns. Min fru och våra två döttrar såg jag inte ofta under åren som fiskodlare i Rosala.

Svårigheterna började då statens förbindelsebåtar inte fick användas för fisktransporter vintertid och då strömmingen förbjöds som foder på grund av för hög dioxinhalt.

– Sjöfartsstyrelsen ville inte att deras båtar skulle köras sönder i isarna och att däckets smutsas ned av forellerna som var packade i lådor. Helst ville de att odlarna själva skulle transportera sin fisk. Bolaget hade en egen ståltrålar för att få transportererna att fungera. Fisken såldes till Sverige under vintrarna där priset var högre.

Annat är det i Norge. Där trafikerar de statligt kontrollerade skeppen i första hand för att bemöta fiskarnas intressen. Turister och andra får foga sig efter deras tidtabeller oberoende av när tåg anländer eller flyg landar.

Sista försöket i Hangö

Leifs odling flyttades till Hangö där den förlades vid Gäddtarmen som ligger strax utanför Tulludden.

– **Martin Lodenius** vid Tvärminne biologiska station kollade vattnet under och bredvid kassarna. När forellen matades med mjukpellets var sedimentet litet vid odlingen och syrehalten var stor. De som använde torrfoderpellets kunde ha upp till en meter sediment under kassarna.

Även andra undersökningar påvisade att strömmingen sökte sig till vattnen kring kassar där forellen matades med fisk. Planktonhalten var stor och strömmingen blev fet. Det hjälpte inte som argument därför att foderströmmingen innehåller giftiga dioxiner.

– Dioxinerna koncentreras i näringskedjan. Människan är orsaken till det. Dioxinerna samlas i fisktarmen, inte i köttet, säger Leif.

Leif upphörde helt med fiskodling år 1996 när Hangö stad inte förlängde tillståndet fastän Vattendomstolen sagt ja.

– Jag hade investerat stort men förgäves. Förlusten var stor. Min fru och jag förlorade vår gemensamma utkomst, för då hade hon möjlighet att jobba med mig. Vi förlorade även vårt hus samt all dyr utrustning som hörde till odlingen.

Efter det började Alma jobba som närståendevarare i Hangö och Leif fick arbete i hamnen och hade därtill anställning på entrålar. Båda två drabbades av sjukdom efter motgångarna och de utdragna rättegångarna där Leif drog det kortare strået. Livet kändes svårt efter att förgäves ha kämpat emot myndigheter som motarbetade forellodlingen. En ljuspunkt finns ändå. På somrarna har de förmånen att vistas i Rosala och ett sommarjobb i Gästhamnen är inte heller fy skam. Leif klarade sig ur motgångarna med livet i behåll, värre gick det med den miljövänliga fiskodlingen.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså samt fotografier ur Leif Lindholms fotosamling

Leif Lindholm har inte tappat humöret.

Hangö – trålfiskarnas trygga hamn och hem

Hangö blev hemort för de flesta trålfiskarna från Rosala och Böle. Därav den nära kontakt mellan orterna som än i denna dag knyter samman släkt och vänner över Hangö västra fjärd.

Vi tar reda på varför uppbrottet uppfattades nödvändigt i en skepparfamilj och varför kursen i första hand togs mot Hangö och inte någon annan ort vid kusten.

Vid Hundtorget i Rosala omgärdat med en häck ligger Månusa gård. Harry Andersson som är husbonde på gården tar emot mig och vi slår oss ned på den glasade verandan. Framför oss ligger byviken med alla sjöbodar uppradade. Värddinnan Marita bjuder på kaffe med dopp assisterad av dottern Benita som är hemma på semester från Barbados där hon arbetar. Samtalet oss emellan gör stora kast både i tid och rum då vi diskuterar Karibien, Rosala förr och nu, livet i Hangö samt förhållandena ombord på trålerskeppen.

Trålfiske på Östersjön

– Jag köpte en laxbåt av mina äldre bröder år 1955 eller 1956 och började med laxfiske utanför Bengtskärr. På hösten 1957 köpte Uno Westerholm och jag en begagnad trålar från Göteborg som vi körde hem när affären var gjord. Efter två år tillsammans med Uno ville jag vara

ensam ansvarig och Uno köpte ut min andel. Jag åkte över till Göteborg igen och köpte en egen trålar.

För det mesta fiskade Harry utanför Gotland, i Finska viken och i Bottenhavet. Under sina fiskeresor har han varit med om storm, dimma och mörker samt eldsvådor ombord.

– Det blev kortslutning i maskin när vi fiskade utanför Gotska Sandön. Elden släcktes med hjälp av skumsläckare och maskinen var i gång för att dra ut syret från maskinrummet.

Reparationer utfördes på båtsliparna i Fårösund på Gotland eller på Bornholm.

Ombord fanns till en början ingen radar utan positionen bestämdes genom radiopejling på långvåg. Deccasystemet var en klar förbättring i kombination med radar. Deccautrustningen hyrdes kring år 1966.

– Exakt position behövdes för att trålen inte sänks för djupt och rivs sönder. År 1959 fanns det mycket fisk i Östersjön. I Finska viken finns en djup ränna i vilken lorten från S:t Petersburg samlades. Fisken gick i botten på våarna men inte där det fanns föroreningar.

Nu är storströmmingen borta och nästan alla småräkor som är nödvändiga för att strömmingen ska växa.

– Redan år 1960-talet fanns det massor med alger ända från Hangö till Gotland och Bornholm. Först tog fisken slut längst inne i Finska viken, sedan utanför Helsingfors och därefter i Östersjön.

Svara att förena trålfiske med familj och hemgård

Harry var borta två till tre månader i taget på vintrarna när han fiskade utanför Slite på Gotland.

– Marita skötte allt här hemma och det blev tungt. Vi hade djur som hon fick ta hand om samtidigt som hon var gravid. År 1959 på sommaren tog jag korna och hästen ombord på laxbåten och sålde dem i Dalsbruk. Kombinationen kor och trålfiske var olycklig och det samma gällde vårbruket. Inom loppet av tio år försvann alla kor från Rosala och vi var de första som gjorde oss av med boskapen.

Harry har inget gott att säga om hur Hitis kommun beskattade trålfiskarna.

– Kommunen körde oss härifrån. Alla trålfiskare försvann mellan åren 1959 och 1962. Skötfiskarna beskattades rättvist men trålfiskarna dubbelbeskattades. I Hangö var skatten skälig och vi var välkomna där. Dessutom var hamnen i Hangö bra och någon motsvarighet fanns inte i Hitis.

Anderssons byggde hus i Hangö och båda döttrarna gick i skola där.

– Hemma i Hangö hade vi en VHF-radio som var ständigt påslagen i köket. Alla frågade oss var trålarna håller hus. Vi hörde deras samtal ända från Gotland, berättar dottern Benita.

En gång när Benita redan flyttat hemifrån och åkte med Viking-båten till Sverige blev hon anropad i högtalaren och ombedd att gå ut på däck.

– Pappa visste att jag var ombord och han råkade färdas i åländska vatten. Han hade tagit kontakt med bryggan på Viking-båten. Där vinkade vi åt varandra med en tår på kinden för jag hade inte sett min far på länge, berättar Benita.

Fiskare och företagare sedan barnsben

Barndomsåren var inte de lättaste. Förutom tre bröder hade Harry en syster och försörjningen skulle skötas under de svåra krigsåren.

– Under kriget fiskade vi med far kring Kuggskär. Jag hade skolböckerna med men av läsandet blev det inte mycket. Vi åkte ut med strömmingskötarna på

eftermiddagen under våarna och lade ut dem på kvällen. Vid tretiden vittjades bragderna och strömmingen plockades. När vi kom hem från Kuggskär skulle jag dessutom föra korna på bete Norr-på-land och sedan var det dags att gå till skolan.

Anderssons hade två båtar och bara en motor. Inombordaren flyttades mellan båtarna som därtill fick dra tröskverket. Lättare gjort med en utombordare men betydligt värre med en inombordsmotor. Tala om effektivt utnyttjande av knappa resurser!

– På gården odlades spannmål som maldes i Björkboda för eget bruk. Till foder och utsäde räckte skörden sällan. Jag plöjde åt folk som inte hade häst mot en liten slant. En gång var jag med om att sätta potatis på Sommarön för där fanns ingen häst. Vi saknade lämplig transportbåt så hästen fick lov att simma över Strömmen. Då var jag 12 år.

Sista postföraren

Postförarna i Hitis skärgård har sedan länge gått hädan. Den information har jag fått när jag frågat om det trots allt inte finns någon kvar som jag kunde intervjuas. Undra på att jag blev förvånad när Harry förde postförarjobbet på tal under vårt somriga samtal.

– År 1952 strax efter att jag tjänat värnplikten köpte jag min första fiskebåt som jag rustade upp. Under ett års tid körde jag post mellan Rosala och Dalsbruk.

Före Harry hade Emil Strandberg från Rosala kört posten i många år. Harry var postförare från 1953 till 1954.

– Varje vardag åkte jag till Dalsbruk med min fiskebåt som var 28 fot lång och drevs av en gammal Wickström-motor. Båten var öppen och jag hade ofta passagerare ombord. Jag fixade en hytt där några av passagerarna rymdes. På färden till Dalsbruk åkte jag via Kasnäs och Kagsjöla där jag lastade tunga mjölkkanor.

Avfärden från Rosala skedde alltid klockan sju på morgonen oberoende av väder, mörker eller dimma.

– En höstdag råkade jag ut för motorhaveri efter ett strandhugg i Kagsjöla. När jag stävade ut mot Falkö fjärd strejkade motorn vid Musborstan (officiella namnet Bock klobb). Jag fick hjälp och togs på släp i stormen. Jag hittade fram i alla väder. I dålig sikt körde jag längs strandlinjen.

Postförarjobbet kombinerades med fiske. Ibland vittjade han skötorna på efternatten, städade upp och fortsatte därefter till Dalsbruk med posten.

– På vintern körde jag mjölken och posten med häst och släde. När isarna inte höll åkte jag skidor och då fick bönderna själva transportera mjölken till Dalsbruk. Jag gillade inte jobbet och ville hellre fiska.

Tillbaka i Rosala

Harry och hans fru Marita flyttade tillbaka till Rosala år 1989 när den sista båten var såld. Fisket gick dåligt och stålbåten inköpt år 1981 gav inte den förtjänst Harry hade önskat.

Tiden som fiskare summerar Harry så här:
– Jag kommer aldrig att sova tillräckligt för att ta igen den tid jag vakat under mina år som fiskare. Under

laxfisket på höstarna kunde vi vara nästan fem dygn ute med knappt någon möjlighet att sova.

Nu lever Marita och Harry pensionärliv men det är inget fel på aktiviteten. Den som färdas i Rosala kan stöta på Harry med traktorn fullastad med ved eller annat som han transporterar. Marita vårdar gårdsplanen och hushållet. På somrarna lever folket i Månusa upp för då kommer

döttrarna på besök från Karibien och Åland. Då erbjuds byborna massage av Benita som lämnat journalistyrket och övergått till mera praktiska näringar. Företagsamhet och kunnande har av allt att döma gått lyckligt i arv.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Som fiskardräng på trälare

Trålfiske var inte någonting enbart båtägare och delägare sysslade med. I de flesta fall fanns anställt folk ombord.

De anställdas intressen var inte de samma som arbetsgivarens. Våldigt lite är skrivet om den intressekonflikten. Var det fråga om förutfattade meningar eller en realitet?

I Rosala är det inte svårt att hitta någon som varit anställd på trälare. **Ingmar Strandberg** är en sådan man och hans namn borde vara känt för alla som köper abborrfileer direkt i hans strandbod eller i den lokala butiken. Då Ingmar hanterar fileingskniven följer inte ett enda ben med i fiskpaketet. Ni kan själva se efter, det gäller att vara snabb för de läckra fileerna har strykande åtgång.

Det är vid strandboden vi kommer överens om att tala om gångna dagar ombord på trälare.

Vi träffas i Ingmars lusthus som är placerat på byns högsta bergsknalle. Sikten är magnifik över byn, det är ett ställe att räta ut blicken på. Världinna på Mickelsa är fru **Haldis**.

Månstrade ombord som sextonåring

Ingmar började jobba på **Einar Fagerströms** trälare år 1956. Före det hade han sysslat med skötfiske.

– Då fick jag stiga upp klockan ett på natten för fisken skulle vara klar för leverans åtta på morgonen.

Först drogs trålen i par med Einars trälare Dorte och Dorita. Den senare körde han hem från Portugal under

dramatiska förhållanden (se RoHit 2005).

– Första hösten ombord åkte vi till Bornholm för att byta motor. Mest trålade vi utanför Gotland på vintrarna. Bottnen var ojämn vid Bengtskär men utanför Råfsö var det bättre och där fiskade vi flera höstar och vårar. Även utanför Lovisa i öster drog vi trål.

Fiskesäsongen för trålarflottan inleddes i månadsskiftet augusti-september och avslutades i maj.

– Hemma var jag en vända högst en gång under hösten. Julen firades hemma och vi stannade till trettondagen och ibland åkte vi tidigare i väg beroende på isläget. Hela vintern var vi borta. Det var sällan jag sågs hemma. Till Hangö var det betydligt lättare att komma i hamn under vintrarna.

Trålfiskarens vardag

– Förut drogs trålen in för hand. Vinschen kom till nytta bara en liten bit. På morgonen låg trålen frusen på däck och vi använde motorns kylvatten för att tina upp den.

När trålen var tömd på fisk lastades strömmingen i lådor oberoende av sjögång.

– Blåser det tillräckligt blir man konstigt nog inte rädd och sjösjuk. Maten smakade inte heller förrän Fåröudd på Gotland dök upp.

Strömmingen transporterades i 40 kilos lådor som staplades under däck. I hamnen vinschades lådorna upp på kaj för hand.

– Det fanns inga andra alternativ om man är intresserad av fiske som jag, säger Ingmar.

Trålfisket ansågs ändå vara något lättare än skötfiske. Med tiden blev fiskhanteringen mer maskinell ombord och i hamn.

– Anställningsvillkoren var usla, ingen facklig anslutning förekom. Vi var tre besättningsmän på Dorte och Dorita. Ägaren skulle få hälften av inkomsten och resten fördelas på besättningen. Det realiserades aldrig. Alla fick olika löner och de betalades när det passade. Vi deltog i att betala maten ombord och hälften av bränslekostnaderna, resten stod ägaren för.

– Jag blev förbannad och slutade med att vara dräng. Lönefrågan blev aldrig utredd och det var den direkta orsaken till att jag slutade år 1963.

Ingmar anser att skatterna blev tyngre för trålskepparna

Ingmar Strandberg trivs som fisken i vattnet.

först då det allmänna pensionsystemet infördes år 1963. Även **Tryggve Holmström** i Rosala som satt i skattenämnden vi den tiden är inne på samma spår då han menar att skatten inte var oskäligen. Ingen klagade till honom men han antog att trålfiskarna fick mer för skattepengarna i Hangö.

– När jag slutade som dräng på Fagerströms trälare började jag jobba i stålverket i Dalsbruk. År 1978 begärde jag tjänstledigt, något som jag inte fick och då slutade jag. Sedan började jag jobba på förbindelsebåtarna. Jag hade nämligen skaffat maskinmästarbehörighet. Jag trivdes bra på förbindelsebåtarna och jobbade på dem ända till min pensionering år 2004.

Under alla år Ingmar arbetade i Dalsbruk och på förbindelsebåtarna fiskade han även. Intresset lever kvar och vem vet kanske den stående inbjudan till Strandbergs sommarparadis på Ljusskär söder om Bodö realiserar i sommar. Blotta tanken på kombinationen stekta abborrfileer i smör intagna på varma utskärsklippor får envar att bli lyrisk.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Företagare med ett ben på Vänö och ett annat i Hangö

Havet förenar ibland mer än det skiljer åt. Det är långt att ta sig till Hitis skärgård från Hangö landvägen men ute på sjön breder Hitis skärgård ut sig strax utanför Dödören. Västra Nyland och Åboland flyter obemärkt ihop och sammanför människorna som bor i de här trakterna. Vi åker ut till Vänö för att träffa en kvinnlig företagare som kan konsterna att sköta affärsverksamhet på två orter samtidigt.

Gun-May Venberg är värdinna på Strandhugget som är den naturliga samlingspunkten på Vänö. Där landar även vi med Glada Laxen som fört oss säkert vid sidan av grunden som står tätt längs skärgårdsbornas gamla oprickade farled mellan Rosala och Vänö. Det är relativt ovanligt med gäster från andra delar av Hitis skärgård på Vänö. Inte färdas Vänöborna heller till Rosala, Hitis eller Biskopsö. Annat var det förr blir vi upplysta. Folk rör sig mot förbindelsetrafikens utgångshamnar: Dalsbruk och Kasnäs. Kasnäs är numera färdmålet för Vänöbor varifrån folk skyndar vidare. Kyrkan och de kommunala mötena, skola, fisket, butiksfärder och nöjen förde folk från byarna samman i Hitis kommun. Släkt- och vänskapsband var breda. Skärgårdens folk håller på att avskämmas från dem på andra öar. Det var under detta besök redaktören slogs av att kanske RoHit har en funktion att på något sätt åter skapa detta band som en gång fanns. Det är lönt att göra strandhugg på Vänö och ta sig en funderare med folk där.

På Strandhugget finns ett kafé och en butik, allt i samma lilla hus. Företaget har också ett antal uthyrningsstugor. Gun-May är även värdinna på Villa Orrman i Hangö där hon har ett kafé. I Villa Orrman finns även ett antikvariat och hantverksförsäljning. Strandhugget och Villa Orrman verkar i helt olika miljöer men båda ställena är en samlingspunkt för båtfolk där man kan avnjuta sitt te eller kaffe med att blicka ut över blänkande vatten.

Gun-May är Hangöbo men flyttade ut till Vänö redan år 1976 när hon var 18 år. Trakten var bekant för barndomssomrarna hade hon vistats i Hitis. Först var hon med och fiskade men snart gifte hon sig och då blev det aktuellt med att grunda ett företag. Företagsverksamheten går i arv i tredje generation. När Gun-May flyttade till Vänö fanns det endast sju bosatta kvar på ön. Nu bor det femton personer året om, varav endast två är pensionärer. Därtill finns ett tiotal som är skrivna på Vänö men för det mesta befinner sig någon annanstans under vinterhalvåret.

Sammanhållningen på ön är det inget fel på. Hembygdsföreningen Vänö Vänner grundades år 1989 för att föra samman ortsbör och ungefär 400 sommargäster som huvudsakligen bor på holmar utanför huvudön. På själva Vänö finns knappt några sommarstugor alls. Vänö Vänner ordnar dans tre gånger per sommar och därtill utflykter och informationsmöten.

-Bysammanhållningen är bra och vi fungerar som en större familj. När det kommer till kritan håller vi alla ihop, intygar Gun-May.

Strandhugget går inte att missa

Verksamheten inleddes med en kiosk men när Vänö blev anslutet till elnätet år 1982 kunde man utvidga och öppna en livsmedelskiosk. Kaféet stod klart år 1986. Huset är beläget i anslutning till gästhamnen och är en given samlingsplats för både båtgäster och ortsbör. Butik och kafé är öppna under de tre sommarmånaderna samt veckoslut i maj och september. Övriga tider beställer Vänöborna livsmedel från Kasnäs. Företagsverksamheten är inte begränsad till detta hus vid stranden. I byn finns även ett kulturhus, några hundratals meter upp på land i en ladugård. Kulturhuset finns i reserv om Strandhuggets utrymmen inte räcker till när större sällskap är i antågande. Porslin finns för 100 personer och även catering ingår i de tjänster som företaget bjuder på.

-År 1991 byggde vi de första uthyrningsstugorna och nu har vi tolv bäddplatser att erbjuda. I hela byn finns 30 bäddplatser och vid behov kan man övernatta i Kulturhuset. Vi får ofta lägerskolor på besök och företag som håller möte. På sommaren är det mest familjer som vill hyra. På vintern kan folk komma en vecka och även sommargäster när deras stuga står kall, berättar Gun-May.

Gästhamnen sköts av Vänö fiskelag där alla markägare är medlemmar, något som de har en viss nytta av. Bastun sköts av ett hushåll på ön.

Stugorna är anpassade till förhållandena i yttre skärgården och är inte försedda med vattentoalett. Det kan ställa till med problem om besökande turister förväntar sig samma standard som på ett femstjärnigt hotell. Gun-May berättar hur en fin dam från Barcelona strax efter ankomsten ville besöka toaletten. Hon vägrade att sätta sig i den anvisade mulltoan. Inga alternativa uteddass dög och något annat än ett badrum med WC kom på fråga. Situationen höll på att bli ohållbar för den kissnödiga damen som inte heller förmådde huka sig i naturen. Hon sattes med benen i kors på en snabbgående taxibåt till Kasnäs där WC finns att tillgå. Det är inte lätt att vara fin dam ute i skärgården.

Det kan samtidigt påpekas att Finland besöks av lyxkryssare som gör cirka 250 hamnbesök per år. Väldigt få tömmer sitt toalettavfall i det kommunala avlopps nätet av kostnadsskäl, menar de föga trovärdiga redarna. När lyxkryssarna med sina penningstinna gäster ombord lämnar finländska hamnar är det fritt fram att tömma toalettavfallet i sjön. Kontrasten till den bruna rand som följer fartygets svall är stor jämfört med det lyxiga liv gästerna erbjuds ombord. En del av det anonyma visitkortet sköljs i land längs våra stränder.

Fint folk är nödvändigtvis inte finkänsliga mot skärgårdens ömtåliga natur och sådana skitfina vanor slår respektlöst mot gästvänligt folk i arkipelagen.

Hangöbo på vintern

Att driva ett kafé samtidigt i Villa Orrman vore omöjligt om inte dottern **Mikaela Venberg** tog ansvar för verksamheten där. Både mor och dotter är skrivna på Vänö även om Gun-May tillbringar vintrarna i Hangö. På veckosluten bär det i väg till Vänö. Utan duktig personal skulle kombinationen Hangö och Vänö inte lyckas,

Vänö byvik.

intygar Gun-May.

När Gun-May skilde sig måste hon skaffa sig inkomst under vinterhalvåret. Hon inledde med snuttjobb men Villa Orrman kom lagom in i hennes liv. Där får gästerna förutom goda bakverk tips om islåget i skärgården, information om tidtabeller och annat väsentligt på Vänö och i Hitis skärgård. En bättre turistinformation om vår skärgård än Villa Orrman lär inte finnas på Hangö udd. Även försändelser från Hangö till Vänö brukar fungera väl. Bland annat undertecknad besöker Villa Orrman varje försommar för att säkert få en låda fylld med pinfärska RoHit-tidningar ut till Vänö. Logistiken är det inte fel på och det märks att verksamheten i Hangö och på Vänö vilar i professionella händer.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Personporträtt:

Född: 28.6.1958

Bor: på Vänö och i Hangö. I hjärtat på Vänö.

Familj: stor, många nära och kära

Favoritträtt: fisk och fär

Favoritläsning: deckare

Självkarakteristik: envig, djur- och naturvän

Ogillar: oärlighet och oförmåga att lyssna

Att fiska och köra taxibåt hörde nära ihop i Askergården när taxiverksamheten var i sin begynnelse. I dag är kraven på taxibåtarna från både myndigheter och passagerare en annan.

Vi åker till Kasnäs för att tala med en pensionerad fiskare och taxibåtförare som kan berätta hur näringen tog fart för drygt 45 år sedan.

När minnen om taxibåtfärder kommer på tal dyker **Albin Hollsténs** namn upp bland före detta skolelever, sommargäster och pensionerade pensionatägare. Vad har Albin att berätta om taxitrafiken med båt när näringen började få flyt i skärgården? Med ett telefonsamtal är kontakten ordnad. Sedan är det bara att embarkera båten och ta Rosalabornas farled till Kasnäs. Den här gången blir det inget uppehåll vid gästhamnen utan färden fortsätter en bit genom sundet. På bryggan vid båthuset står Albin och hans fru **Doris** för att möta oss. Någon brist på samtalsämne har vi inte inne i deras trivsamma hus. Albin och Doris hjälps åt att återkalla gamla minnen.

Taxibåten införskaffas

– Det fanns ett behov av taxibåtar för att transportera folk till pensionaten och sommarstugorna som började bli vanligare på 1960-talet. Jag hade bara en liten julla (snipa) och den dög inte att frakta folk med. Sedan blev jag tipsad om en båt och åkte till Pellinge år 1963 och köpte en öppen båt med styrhytt som låg mitt i båten.

Båten körde jag hem från Pellinge på åtta timmar. För det mesta hämtade jag folk från Hangö. Gästerna blev våta när vi korsade Hangö västra fjärd. Bara fem till sex personer rymdes inne i styrhytten. Båten klarade lätt av 20 sekundmeters vind och drevs av en Ford diesel. Fyra gånger råkade jag ut för motorhaveri men jag hade tur varje gång att få hjälp när motorn strejkade, berättar Albin.

Sommargästerna kom på den tiden med tåg till Hangö och Albin körde dem till Hitis och även Rosala. Många packningar och väskor hade de med sig, bland annat kunde de ha sex vattendunkar som rymmer 10 liter var. När vägen till Kasnäs stod klar år 1965 upphörde resorna till Hangö nästan helt. En färd till Hangö höll på att bli ödesdiger.

– Det var dan före morsdag. Utanför Gunnarstrand blev det dimma och stora isflak flöt emot båten. Ute på fjärden tätnade dimman och isflaken verkade omöjliga att forcera. Jag hade gamla människor ombord och det höll på att gå riktigt illa. Fram till Hitis kom vi men den del av färden som går över öppen fjärd tog närmare fyra timmar när det annars går på en halv timme. Hela resan blev en stor påfrestning för pensionärerna.

Ombord på båten fanns kompass, livbälten och nödraketer. Båten var besiktad för 22 personer och hade en längd om cirka 30 fot.

– Jag började köra skolbarn i början av 1970-talet. Barnen från Tunnhamn kördes till Kasnäs. Alla genvägar som gick att ta drog jag nytta av. Sedan skulle barnen

från Örö köras hem efter skoldagen i Rosala, militären skötte om morgontransporterna (se RoHit 2008). Trevliga barn att ha göra med. Jag körde även ungdomar till dans i Rosala och Sunnanland i Högsåra. Det var inte lätt att hålla ordning på fulla ungdomar. Efter en midsommardans i Rosala följde en orm med i båten. Den hade hamnat i ungdomarnas tält och där ringlade den på durken till flickornas förskräckelse.

Företagare sedan unga år

Albin är född i Hitis by år 1930 i Gammel Klockars. Familjen bestod av åtta barn, varav en drunknade vid två års ålder.

– Jag började fiska med min äldre bror Allan när jag var sex år för att skrapa ihop lite förtjänst. När jag var åtta år köpte jag min första sköta på auktion. Mäklaren var min pappa och skrivaren frågade om budet kan godkännas. Då slog jag 22 mark i bordet och affären var godkänd.

Albin gick först småskola som det hette på den tiden. Vanligen gick man fyra veckor i småskola på hösten och sex veckor på våren och ibland gällde det motsatta. Därefter gick han fyra år i skola i Hitis. Albin gick ut skolan vid 12–13 års ålder.

– Innan skoldags vittjade jag skötorna tidigt på morgonen, plockade bort fiskarna och sedan traskade jag i väg till skolan. Nog var jag trött och inte blev det mycket av läsläsning, minns Albin. Efter avslutad skola inledde Albin sin yrkeskarriär som fiskare.

– Det var brist på bragder efter kriget. Jag köpte skötor på auktion för nya var dyra. Jag fiskade ibland med pappa i hans skötbåt som hade en encylindrig Olympia motor. Vi fiskade mellan Bengtskärr och Morgonland. En gång när det blåste upp till storm brast ankarlinan men vi lyckades komma i land på Morgonland.

– En annan gång när jag var ute och fiskade vid Tannskär hittade jag en komisk boj som hade fastnat i skötan. Tänkte att den kunde vara till nytta och tog med den hem. Jag plockade isär den och märkte att det var en minboj som innehöll cirka ett kilo sprängämne.

En boj av ryskt fabrikat har jag också hittat. Den

Albin Hollstén har många färdminnen att berätta.

var fylld med trotyl. Jag tog till vara sprängämnet och metallen.

– Fisken levererades till Westerbergs rökeri i Hitis. Fiskandet förlorade i betydelse under 1960-talet och jag måste fundera på att få andra inkomster.

Sin kommande fru Doris (född **Granlund**) hittade Albin under fiskefärderna för deras fiskevatten gränsade till varandra.

– Jag fiskade med pappa för vi var fyra flickor i familjen. Jag började fiska med far redan som 12–13-åring, minns Doris. All förtjänst gick till hushållet och jag fick inga egna pengar. Vi hade femtio gäddryssjor.

– På höstarna fiskade vi vassbuk som skulle plockas och kryddas. Upp till ett halvt ton kunde fångsten vara. Jag steg upp vid 3–4-tiden på morgonen när det var skötfisketider.

Hitis- och Rosalaborna fiskade inte på söndagar. Då var Doris ute med sin far och plockade strömming från skötarna så hela fören var full. Till arbetsuppgiften hörde även att mjölka korna och att forsla mjölkkanorna med båt till Dalsbruk.

Albin flyttade till Kasnäs år 1964 och gifte sig med Doris tre år senare.

Fiske på vintrarna

När taxibåten var uppdragen på land under vintrarna gällde det att fylla inkomstluckan med fiske samt att sköta om isbryggorna i Hitis, Rosala och Högsåra.

– Jag hade cirka 150 gäddsaxar. Isborrharna var dåliga och före det användes isbill. Isen var ibland sjuttio centimeter tjock. Fem gånger har jag varit med om att få två gäddor i en sax. Gäddorna tyckte bäst om nors som bete. Dem fick jag tag på vid stränderna.

Arbetet på isarna medförde även att Albin hade uppsikt över vad som hände på isvidderna. Sammanlagt fyra människoliv har han räddat genom att dra upp folk som gått ned sig.

– Jag hade en liten eka till hjälp när jag drog upp en man som gått igenom rutten is. Fick tag i byxremmen och hävde honom över gaveln på båten. Till tack fick jag 5 mark och blev lovad ett kalas som jag fortfarande väntar på.

Ett annat tillbud skedde vid en isfärja. Rännan som varit fastfrusen hade brutits upp av en isbrytare som hade skolskeppet Suomen Joutsen på släp.

– En bilförare körde upp på färjan och hoppade ur bilen för att ta sig en sup. Jag hann inte spänna för kättingen innan bilen började rulla. Jag försökte hålla emot på det hala däck och skrek på hjälp. Bilföraren och hans kompis bad mig hålla klaffen. I bilen satt en liten pojke. Det slutade med att jag kastade mig med lärbenet under bilens rullande hjul och pojkens liv räddades.

Det var också Albin som vid Benskärr utanför Högsåra upptäckte och slog larm om de omtalade gifttunnorna som skepparen Ojaranta dumpade i Gullkrona fjärd. Förutom att Albin har räddat människoliv har han även bidragit till att skona hela vår skärgård från att förstöras av dödlig gift.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Vänoxa brokistor

Traditionsrika brokistor som står sig emot storm och isens brutala kraft finns uppmonterade längs stränder lite varstans i vår skärgård. Genom sitt material och sin form faller kistorna naturligt in i skärgårdens maritima miljö. Tillverkningen kan inte vara en enkel match.

Yrkeskunskap på området är en sällsynthet. Vi fann den på Vänoxa.

Lars Fagerström är ett känt namn i Hitis skärgård. Jag träffade Lasse för ett antal år sedan på Sommarön. Där på Norrbacka slog Lasse in sista spiken i kistan och förevisade anspråkslöst sitt mästerverk. I motsats till kistor som används vid jordfästning är den här kistan nedsänkt i sjön och fylld med sten. Det räckte inte länge förrän Norrbackasonen beställde en större variant på andra sidan viken till Talludden. Den här gången kom det grova virket från **Fransmans** skog i Grankulla, vilket Lasse godkände med ett klart gillande. Något som imponerade oss alla var hur Lasse med kistan på släp gjorde en gir, släppte linan vid rätt tidpunkt och visst landade kistan exakt där han ville. Det var en manöverlektion som får en högsjöskeppare att känna sig obetydlig och ödmjuk. En andra kontakt hade skapats och småningom blev det dags att besöka mästaren på hemmaplan.

Stranden hos Lasse och **Birgitta** Fagerstöm på Vänoxa skvallrar tydligt om vad som försiggår där för förbipasserande sjöfarare. Vid vattenbrynet är en jättekista under arbete. Det är mycket vattnet döljer, när kistan väl står färdig nedsänkt i sjön. Höjden är svindlande och timret grovt.

Hantverk med naturenligt material

Hemstället på Vänoxa ligger öppet för vindar som blåser in från Bruksfjärden. Det utsatta läget gjorde att Lasse började fundera på robusta bryggor.

– Virket till bryggorna kommer ofta från beställarens skog. Jag börjar jobbet med att titta på skogen och om bryggplatsen är lämplig. Om ingen annan faller träden gör jag det själv. Tjockleken brukar röra sig kring 6 tum per tallstock. Sedan släpas virket till Kagsjöla eller Rosala för att sågas.

Lasse hinner med att färdigställa sju till åtta bryggor per år och det tar omkring tre veckor att bygga själva kistan. Förr byggdes kistorna på isen och sänktes ned när isen började ruttna. Nu går det att bygga flera per år när de byggs på land. När bygget är klart skjuts kistan ut i vattnet med grävmaskin. Därefter bogseras den på djupt vatten med båten. Sammanlagt har Lasse hunnit med

cirka 150 kistor.

– Om kistan ska ligga på berggrund måste den byggas enligt terrängen. I övriga fall rycker **Kalle Lindqvist** ut med båten Skopan för att gräva, bereda och fylla kistorna med sten. Ett nära samarbete har jag även med **Jan Sjöblom** från Dalsbruk. Tillsammans brukar vi bygga kistor och färdigställa bryggor hos beställarna.

Lasse behöver inga ritningar, men det är noggrant med måtten på djupet. Kistan ska byggas som ett koniskt torn för att klara av isen. Ögonmått lärs inte ut i vare sig skola eller universitet. Den kunskapen måste förvärfvas genom eget arbete. Ägaren till en kista byggd av Lasse behöver inte bereda sig på obehaglig överraskning när isen smultit. Bryggan står lika vågrät som ett vattenpass. Endast hörnstolparna och locket är av impregnerat virke, resten är av skärgårdens sega timmer.

– Jag vet inte en kistas livslängd. Än har jag inte reparerat en kista jag byggt. En pontonbrygga kan vara bra på lämpliga platser. Kistan är bättre vid utsatta stränder.

Birgitta och Lasse är infödda skärgårdsbor

Lasse är född på Vänoxa år 1944 och bodde några år på Biskopsö. År 1952 flyttade Lasse tillbaka till Vänoxa och de tog över föräldrastället år 1983. Ursprungligen är Lasse fiskare och all skolgång har han klarat av vid Biskopsö skola. Den måste ha varit en ovanligt bra skola som förmått förmedla sådan matematisk precision till sin forna elev. Birgitta är även hon infödd skärgårdsbo. Hon är nämligen född och uppvuxen på Vrakholmen i Helsingfors. Vrakholmen är grannet till Högholmens Zoo och då Birgitta var liten saknade holmen fast vägförbindelse.

– Färderna till skolan i Kronohagen över Kronbergsfjärden skedde med båt och på vintrarna över isarna, värst var det under menföret.

Livet på Vrakholmen var ändå annorlunda än i Hitis skärgård. Från grannön Högholmen hördes vargens tjut, lejonets rytande och björnens brummande. På Vänoxa finns inga lejon.

– Kärleken uppstod när jag jobbade i Hitis och Birgitta var där på semester. Birgitta var med mig och fiskade i många år. Som bisyssla tar hon och jag upp sommargästernas båtar för vinterförvaring. År 1978 fick vi vår dotter **Camilla** som nu jobbar i Åbo, berättar Lasse.

Transporterna tar tid

– Lasse sitter mer i båten än hemma, berättar Birgitta. Jag brukar köra båten till butiken i Dalsbruk, när den är ledig.

Båten är en stadig glasfiberbåt som är öppen men med styrhytt i aktern. Motorn som producerar 120 hästkrafter får jobba allt den är värd.

– En tre meter hög kista ligger 2,5 meter under vattenytan, fortsätter Lasse. När jag släpade en kista till Sunnanå i Dragsfjärd tog det tolv timmar.

Konstverk blir till med släggslag.

Seg dragkamp där grävskopan vann.

Brokistor på sightseeing.

Birgitta Fagerström glad men svärfångad på bild.

Den var 3,7 meter hög och 9 meter lång.

Det går inte att köra fortare än 2 knop och bogserlinan skall vara närmare 40 meter lång för att propellersvallet inte ska bromsa farten. Lasse känner skärgården ut och in men ändå kan kistan stöta till grund som ligger djupt på bottnen. Problem kan det även bli med

snabbgående båtar. Det är inte lätt att hinna undan en muskelbåt som missbrukar sina krafter. Lasses båt gör verkligen nytta av sin styrka.

– När jag bogserade Folkhälsans brygga till Hitis hade jag fem kistor på släp. Det tog sex och en halv timme från Vänoxa. Beställningar har jag haft från Borstö och Pargas Port men det mesta går till beställare

i Hitis skärgård. Ingen har klagat över långsamma leveranser men ibland kan det bli problem med att få Skopans och min tidtabell att passa ihop.

Birgitta berättar att hon slutat vara orolig när Lasse är på sina bogserfärder. Hon koncentrerar sig på att sköta om faktureringen.

– En del beställare är otåliga men det har blivit bättre. De flesta är sommargäster. Många har skaffat nya pontonbryggor och vill ha brygga med kista i stället. Leveransen sker med nycklarna-i-hand-principen, understryker Lasse.

I framtiden kommer Lasse att fortsätta med verksamheten men i mindre skala. Spänsten är det inget fel på fastän pensionsåldern är uppnådd. Lasse jonglerar elegant det tunga timret där han balanserar uppe på kistkanterna. Förutom bryggor, reparerar och bygger Lasse hus samt fixar lite av ett och varje.

– Alla ringer till Lasse, säger Birgitta.

Undra på det!

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså samt ur Lars Fagerströms fotosamling

UR FYRVAKTAREN OTTO NYBERGS DAGBOK

Januari 1958

Hösten 1957 byter Otto Nyberg arbetsplats från Porkala fyr till Bengtskär där han till en början delar vakten med sin barndomskamrat Einar Laine. På förmiddagen den 23 december tar årets sista vakttur slut då Klas Eriksson kommer med det nya vaktmanskapet, det vill säga Birger Boström och Rantala till Bengtskär. Einar, Otto samt teknikerna, som under flera veckors tid arbetat med att modernisera fyren, följer med Eriksson då han återvänder till Rosala. Julaftonsdagen är vacker och Otto beslutar att vandra över Sommarön för att besöka Grandell. Han sitter där tills det börjar skymma. Följande dag vilar han och annandag jul är han ute och lägger skötor med Bertel Nylund. Fångsten blir 30 kg strömming som han saltar och lägger därefter ut sköterna på nytt. Nyårsaftonen firar han med vänner i byn.

Det nya året börjar med en färd till Väno tillsammans med Grandell där de båda lägger skötor och övernattar hos Fritjof. Kölden som börjat på nyårsnatten tilltar följande dag då de återvänder hem. Vål hemma kan Otto konstatera att de första båtarna i byn ”har lagts i vintervila” Det blir kallare och kallare. Den fjärde januari är det 15 grader kallt och en sydostlig storm bryter ut och ”...isläggningen pågår för fullt” Den sjunde januari går Otto första gången över isen på strömmen under det nya året.

Isen lägger sig kring Sommarön

Byns kontakt med fastlandet har varit bruten på grund av menföre och byborna har flera dagar väntat på posten som lovats dem med flyg. Den stränga kylan har dock snabbt gjort isarna bärbara och posten anländer äntligen isvägen den 9 januari, samma dag som vaktskiftet skall äga rum. Ute till havs är isarna dock fortfarande för svaga, de varken bär eller brister och inget vaktbyte kan ske. Inte heller följande dag är det möjligt att komma till Bengtskär. Tidigt på söndag morgon den 12 januari tar Otto sin sparkstötting och sparkar till Örö där militärbåten Pukkio avgår klockan åtta till Hangö. Han följer med och övernattar i staden och följande morgon kl. 9 går han ombord på Perameri som anländer till Bengtskär två och en halv timme senare. Med på fartyget är även teknikerna som firat julen hemma och nu är färdiga att slutföra arbetet på Bengtskär.

Bengtskär får ny radiotelefon

Det tar två dagar att installera den nya moderna radiotelefonen. De nya batterierna blir även de till slut färdiga för att användas. Laddningen pågår i 42 timmar och så är de klara att kopplas på. Den 21 januari lämnar teknikerna fyren med Perameri. Vädret är vackert och den hårda sjögången från föregående dag är ett minne blott. Några dagar senare sker igen en förändring i väderleken och en hård vind börjar blåsa från sydost som för med sig en tjock snöyra. I sin dagbok skriver Otto ”Nautofonen (elektriskt mistsignalinstrument med konstant ton) för första gången i gång under min vakt”. Följande dag blåser det fortfarande, nu från sydväst och Otto antecknar

”...milt, Pukkio går ytterom trots ganska svår sjögång.”

Den 28 januari mojar det och temperaturen är vid noll grader. De hårda vindarna och det milda vädret har hållit havet öppet. Vaktbytet sker på morgonen den 30 januari. Boström och Rantala har kommit till fots från Rosala till isranden vid Kummelskär där Einar Laine tar dem ombord på fyrbåten och för dem till Bengtskär. Någon timme senare kör Rantala, Einar och Otto tillbaka till mötesplatsen därifrån vaktkamraterna beger sig vandrande hem till Rosala. Vädret är vackert och en mild vind blåser från sydväst. Det är en grad kallt.

Besök i Helsingfors

De två följande dagarna jobbar Otto hemma med det brovirke han beställt. Den fjärde februari reser han med flyg från Rosala till Åbo där han tar bussen till Helsingfors. Han övernattar hos sin bror Alvar och följande dag går han till Helsingfors lotsfördelning och skriver in sig i Lots- och fyrmannaförbundet. Han skaffar sig nya glasögon och inhandlar även en reservoarpenna. Då han efter ett par dagar återvänder till Rosala övergår han från blyertspenna till att använda sin nya bläckpenna då han gör sina dagboksanteckningar. Reservoarpennan var i bruk resten av hans liv.

Stig-Björn Nyberg

Lolas lustgård

Gården Söderstrand är känd för sin trädgård. Den ligger på södra sidan av Djupö, invid Biskopsö. Ägaren till trädgård är unik. Hon lämnade livet som familjedagvårdare i Esbo och flyttade ensam ut till den "obebodda" ön.

Många har drömt om att fly jäktet och bosätta sig på en öde ö, men det brukar förbli drömmar. På Djupö har drömmar förvandlats till verklighet av en beslutsam dam. Här frodas en trädgård som given ur Skaparens hand. Hur har det blivit möjligt?

Redaktionens båt Glada Laxen hittar lekande lätt från Rosala till Söderstrand på Djupö. Jag ska träffa **Lola** och **Gunnar Berglund**. Vi har kommit överens om en träff och samtidigt passar jag på att köpa jordgubbar. Vi slår ned oss i trädgården på en bänk med Lola och Gunnar mitt i lustgården som sannerligen gör skäl för sitt namn. Emellanåt stiger vi upp går in i växthusen eller tittar omkring på frilandsodlingen medan Lola entusiastiskt berättar om livet och odlingarna här på ön. Allt emellan blir vi avbrutna av telefonsamtal då kunder hör sig för om paret har något till salu. Den livliga telefontrafiken, sprudlande blomrabatter, surr av bin och fåglars läte får en att känna vibrationer av hur arter samsas i harmoni och livslust just här av alla platser på planeten. Kontrasten till när mörkret sluter sig, tystheten breder ut sig och

trädgården kapitulerar i isande dvala måtte vara lika total som när ridån drämmer ned efter en mäktig operafinal.

Gunnar är numera pensionerad efter att ha varit maskinmästare på fartyg under en del av sitt yrkesverksamma liv, senare anställd i olika befattningar inom bolaget AGA. Det är inte endast trädgården som imponerar. Gunnar visar mig omkring i det stora röda båthuset som är ett landmärke gäster inte kan missa. Lika imponerande är båthuset inuti. Där finns förråd och kylrum samt en verkstad.

I båthusets verkstad finns verktyg av alla de slag inklusive en metallsvav. Gårdens två traktorer, båtar samt annan utrustning behöver skötas. Underhållet av maskiner är i professionella händer. Utan tekniskt kunnande är det svårt att driva en trädgård och hjälp med att reparera kan vara knepigt att få ut till en ö, bäst att klara av det själv.

-När Gunnar var på sjön blev jag ensam med barnen och mitt jobb som familjedagvårdare. När de egna barnen blev stora ville jag sadla om och börja ett helt nytt liv.

En del gör det genom att skilja sig. Andra gifter om sig utan ett garanterat lyft av livskvaliteten. Ofta slutar letandet efter lycka i besvikelse. Lola valde trädgården, den lojalaste av alla partners. Den skall ha mycket kärlek och ger detsamma tillbaka med råge, utan att någon blir kränkt.

Dröm blir verklighet

Den första juni år 1992 tog Lola steget och flyttade från Esbo till Djupö. Sedan dess har hon varit bosatt där ensam under veckan, tills Gunnar flyttade ut vid pensioneringen för ca fyra år sedan.

- Här bodde jag ensam med min katt som enda sällskap. Inte ett ljus från vare sig hus eller sjömärken nådde Söderstrand. Mörkret var totalt. Förbindelsebåten Rosala II som tar i land i Biskopsö, var förutom telefonen, den enda kontakten med omvärlden. Till Biskopsö åkte jag med vår aluminiumbåt, berättar Lola.

Färden till Biskopsö by går snabbt i god sikt. I mörker är det annat. Snart fick Lola lära sig åka båt under varierande förhållanden. Från år 2001 angör förbindelsebåten Djupö som beställningstur.

-Söderstrand är ett gammalt fiskehemman utbrutet från Mellangård på Biskopsö år 1892. Torparen Björkqvist som flyttade hit jobbade på en Biskopsö skuta. När hans gifta son drunknade år 1936 måste stället lämnas. Paret var barnlöst och frun vräktes från torpet av mannens släktingar. Hon saknade arvsrätt enligt den tidens diskriminerande lagstiftning. Inte ens lösöret fick änkan ta med sig. Fru Björkqvist fann ingen annan utväg än att flytta till Nagu där hon ursprungligen var hemma.

Efter det fungerade torpet länge som en tillfällig bostad och sommarställe. Det fanns bosatta på ön när Berglunds kom hit. Det var **Gösta Fagerström** med sin fru. När Lola slog sig ned på ön hade de redan flyttat bort.

Enligt docent **Anu Pylkkänen** vid Juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet var kvinnor rätt oskyddade vid arv till år 1929 då äktenskapslagen stiftades. Efter det hade barnlösa änkor rätt till halva boet – förutom vid äktenskapsförord – men gammal praxis fortlevede. Knappast hade fru Björkqvist råd och kunskap att anlita en advokat inför mannens påstridiga släktingar. Situationen förbättrades år 1966 med ärvdabalkens tillkomst, men först in på 1970-talet fick barnlösa änkor full rätt till hus och fast egendom.

-Pappa hade en fiskpartiaffär i Helsingfors och rörde sig mycket i skärgården. Via fiskhandeln fick han höra om stället som var till salu. År 1971 blev vi hyresgäster och år 1974 var torpet vårt. Den odlade arealen var 2 hektar som bestod av höäng och potatisland. På torpet hade funnits ko och häst berättar Gunnar.

Slutningen upp från stranden kantas av en teg fram till parets bostad. Bakom bostaden breder ett enhetligt kulturlandskap ut sig i en dal som är skyddad av omgivande skog. Dräneringen av åkern är välskött.

- En jättestor stenbumling finns mitt i diket som leder till ett litet träsk. Torparen fick inte bort stenen med sina redskap. Han grävde diket under stenen i stället och det fungerar i denna dag, berättar Lola värdsamt medan hon visar oss omkring.

Naturenlig odling

- Jag började med odling nästan genast från början. På

tegen mot stranden växte sly men inte på åkern inåt land. Sedan 1992 har det här varit mitt levebröd. Först lekte jag med barn under mina år i Esbo och sedan med växter här på Djupö.

Lola är självlärd men dottern som är trädgårdsmästare och ägare till blomsterhandeln Tiarella i Kimito har hjälpt till. **Sven Engblom** vid Finska Hushållningssällskapet ingav framtidsstro när han menade att trädgården visst kan ge ett levebröd.

- Inga växter besprutas. Våra fiender är harar, måsar och trastar. Älgen motas med stängsel. Naturenligheten ger den goda smaken. Grönsakerna säljer vi här, blommorna på torget. Ena benet i verksamheten stöder sig på jordgubbar, det andra på perenner. Vi säljer även lök och tidig potatis. Potatisen tar vi upp för hand. Folk hittar hit. Nöjda kunder är den bästa reklamen.

Lola och Gunnar är trogna torget i Dalsbruk. Torget är i särklass det mest traditionsrika som går att hitta i skärgården. Här möts urgammal skärgårdstradition med industritradition från 1600-talet. Visslan från stålverket ljuder lika hemvant som visslan från fartyg. Mätte denna enastående mix få leva vidare. Inte konstigt att paret Berglund trivs med att sälja sina produkter på torget.

Under vårt besök hos Berglunds håller jordgubbarna på att ta slut, eftersökta som de är. Jag passar även på att provsmaka en korsning av jordgubbe och smultron, det vill säga smulgubbar som hon experimenterar med: Vilken smakupplevelse!

Ingen lustgård utan blomsterprakt.

Lola Berglund nöjd med tillvaron på Söderstrand.

Gunnar säger anspråkslöst att han är dräng och Lola arbetsledare. Må vara hur det vill men mycket av underhållet faller på Gunnars axlar. Han inledde med mjukstart i trädgården i samband med deltidspensioneringen. Byggnader har rustats upp, nya har byggts, där ibland växthusen.

-På vinterhalvåret läser vi böcker, fiskar och fäller brännved i skogen. Ett par veckor under vintern åker vi till södern. Där brukar jag köpa frön för att testa hur de lämpar sig i skärgården.

Sådden sker i mitten av mars och i november plockas perennaplantorna in i växthusen. Arbetsintensiteten och rytmen följer naturens växlingar från en årstid till en annan. Däremellan kommer deras barn på besök inklusive

barnbarn.

Mobiltelefonen fungerar inte inomhus och när ringsignalen går är det bara att ta sig ut i kylan. Posten kommer på måndagar och onsdagar till Biskopsö brygga, varifrån den skall avhämtas med egen båt. Besvärligt är det i menföre.

- På vintrarna åker vi med snöskoter till butiken i Dalsbruk. En gång i veckan brukar vi handla. Med Rosala II blir det bråttom för hon ligger inte mer än en timme i Dalsbruk, berättar Lola och Gunnar.

- Jag har aldrig ångrat flytten till Djupö. Nya jordgubbsodlare skulle behövas, säger Lola.

Men var finns ett lika frodigt växtparadis som Lolas lustgård i skärgården?

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Personporträtt:

Född: 28.09.1942 i Hangö

Bor: På Djupö som tillhör Biskopsö by

Familj: Maken Gunnar och katten Tigris, son och dotter med familjer, som bor på annan ort.

Utbildning: Barnsköterska

Favoriträtt: Fisk i alla former

Favoritläsning: Är allätare

Självkaraktäristik: Positiv och envis

Ogillar: Avundsjuka

Skepparen Holger Wilson

Förr i världen när Hitisborna begav sig "till lands" så var det mest till marknader som de for. Vanligen var det till Salo marknaden – till "Ushela" sade man då. Och nog for de till Åbomarknaden också, och till Helsingfors. Där bytte de med bönderna som hade mjöl, och gav strömming i stället. Och så köpte de vad de annars behövde.

Under första världskriget, när det var ont om bröd och mat överhuvudtaget, så hade min morfar seglat upp till Uskela efter mjöl. Och så hade den vintern varit räddad.

En gång – det var visst på 1930-talet – så minns jag att jag fick följa med till marknaden i Åbo. Jag var bara en knap på 8-9 år, så jag var inte med om så mycket. Men det var nog en upplevelse att komma till en så stor stad, som man aldrig hade sett förut. Där var livligt på kvällarna på Samppalinna, och det var roligt när man var pojke att titta på alla granna lampor och eldar som de hade där.

Far hade en båt med motor som vi for upp med, och så låg vi där i ån och sov, vid "låga stället" kallades det till. I den ån har jag legat många nätter efter det, när jag har varit med någon förbindelsebåt i Åbo.

Så brukade de nog fara till Reval också. Min morfar och två av hans bröder byggde en galeas – Fortuna hette den – som de seglade fisk med till Reval, och till Stockholm och S:t Petersburg. Den byggdes här nere på Hundtorget

i Rosala. Det var på 1910-talet, kanske 1913-1914. Det var salt strömming som de for och sålde, och så hade de mjöl med sig tillbaka.

Min farmor omkom på en sådan sjöresa. De var över till Reval för att sälja strömming, och när de seglade hem fick de storm på sig, och de kom aldrig fram. Min farmor hittades hon, vid estniska kusten, följande vår. De visste att det var hon, för hon hade ringen på fingret, vigselringen. Hon var från Oppbyn i Böle.

Och jag tror i dag som är att vi fick upp en bit av den båten en gång när vi trälade söder om Böle. De hade seglat på grund där någonstans.

Det fanns också mindre sumpar med fiskhåll i som körde levande fisk till städerna. Jag kommer i håg en som fanns här, som Spaks i Rosala hade när jag var 5-6 år. De seglade abborre och gädda till Helsingfors med den.

Sedan på 1920-talet blev det mycket trafik till smugglarskutorna ute till havs. Det hörde ju till skärgårdsbyarna på den tiden att det skulle smugglas sprit. Efter det sades det att alla som hade sysslat med smuggling hade plåttak på stugorna. Men det var nog ett slitsamt göra. De hade dåliga båtar och for ut i öppna havet och tog in stora laster, som de ofta kom i svårigheter med. Det var flera som omkom i de här byarna.

När det sedan var någonting som behövde uträttas eller

köpas så fick man fara upp till Dalsbruk. Man for med egen båt då, seglande eller med någon motorbåt. Kasnäs var ingen hamn på den tiden, innan landsvägen byggdes på 60-talet.

Från Hitis och Rosala brukade man också fara till Hangö, kanske mera än till Bruket. När det blev menförestid så var det svårt att komma fram inomskärs, men till Hangö var det ofta öppet vatten. Det fanns inga isförstärkta båtar då.

Redan på 30-talet var det nog en båt som gick mellan Hangö och Örö, en militärbåt, som folk fick åka med på. Santahamina tror jag att den hette. Och senare kom det andra militärbåtar.

Så var det efter kriget en båt som Selim Westerberg i Hitis köpte in, från Esso, som hette Jack. Den körde han med i flera år, från Hitis till Dalsbruk. Men den var ju gammal och blev slut sedan.

Efter det var det ett par plåtbeslagna fiskebåtar som upprätthöll lite trafik under menförestider några år. Jag körde själv en av dem; den hette Peggy. Det var en stockbogserare som vi köpte uppifrån Kokkola. Men det var bara två menföressäsonger som vi körde med den, i början av 50-talet.

Så länge som jag minns så kom posten med en liten motorjulla, från Dalsbruk till Hitis. Och på vintrarna fördes den med sparkkälke på isen. Det var flera som skötte den trafiken till de olika byarna.

Först var det en Dahlqvist som förde posten från Bruket till Hitis – honom kommer jag inte ihåg. Och sedan var det en Knuts, som bodde där nedanför Stomta. Han var postförare i många år – började någon gång före kriget, och fortsatte i tjugofem år, tror jag.

Ingen tackade dem för att de körde i storm och regn och gick på dåliga isar. Folk var bara arga när de inte kom fram just när de skulle. Det var någon av postförarna som drunknade på en postresa.

Så var det en kvinna som bar posten, i en väska på ryggen, från Hitis till Rosala. Det kom ju inte sådana mängder som det kommer idag. Men väskan var nog tung ibland. Hon gick inte alla dagar – jag tror det kan ha varit tre gånger i veckan.

Hon hette Tilda Söderman, och var från Halsviken här i Rosala. Vi kallade henne Post-Tilda. Jag tyckte

hon var ganska gammal redan när jag växte upp. Men hon travade på med sin stora läderväska, bara gående eller ibland med sparkkälke på vintern, tio kilometers väg fram och tillbaka. Det var en riktig kraftgumma det. Hon var mor till honom som blev befälhavare å Josefina Thorde'n, som blev bombad 1941 vid Färöarna.

Efter kriget höll jag på i sexton år med laxfiske. Jag började också köpa fisk och röka fisk, 500-600 kilo om dagen, ibland upp till tusen kilo, och sälja den uppåt landet. Det var nog ett hårt jobb. Och de var inte dyra på den tiden, de där fiskarna. Nog fick man göra rätt för pengarna.

Så blev jag erbjuden jobb, när den första postbåten kom till Hitis. De frågade om jag skulle åta mig att föra den. Jag var i valet och kvalet, vad jag skulle göra. Jag var redan inbiten fiskare, och vi fiskade ganska bra den hösten. Men jag hade börjat känna av reumatism, och hade händerna svullna, och så tänkte jag att jag kunde försöka mig på det ett år. Och på den vägen blev jag. I tjugofyra år.

Från den 1 december 1962 anställdes jag som skeppare på postbåten Kristina. Men den dagen var jag nog ännu ute på laxfiske.

Postbåten Kristina

Det var nog postverket som tog initiativet. Han som var postchef i Åbo, Matti Kokkonen, var den som drev postbåtsfrågan – både för Hitis och Iniös del. Han ville att det skulle byggas postbåtar som skulle föra ut posten i skärgården. Det var omkring 1960. Också inom kommunen arbetade man för att få bättre förbindelser. Men som postchef hade Kokkonen större möjligheter att få planerna förverkligade.

Kristina var den första båten, tillsammans med Pietari Brahe som var likadan och byggdes samtidigt. Pietari kom till Iniö och Gustavs. Det var nog många som var invecklade i planeringen av båtarna, men det kände jag inte alls till. Jag hade ingenting att göra med den saken. Och det var nog bäst så... Båtarna byggdes i Brahestad, på ett varv som jag inte tror hade byggt någon båt förut. Det verkade så.

Vi var där ungefär två veckor för att följa med utrustningen och installera oss ombord. Och när Kristina sedan

*"Jack" i isrännan.
Selim Westerberg till höger*

*Post-Tilda.
Tilda Söderman från
Halsviken, Rosala*

*Ms Kristina i Åbo hamn 19.12
1962 efter resa från Brahestad.*

sattes i sjön så trodde vi att den skulle kantra. Den lade sig direkt på ena sidan, och det såg inte alls trevligt ut. De sade från varvet att vi skulle ta båtshakar och skuffa undan isflaken, så att den fick räta upp sig. Men då gick den över och lade sig på andra sidan.

Det var något fel på bottenkonstruktionen, den var alltför smal.

Sedan for vi ut på provtur med den, och sjöfartsinspektören från Vasa var med för att testa den. Och när han sade "rodret dikt babord" så tänkte jag att nu går den nog runt. Nej, nej sa han – sväng rodret rakt, och kör i land! Det måste sättas in barlast i botten på den. Sju ton, värderade han, medan vi körde i land.

Och det var nog vår räddning det. Annars hade vi nog snart legat på Bottenvikens botten.

Vi blev kvar i Brahestad och bodde på ett resandehem. Och varvet satte in sju ton järntackor och svetsade fast dem i båten. Han som hade ritat båtarna hade nog kommit lite för tidigt från skolan.

Så blev det klart och vi startade från Brahestad. I loggboken som jag har kvar står det

12.12 1962. Avgick från Brahestad kl. 13.10, och kom till Tankar fyr kl. 20.30 på kvällen. Fick lots ombord kl. 23.10. Kunde ej gå i hamn då sikten var endast 200 meter.

Det hade blivit snöväder och storm, och 10-12 grader vinter, och isade ner oss allt vad det hann.

Jag kommer ihåg det ännu hur det blåste och gick sjö när Tankarlotsen kom ut och hoppade ombord. Ja du är inte klok du, sa jag, som gör sådant där. Han hette Wikström, minns jag. Nej, det tjänar ingenting till, sa han, för jag kan ju inte lotsa er i hamn, när det är så dålig sikt. Vår generator hade gått sönder på vägen, och vi hade ingen radar.

Jag frågade lotsen om vi inte kunde gå i hamn vid fyren, vid Tankar. Nej, sa han, det är självmord. Det är så grunt där att vi inte klarar oss in. Det enda vi kan göra är att ligga kvar här ute. Men jag tror inte att vi är kvar i morgon bitti. Där hade året innan varit någon bogserare som blev nerisad och gick runt. Det var nog en tung natt.

Vi hade två lotsar ombord, den ena från Brahestad och den andra från Tankar, och så var det min kamrat Sergei Eriksson och jag. Och där låg vi hela

natten, 3-4 sjömil utanför Tankar. Vi låg och drev en halvtimme ungefär, och så körde vi sakta mot vinden. Vi var rädda att komma för nära fyrlandet där det är fullt av grynnor. "Kl. 6.15 Sikten bättre" står det i loggboken. Då körde vi mot Yxpila hamn och kom iland där 10.30. "Resan gått bra" står det i loggboken.

Så låg vi i Yxpila, och började genast hacka bort is från relingar och däck, och ordna med reparation av utrustningen. Generatoren hade sagt upp sig på vägen, och därmed också radarn och belysningen. Det är alltid så med nya grejor att de krånglar i början.

Relingarna var så tjocka av is att de var som 10-15 tums stockar. Men det var nog bra att vi hade fått så mycket extra barlast ombord. Den gjorde att det hela tiden spolade vatten över däck och hindrade nerisningen.

När det var gjort lade vi ut på nytt och fortsatte hemåt. På vägen vek vi in till Vasklot vid Vasa. I Vasa skärgård fick vi 4-5 tums is och fick bryta oss fram.

Den 19.12 vid 10-tiden kom vi sedan till Åbo, för att justera kompassen och byta smörjolja. På eftermiddagen lade vi ut igen och kom på kvällen till hemhamnen i Rosala.

Fredagen den 21.12 kl. 7.15 avgick vi sedan på vår första tur till Kasnäs och Högsåra, anlade till Dalsbruk 11.30, avgick från Biskopsö 12.45, anlöpte Vänoxa och anlade igen till Dalsbruk 15.45. Kl. 17.30 avgick vi via Lövä, Kaxskåla och Kasnäs till Hitis Vikare, och återkom 20.15 till Rosala. Så det var ingen kort arbetsdag.

Besättningen på den tiden var bara två man, Sergei Eriksson från Oppbyggars i Rosala och jag. Det blev långa dagar utan några frivakter. Ibland när vi fick starta klockan 5-6 på morgonen kom vi hem först 11-12 på kvällen, när det var ishinder. Det var ju inte meningen att köra mer än åtta timmar per dag, men inte kunde vi ju ankra på någon fjärd när is och andra hinder hade försenat oss. Vi fick lov att köra turen till slut.

Kristina var en alldeles för liten båt för att sköta hela Hitis kommuns område; det kunde helt enkelt inte gå planenligt alla gånger. Senare har tre större båtar skött trafiken i området. Men det var ju en början.

Visst var ju Hitisborna nöjda då de fick Kristina. Men sedan blev det stora problem med turlistor och sådant. Jag fick också det på min nacke, att göra

upp turlistor, och det var det svåraste av alltihop. Hur man än gjorde så var det någon som det inte passade för, det är klart. Då fick man beska anmärkningar av alla möjliga som tyckte att man kunde köra bara för dem. I början var man yngre och orkade höra på sådant där, men med åren blev man alltmera trött på det. När man tyckte att man gjorde sitt bästa, och fick skällningar för det.

Kristina var något på femton meter lång, och tre meter bred. Den var lite för smal, men den var lätt att landa med och att navigera. På vanliga turer räckte den ganska bra till på den tiden. Men första julen när vi kom ut från Dalsbruk så vet jag inte hur många vi hade ombord. Det var 37 vi skulle få ta, men vi hade kanske 77. De måste ju få komma hem till julen.

Den hade en liten passagerarsalong akterut och förut en hytt för besättningen, men den användes också för passagerare. Och så var där en liten posthytt på sidan där föröver. Salongen var ihop med styrhytten, så passagerarna satt runt omkring en.

En gång minns jag att det var en dam som sa att ”du far på fel sida om fyren här”, sa hon. Vi skulle runda Järngrynnan. Nå inte tror jag det, sa jag. Jo, jo, du tar fel nu. Nej var lugn bara, för jag vet nog precis var vi är. – När vi sedan kom till Kasnäs så kunde jag inte låta bli att tillägga att ”nog gick det ju bra i alla fall, men om du hade fått råda så skulle vi inte ha varit här nu”.

Först i början var det riktigt hopplöst, för vi skulle ju också sköta om posten i Bruket, packa den i säckar och föra ner säckarna. Jag sade nog till sedan att det gick ju inte alls – inte hann vi med att sköta de sysslorna.

Vi hade också fullständigt postkontor ombord på Kristina, med egen poststämpel. Där tog vi emot dem som vid bryggorna ville sköta sina postärenden. Och på kvällarna när jag kom hem kunde jag sedan få sitta till sent på natten med de där räkenskaperna, för att få allt stämma. Utom post och passagerare var det mest mjölk som vi fraktade; det hörde till förbindelsetrafiken. Det var många som ännu hade kor på den tiden, och vi kunde ha en tjugo, trettio kannor med ombord.

Ibland hade vi också djur ombord, någon ko eller häst. Men det var nog inte på Kristina, utan senare, på Hitis eller Rosala.

Kristina var nog en bra båt för isgång, efter maskinstyrkan. Den hade en 180 hästkrafters Scania i maskinrummet. När den var så smal så började den rulla fram och tillbaka i isen, och bröt sig fram på det viset. Men visst var allting lite för klen för vintertrafiken. Ungefär fem tums is gick det bra att köra i, och lite tjockare om man tog ansats. Men om det kom snö i rännan så blev det stopp – då klibbar det fast och blir som kitt. Blev det ännu tjockare isar så började isen bära, och folk kunde ta sig fram med sparkkälke. Då hände det ofta att vi fick stanna i rännan, och ta upp folk från isen, när vi inte kunde gå in till bryggan.

När det blev hårdare vinter gick vi sedan till Åbo och låg där, vanligen från slutet av januari till slutet av april. Då blev det lite lugnare dagar. Men nog körde vi posten då också, med traktor från Bruket, turvis.

Från början var det Dalsbruk som var huvudstation för båttrafiken. Så blev Kasnäsvägen färdig, det var visst 1963, och då fick Kasnäs så småningom ta över en stor del av transporter. Då var bryggan i Kasnäs bara en liten stump som förlängdes. Med åren har där byggts vågbrytare och piler och kajer, och blivit helt förändrat.

I början var det inga farleder för förbindelsetrafiken, utom stora faret förbi Högsåra och Hitis. Men i de rutter som vi mest körde fanns det inga remmare eller fyrar, och inga linjetavlor eller radarskärmar. Problem var det nog ofta, när det var dåligt väder, men vi hade väl tur många gånger. När man hade kört lite längre så visste man på radarn precis var man befann sig och kunde ta sina kurser. Så jag hade inte en enda påkörning på hela tiden. Bottenkänning hade vi nog två gånger, men det var på andra håll när jag hade lots ombord.

Landningarna gick ganska bra med Kristina, som var en liten båt, men när Rosala kom blev det annat. Den var stor och hög och svår att manövrera, och behövde starkare bryggor. Hur man än försökte så kan man inte komma så sakta i land om det blåser; tar man det för sakta så hamnar man på sidan om.

Första gången vi kom med Rosala till Vikare i Hitis så sa de att ”nu kommer Rosalavargen”. Där var av gammalt en liten kort bro där kustbåtarna mellan Åbo och Helsingfors brukade ta iland, Hangö och Ahkera och vad de hette.

I Rosala fanns det först bara några

Ms Kristina i Dalsbruk. Sergei Eriksson och Holger Wilson.

Ms Hitis anländer till Dalsbruk

Ms Hitis besättning i Kasnäs. Fr.v. Holger Wilson, Börje Eriksson och Gösta Eriksson

stockvarv och lite stenar, så där var det nästan omöjligt att landa. Det var Hälsobron, kallades den, och den var byggd av Folkhälsan som simbrygga. Jag minns en höst när det blåste storm och var högvatten, så att det gick över knäna på bryggan. Då var det en som skulle ha en mjölkkanne med på båten.

I Högsåra använde vi lotsbryggan i början, tills de byggde en ny förbindelsebrygga på motsatta sidan. Och i Biskopsö fick vi inte alls ta i land. Ni kommer inte hit flera gånger sade de, och i fortsättningen kom de utroende med en eka och tog posten.

På Lövö hade vi också ett äventyr med en liten stump till brygga. Vi satte fören emot, och så körde vi lite fram, för vi skulle ta ombord mjölkkanor. Men det var slätt berg under så att hela brohuvudet åkte uppåt land. Vad fan ska vi nu göra, frågade jag. Vi sätter fast, sa Sergei, och så tar vi back. Så gjorde vi, men lite för långt, så att bryggan nästan gick under. När vi sedan kom till Dalsbruk kom det en gubbe ner och var förbannad för att vi hade kört sönder bryggan. Nej, vi flyttade bara lite på den, sa jag. Han sa att vi skulle få laga upp den, och det gjorde vi, men vi landade aldrig mera där efter det.

Några egentliga bråk minns jag inte att vi skulle ha haft ombord. Men jag minns nog en som satt och tog sig någon tuting under resan, och blev lite högljudd. Det är ingen ordning på det här fartyget sa en annan passagerare. Då bad jag Sergei ta ratten och gick och tog flaskan av honom, och sa att han skulle hålla sig lugn. Sen när du går i land får du flaskan tillbaka. Han gick i land i Hitis sedan, och fick sin flaska med sig.

Det som krävdes av skepparen på Kristina var ett s.k. A-förarbrev, och det hade jag redan för att få föra fiskefartyg. När Hitis kom fordrades det skepparbrev, och då var jag tvungen att sätta mig på skolbänken i Åbo, i fyrtioårsåldern, under fyra månader.

Från början hade vi ingen erfarenhet av riktigt sjöliv, och hörde inte till något förbund. Jag anslöt mig senare till Skepps befälsförbundet. Där var en kapten Lindroos som var chef för Åbodistriktet, och han hörde sig för om hur vi hade det med avtal och löner. Jag berättade att maskinmästaren nog hade högre lön än jag, enligt någon tabell. Nej fan, så skall det inte vara, sa han. Det får inte vara så. Han får nog den lön han får, men du måste ha minst en mark

mera. Jag skall ringa dit, till Väg- och vatten. Så det var tydligen på Hitis tid.

Förbindelsebåten Hitis

När Hitis planerades så var det många som ville ha skepparjobbet, och ett slag tänkte jag nog låta bli att söka det. Det blev så mycket prat om vem som skulle ha det. Men det var ett par tre stycken som drev på att jag skulle göra mig kompetent och söka tjänsten. Och så gjorde jag det. Och inte vet jag om jag någonsin ångrade det. Men det var redan tjugosju år sedan jag slutade skolan, och jag hade hunnit glömma det mesta av räknande och sådant. I navigationsskolan gällde det mest att sitta och räkna ut kurser och farter.

Hitis byggdes 1965 på Laivateollisuus i Åbo, för Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Den var lite större än Kristina, just tjugo meter lång och lite bredare. Och den hade 600 hästkraft i maskinen. Passagerarutrymmena var större på den, och styrhytten för sig, och däcksutrymmet var betydligt större.

Det var en fin båt, bra att navigera. För sådan trafik i inre skärgården var den ypperlig. Det enda felet med den var att det var tänkt att den skulle göra upp till fjorton knop, det var uppgjort så med varvet. Men inte fick vi någonsin upp den till mer än tolv.

Inte hade vi ju så bråttom. Men det var meningen att vi skulle hinna med flera turer.

För att den skulle få upp den planerade farten så byggdes den så att den var utan fiskjärn och propelleraxeln hängde fritt under botten, och rodret och propellern var helt oskyddade. Det var farliga don när det var fråga om ett menföresfartyg. Axeln var byggd på en bock med konsoler som var svetsade genom plåtarna i botten.

Jag var nog med och såg på båten när den byggdes. Och jag sade genast att den där propellerkonstruktionen inte kommer att hålla i isen. Men det var en ingenjör, det var väl han som hade ritat båten, som sade den håller absolut, och det är ingenting att diskutera. Och det fick vi nöja oss med.

När vi sedan hade kommit igång med trafiken och var på väg ut till Vänö i lite tjockare is så rev isflaken loss en av konsolerna. Det blev ett fyra, fem tums hål i bottenplåten, och lastrummet i aktern fylldes snabbt med vatten.

Vi undrade om vi skulle sjunka. Det var redan så pass stark is, kanske fyra tum, så vi räknade nog med att kunna klara livet. Men båten var vi oroliga för. Vi låg norr på Vänö, och där är femtio meter djupt. Jag tog kontakt med Hangö radio, berättade vad som hade hänt och sade att vi behövde hjälp.

Då var det kväll, och vi öste med ämbar och hade alla pumpar i gång, men det hjälpte bara med någon centimeter. Vattnet steg i alla fall bara tills det kom i höjd med vattenlinjen, och så kom det inte mera vatten in. Båten flöt på de andra rummen.

På morgonen kom sjöbevakningsfartyget Tursas och tog oss på bogser. De förde oss via Vidskär till Åbo. Varvet tog hand om båten.

Sedan skulle jag avge sjöförklaring över det skedda. På varvet föreslog de att jag skulle skylla på att vi kört på en stock eller något dylikt. Men jag sade att jag säger precis som det var. Och visst blev vi frikända. Inte kunde vi göra någonting åt att båten inte höll för is.

Det var nog efter den händelsen som det var en som skrev i tidningen att vi inte hade kunnat sköta båten. Det var lite senare samma vinter. En Hitisbo? Nej, han härstammade visst från Hitis men bodde i Helsingfors. Men jag kände inte alls honom, och ville inte göra det heller. Men han fick svar i tidningen, och det var jag tacksam för.

Sedan blev det ett missöde till lite senare. Vi hade redan kommit så långt på vintern att vi tänkte lägga upp. Men vi måste göra ännu en resa till Kasnäs för att bunkra. Så vi kunde ha värme ombord för motorns skull.

När vi var på hemväg och kom öster om Fonskärs udden så var det plötsligt stopp. Motorn gick nog, men den gick inte alls framåt. Vi försökte se efter på olika håll, och undrade om det var kopplingen som det var fel på. Eller om det var så att axeln hade brustit eller propellern fallit av.

Så ringde jag till Åbo och isbrytaren Sisu kom från Hangö och bogserade oss till Pargas port, och så tog sjöbevakningen oss till Åbo.

Följande dag lyfte de upp oss på kajen vid stora kranen i Åbo. Och lotsfördelningschefen sade att ni gör ingenting här, ni kan lika bra åka hem. Men på kvällen ringde han och berättade att nog är propellern kvar, men den är utan vingar – det är bara navet som

återstår. Alla vingar hade brustit i isen. Så det var en enkel match – bara att sätta på reservpropellern, och så lyfte de oss tillbaka i sjön.

På Hitis var vi tre man, en mera än på Kristina. Det var Gösta Eriksson, som jag fiskat ihop med, som var med som styrman, och så en maskinmästare från Åbo som hette Packalén.

Vi körde nog ungefär samma rutter som Kristina, kanske med någon liten ändring. Men vi var fortfarande den enda förbindelsebåten i Hitis. Kristina hade flyttats över till Nagu skären.

På den tiden fanns det inga andra sådana båtar än Kristina och Pietari Brahe och Hitis, ja och en liten i Velkua som hette Tiura. Det var visst den allra första förbindelsebåten i Åboland.

Trafiken var sig ganska lik från dag till dag och från år till år. Men ibland inträffade det förstås små episoder som har fastnat i minnet.

En gång hade vi ett paket som skulle till en person i Holma, men det stod Högsåra på paketet när det kom till butiken. Vi lade i land det i Högsåra, fastän där inte var någon mottagare. Men på kvällen ringde en gubbe och var arg som tusan. Han sa att jag skulle få komma dit med paketet på kvällen, till Holma. Men jag kontrollerade med honom som hade posten i Högsåra att det stod så på paketet. Och så ringde jag mottagaren och sa att paketet var fört dit som det var adresserat, och att han fick avhämta det där.

Så var det ett medicinpaket. Det var en som var sjuk på Vänö. Och frun hans ringde och klagade på att vi inte hade lämnat i land paketet. Nej, vi kunde inte göra det, för det var sänt som postförskott, och ett sådant paket måste någon ta emot och betala för. Men, sa jag, om det är så att medicinen behövs så kommer jag nog till Vänö med paketet.

En annan tant ringde en gång och var förgrymmad för att hon inte hade fått de blommor som hon hade beställt, till en födelsedag eller vad det nu var. Vi skulle få betala blommorna, sa hon. Ja det är väl inte annat att göra, sa jag, om han som var däcksmän inte hade kommit ihåg att sätta i land paketet. Det var nog han som inte hade sett efter. Så jag skickade pengarna till henne, per post. Men en vecka senare kom pengarna tillbaka. Hon hade förlåtit oss.

Det är sådant där som händer ibland.

Skeppare Holger Wilson i Kasnäs.

Holger Wilson och Finlands lucia.

Ms Rosala

Inte görs det med vett och vilja.

Sjöfartstyrelsens Rosala

Sedan kom Rosala 1975 på våren. Det var en mycket större båt, framför allt bredare och högre. Den var bara knappt trettio meter lång från början men förlängdes ganska snart. Maskinen var en Wärtsilä diesel på 800 hästkrafter.

Den byggdes i inlandet, i Nyslott. Vintern 75 var jag där en månad och övervakade arbetet. Jag var också med när den sjösattes på vårvintern, och vi var ute på provtur. Och vi märkte genast att den gick sabla fint i isen.

Men Saima kanal var stängd då, och vi kunde inte få den med oss därifrån. Jag var hemma emellan, och båten låg fastfrusen i isen. När vi sedan kom dit för att ta över den, så sa varvschefen att försök nu sätta full fart, så får vi se om den kommer loss. Jag gjorde så, och Rosala for upp som en hare på iskanten, och han bara ropade stopp, stopp.

Den gick faktiskt bra i is, bröt upp till 35 centimeter fast is. Den var som en ål när den slingrade sig fram från sida till sida och inte lät någonting hejda sig.

Då när den ännu var kort så var den nog ganska så vinglig att köra och svår att landa med. I början var man nog olycklig med den, när man inte på något vis fick den att lägga till som man ville. Man skulle inte komma med hård fart till bryggan, utan komma riktigt sakta och nätt. När man blev van så gick det nog ganska bra.

Men Kasnäs var också en svår hamn när det blåste sydligt. Det var lite för kort kaj där, och när det blåste hårt från syden eller sydväst måste man komma så att man fick fören utanpå kajändan och tross i land, och sedan svängde båten till kajen.

Samma år som Rosala kom i trafik såg vi redan att den var för liten, och så skarvades den i med tio meter, och den båten fick heta Rosala II. De satte in en bit i mitten. På samma sätt skarvades också systerbåtarna Falkö och Sääminki. Och Jurmo var också av samma modell, av Rosalamodell, som den kallades.

Efter förlängningen blev den mycket bättre att navigera. Då fick den också en bogpropeller som gjorde det lättare att landa och svänga. Den behövdes absolut i sådana här trånga hamnar och farvatten. På Rosala var vi fyra man ombord, men numera kör de med bara tre man.

Av händelser på Rosala minns jag bäst kalabaliken med segelbåten. Det var en bedrövlig historia.

Det var ju bara några pojkar som var ute och seglade med pappans segelbåt. Och fast de såg att vi kom körande mitt i farleden så skulle de försöka gå för om oss. Jag tänkte bara att de förstår väl att hålla undan, men det gjorde de inte. De bara höll sin kurs. Jag girade så mycket jag kunde, för att inte köra dem i sank. Och det var något tiotal meter från sidan när vi var tvärs med dem. Men utav svallvågen så slog båten lite hårdare, och så brast masten tvärt av. Den var ruttan – vi var och såg på den efteråt.

Rosala hade nog svall som kändes. Men mindre båtar och nöjesbåtar är ju väjningsskyldiga i en trång farled, och det förstår ju alla som har lite sjövana. Där kan man inte försöka kila före ett fartyg som är större och starkare och kör i linjetrafik.

Men det blev en jäkla process för de där pojkarnas skull. Pappan som ägde båten kom ner på kvällen och var arg som ett bi, och sade att ni hamnar i rådsturätten för det här. Ja ja, nog kan det hända, sa jag, det får vi väl se. Men jag tror inte att era pojkar är riktigt navigationskunniga, eller känner till förordningarna för sjöfart.

Processandet räckte ett par år, och de besvärade sig ända till högsta domstolen. Och de krävde visst 35 000 i skadestånd. Två eller tre gånger var jag kallad till Helsingfors för sjöförhör. Men vår chef på Sjöfartstyrelsen var hela tiden aldeles säker på saken. Inte hade Rosala kört på någon, menade han – bara försökt undvika kollision.

Sjöfartsinspektören tyckte nog att vi skulle stämma in dem för ovarsamhet i sjötrafik. Det kunde ha stått dem dyrt. Men inte tror jag att det blev någonting av den saken. Jag betalade själv mina kostnader för resorna till förhören.

Det är ju klart att om vi hela tiden varit tvungna att sakta för alla segelbåtar och andra nöjesbåtar i farlederna så skulle vi aldrig sommartid ha kommit fram enligt tidtabellen.

Man skall inte vingla omkring mitt i farleden med småbåtar när det kommer fartyg förbi.

Kurt Zilliacus
Texten publicerad i Tidskriften
Skärgård 1/1999
Fotografier ur Rosala Byaråds arkiv

Lycksalighetens ö

I parken strax bakom Flustret i Uppsala hittar ni Lycksalighetens ö som par från när och fjärran söker sig till för att få en extra guldkant på romansen.

Vad har Hitis med Uppsala att göra och vilken är kopplingen till den romantiska Lycksalighetens ö?

Den första kontakten med **Eivor Gustafsson** fick jag redan i slutet av 1970-talet när jag verkade som socialsekreterare vid Uppsala kommun. Min arbetskamrat **Monica Österlund** ville nämligen ha en färdbeskrivning till Hitis, vilket jag mer än gärna stod till tjänst med. Hennes goda vän Eivor hade flyttat till Hitis från Uppsala. Både Hitis och Eivor var obekanta för mig då.

Långt senare förankrade jag mig i Rosala. Vid ett besök på Hitis post träffade jag kontorets föreståndare som var ingen mindre än Eivor. Inte konstigt att Eivor och jag hade mycket gemensamt att tala om, Uppsala och därtill RoHit som hon lagt sin goda själ i att sälja.

Företagare och postombud

Postverksamheten är avreglerad i landet, enligt engelsk modell. Sålunda heter Hitis post officiellt i dag Postens försäljningsställe, något som Eivor ogärna använder.

– Jag har hand om postförsändelser, säljer frimärken, kuvert, kort, förpackningsmaterial, brevlådor, biljetter till olika evenemang och givetvis RoHit. Medi Heli-produkter har jag också sålt och ett och annat enligt fritt

val. Sedan har jag ordnat tavelutställning fastän väggytan är liten i mitt kontor.

Posten i Hitis ligger centralt i byn vägg i vägg med banken som numera är nedlagd. Till Eivors uppgifter hör, förutom arbetet i postkontoret, att sköta om posten till och från färjan Aura och att dela ut brev och tidningar i brevlådor. Utdelningsservicen sträcker sig inte till sommargäster på holmarna.

– Posten avhämtas vid färjan i Långnäs halv tio och på söndagar halv ett. Om jag är förhindrad ställer någon annan upp. Jag byter ofta tjänster med **Kerstin Sundqvist** som sköter posten i Rosala. Sedan sorterar den och efter det är det dags att dela ut försändelserna. Kontoret är öppet mellan klockan elva och ett. Mitt område omfattar hela Hitis by och ända till Stubbnäsvägen på Rosalalandet. Jag kör ungefär 1 000 kilometer i månaden. Förut hämtade jag posten med kärra i Vikare, men det räckte inte länge förrän jag skaffade bil.

Antalet brev har minskat med åren men tidningarna har ökat.

– När jag började med postverksamheten i mitten av 1980-talet fördelades posten till cirka fyrtio hushåll, sommargäster inte medräknade. Antalet är ungefär det samma nu men ensamma hushåll har ökat. Under sommarmånaderna växer tidningshögen femfaldigt.

När Eivor tog över posten år 1985 hörde också bankservice till arbetet. Postbank fanns även i Högsåra, Kasnäs och Rosala. I dag finns inte den servicen kvar.

– En massa intern information var på finska som jag fick hjälp med av kolleger. Jag hade mycket kontakt med

kontoren i Dalsbruk, Rosala och Högsåra.

Posten i Hitis har gamla anor

Eivor övertog postverksamheten på privat basis år 1992 då kontoret hotades av nedläggning.

Hitis kommun fick sin första poststation år 1893 enligt en förordning från Poststyrelsen: *På grund af Kejsarliga Senatens tillstånd komma från den 1 näststundande mars nya poststationer att inrättas i Hiittis socken... Hiittis lyder under Dahlsbruks postexpedition* (Gustafsson 1995).

Hitis första postföreståndare och postförare var handelsmannen **Johan Backlund** som skötte posten vid sidan av sin butik. Posten avhämtades i Dalsbruk i samband med varuansaffningarna till butiken. En gång i veckan fick Hitisborna post, brevörsändelser var inte många i början. Före det fick Hitisborna själva ta sig till Dalsbruk för att få sin post. Nu fick de den behändigt i butiken. Småningom blev postförsändelserna till Hitis tätare och en postförare anställdes.

Posten i Hitis har bytt kontor och föreståndare vid ett flertal tillfällen. Sin nuvarande plats har posten haft sedan 1972. En verklig trotjänare var **Linda Österberg** som arbetade vid posten från 1932 till 1973 när hon gick i pension. Då förbindelsebåten Kristina började trafikera år 1962 förbättrades postgången och försändelserna kunde avhämtas på bryggan i Vikare. På vintrarna skötte **Louis Sandell** i Kasnäs om att posten kom fram med snöskoter eller bil efter det att Kasnäsvägen blev klar 1965.

Före det avhämtades posten med båt i Dalsbruk, något som kunde vara nog så besvärligt i mörker och storm. På vintrarna användes kälke och senare även häst. Speciellt Skallerfjärden var svår på vintrarna och därtill måste en uppbruten färled passeras. **Nestor Sjöholm** var postutbärare i cirka trettio år och **Ture Knuts** hade det ansvarsfulla och riskabla uppdraget att sköta om posttransporten till och från Dalsbruk under trettio år. Även flera andra hade ansvar för posten men de här två var de verkliga veteranerna.

Uppsala byts ut mot Hitis

Eivor är hemma i Björklinge som ligger ett par mil norr om Uppsala men flyttade in till stan vid 17-års ålder. Eivor är forskollärare men har jobbat som arbetsterapeut och speciallärare, samt även på länsstyrelsen i Uppsala slott. Det är samma slott där drottning Kristina abdikerade och konverterade till katolicismen, vilket var en skandal som skakade hela Svea rike – inklusive Hitis i Kimito socken – och väckte stor internationell uppståndelse på 1650-talet.

– Jag jobbade ett tag i tonåren på ett storkök i Rickomberga i Uppsala och där arbetade även **Lisbeth Backman** från Granbacka i Hitis.

Eivor följde med Lisbeth till Hitis första gången redan år 1959 eller 1960. Efter det återkom Eivor under flera somrar.

– Jag minns min första resa till Hitis. Vi åkte buss från Åbo. Det såg fattigt ut längs vägen och husen var grå, men det ändrades snabbt till det bättre. Lisbeths pappa avhämtade oss i Dalsbruk med en puttputtbåt. Jag tyckte

att jag hade kommit till världens ände, men i Hitis var husen vackert målade.

Eivor som är uppvuxen på landsbygden var van med djur men havet var det nya. Hon åkte på dans med andra ungdomar i Hitis och trivdes fantastiskt bra.

– Det var så jag träffade **Christer** och vi hade kontakt året om. Vi gifte oss 1980 men jag flyttade ut till Hitis redan år 1978. Barnen föddes år 1978 och 1982 och jag var hemma med dem i sju år.

Uppsala byttes ut mot Hitis. Lycksalighetens ö har kanske inte mycket gemensamt med Hitis förutom romansen. En annan parallell finns emellertid vid närmare eftertanke. År 2007 under **Carl von Linné**-jubileet snickrades en plugghäst på Lycksalighetens ö enligt ritningar av mångsysslaren Linné. Romantiken hade fått ge plats för studenter som en i taget kunde sitta på plugghästen och, just det, plugga på i sina böcker och anteckningar. Även i Hitis tog arbetet över men Eivor gillar sitt jobb, som är väldigt socialt och roligt.

– Men jag tycker nu det är dags att pensionera mig. Det här jobbet passar utmärkt för till exempel någon med barn. Arbetstiden är inte mer än ungefär fyra timmar per dag.

Ja, kanske det är värt för någon att pröva på om Hitis verkligen lever upp till Lycksalighetens ö eller inte?

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Referenser

Gustafsson, Eivor (1995), Hitis post 100 år. (Folder)
Sandman, Ingrid (1993), Hundraårig Hitis-post firar med historik, Åbo Underrättelser 27 februari

Tias Bok
Kirja
Vuorikatu
Berggatan 19
248 6060

Hanko
Hangö

Sjökort
Böcker
Kontorsmaterial
Kort
m.m.

Merikortteja
Kirjoja
Konttoritaru
Kortteja.
y.m.

Teruetuloa! **Välkommen!**

Deltagarna i skärgårdskvinnoseminariet samlade på Vikingaborgs trappa.

Skärgårdskvinnor möttes i Hitis/Rosala

Energiskt, kontaktskapande och inspirerande

-Jag är envist lagd och målet var att klara det! Men jag blev nog chockad över hur tufft det var att överleva som företagare på en skärgårdsö!

Liselott Lundqvist är ensamstående mamma och driver ett bageri på ön Runmarö i Stockholms skärgård. I 24 år har hon försörjt sig på att baka – under några korta sommarmånader ska hon få ihop en tillräckligt stor inkomst för att klara sig under hela året.

-Jag har varit ganska utbränd varje sommar när säsongen är slut. Då är det otroligt skönt att bara åka iväg!

Under många år har Liselott Lundqvist hört till de otaliga skärgårdskvinnor som varje höst åker iväg för att träffa likasinnade på det årligen återkommande skärgårdskvinnoseminariet. Under ett veckoslut träffas kvinnor bosatta i skärgården från Finland, Sverige och Estland för att umgås, utbyta tankar och idéer, ladda sina batterier och bara ha det skoj tillsammans. I september ifjol samlades kvinnor från alla dessa tre länder i Hitis/Rosala.

Driftiga ålänningar kläckte idén

Själva idén att ordna dessa skärgårdskvinnoseminarier uppstod på Åland då en handfull småbarnsmammor i 30-40 års ålder insåg att de behövde något annat i vardagen än enbart familjeliv. De gjorde slag i saken och började bjuda in intressanta personer som höll föredrag, de

ordnade exkursioner och annat intressant program. Det var upptakten till Skärgårdskvinnoseminariet som sedan dess ordnas varje höst. Det finns ingen formell organisation bakom arrangemangen, de kvinnor som känner sig hugade ställer upp och ordnar seminarierna i tur och ordning på olika orter. Både yngre och äldre kvinnor deltar – de enda kriterierna man bör uppfylla för att kunna delta är att man är kvinna och bosatt i skärgården.

Bengtskär lockade

Ifjol var det föreningen Kärringbanken som är verksam på Kimitoön som bjöd in skärgårdskvinnorna till Hitis/Rosala. Då skärgårdskvinnorna året innan hade samlats på Ormsö i Estland fick **Anita Österberg** som enda Hitisbo på seminariet presentera sin hemort, och då hon var klar med sin beskrivning av den vackra lilla kyrkbyn och den majestätiska fyren på Bengtskär var det någon i församlingen som spontant utropade "Dit vill vi åka!" Och så blev det – detta var det 23:e skärgårdskvinnoseminariet i ordningen och intresset för att delta var stort berättar Anita Österberg som var en av bakgrundskrafterna för fjolårets seminarium.

-Den yngsta deltagaren var 17 år och den äldsta kring 80 år. Otaliga yrkeskategorier var representerade – många var företagare inom turismbranschen, men bland deltagarna fanns också kommundirektörer, veterinärer,

lärare, bagare, pensionärer och t.o.m. en tolk inom EU-administrationen, förklarar Österberg.

Hon berättar att olika privata fonder brukar understöda verksamheten och det är avgörande för att man ska kunna hålla deltagaravgifterna på en så låg nivå som möjligt.

-Det är viktigt för att alla ska ha möjlighet att delta, poängterar Österberg.

Var skall alla sova?

Utmaningen för arrangörerna bestod i att hitta en sängplats åt alla! Totalt lyckades man uppbåda 75 bäddar och det avgjorde också hur många personer som kunde delta i seminariet. Att maten som serverades var producerad lokalt var särskilt viktigt. Det bjöds därför på fisk från Kasnäs, äpplen från Söderlångvik gård och självfallet serverades Sixten Laines berömda Rosalalimpa. Dessutom ville man förstås erbjuda ett intressant program för sina gäster.

-Den andliga spisen är en viktig del av seminarierna, konstaterar Österberg som själv varit med på otaliga skärgårdskvinnoseminarier.

-Vi hade så många idéer! Som rubrik för seminariet valde vi "I dag är i morgon historia". Det var lämpligt eftersom vi redan då visste att vi skulle besöka både Bengtskärs fyr och Sagalund i Kimito. Det som händer i dag är historia i morgon. Det är precis som allt det viktiga som hände under de år då t.ex. Bengtskär ännu var bebodd. Man bodde och gick i skola på ön och kikade efter båtar – det var vanlig vardag då, men i dag är det historia. Och detsamma gäller ju också våra liv idag, beskriver Österberg.

"Man blir tvungen att lägga sig själv i blöt"

Förutom besöken på Sagalunds museum och båtutfärden till Bengtskär valde arbetsgruppen också att bjuda in flera intressanta författare. **Carina Wolff-Brandt** som fritidsbor på Bolax berättade bl.a. om sitt arbete med att intervjua just skärgårdskvinnor för sin bok Strandsatta medan Hitisbo **Eppu Nuotio** var inbjuden för att diskutera hur man kan gå tillväga för att skriva sin egen historia.

-Hennes uppgift var att på något sätt locka oss deltagare

Skärgårdskvinnor på väg till Bengtskär.

Namnskyltar av näver.

att börja skriva vår egen historia eller vår familjs historia. Att skriva sin egen historia är värdefullt – för ens egen skull men också för kommande generationer. Eppu Nuotio konstaterade att om vi så bara

skriver en enda mening per dag så har vi redan fått ihop 300 meningar under ett år, berättar Österberg.

Frågan om hur man egentligen skall gå till väga för att skriva sin egen historia väckte livlig diskussion – hur ärlig skall man våga vara egentligen? Vad vill man att kommande generationer skall få veta? Vilken sorts bild ger man av sig själv?

-Det är just den här typen av diskussioner som är så givande under våra seminarier, utbrister **Monica Aaltonen** från Aspö. Man blir alltid tvungen att stanna upp och tänka till – och framför allt lägga sig själv i blöt. Också Monica Aaltonen har upplevt många skärgårdskvinnoseminarier tidigare.

Härlig stämning i hövdingahallen

Till programmet hörde också en utställning – sammanlagt 15 lokala hantverkare ställde ut sina alster, berättar Anita Österberg som själv jobbar som hantverkare. Bland de som deltog i seminariet ifjol nämner många också lördagskvällens blotmiddag i Vikingacentrets hövdingahall som en av besökets höjdpunkter.

-En härligt stämningsfull tillställning där vi fick höra historier från vikingatiden och där många ställde upp med spontana små sångnummer eller andra uppträdanden, minns Aaltonen.

Också söndagens utfärd till Hitis var lyckad - då firade man musikgudstjänst i Hitis kyrka och man hann också besöka servicehuset Solglimten. Anita Österberg bjöd på en guidad rundtur genom byn.

Arrangemangen får idel beröm av de som var med.

-Det var riktigt, riktigt trevligt! Allt fungerade fint, utfärden till Bengtskär blev en stor upplevelse för många! Maten var god och allt var så välplanerat och välarrangerat, säger Monica Aaltonen med eftertryck.

Upplyftande och inspirerande

Men även om programpunkterna och andra praktiska arrangemang självfallet är viktiga för att alla skall trivas så är huvudsaken ändå att man helt enkelt får träffas och hinner umgås.

-Det allra viktigaste är alla diskussioner man har med varandra, konstaterar Monica Aaltonen. Seminarierna är en av de mest givande tillställningarna man kan vara med om under året. Hela interaktionen mellan människorna är så himla viktig, man känner sig så otroligt upplyft och fylld av inspiration.

“Kvinnor vill bo i skärgården”. Avslutningsdiskussion på Vikingaborg.

Liselott Lundqvist från Runmarö håller med:

-Det är så roligt att få träffa människor som förstår hur det är att leva och jobba i skärgården. Som vet hur det är att arbeta intensivt och försöka få ihop hela årets inkomster under en kort period. Det är härligt att kunna träffa människor som känner igen en och som frågar hur det har gått!

Lundqvist konstaterar att för henne som är ensamföretagare kan träffarna med andra skärgårdskvinnor fungera som ett substitut till t.ex. kurser och rekreationsdagar som erbjuds på många andra arbetsplatser. Hon har ju inga arbetskamrater att tala med under kaffepauser på jobbet och därför blir kontakten med andra skärgårdskvinnor speciellt viktig för henne.

-Nu när jag har varit med många år och vi har lärt känna varann så väl så blir det mer självklart, men i början kändes det fantastiskt när jag märkte att jag var ihågkommen! Att man var sedd. Det finns en sådan glädje i att utbyta tankar och idéer och det ger en sådan energi.

Vitaminspruta för businessen

Förutom att det finns en djup förståelse för varandra och vad det innebär att leva i skärgården så kan seminarierna också medföra en bra skjuts framåt för den egna businessen, berättar Lundqvist.

-Man sitter och småpratar och så dyker det upp nya tankar och idéer. Ibland kanske man lagrar och sparar idéerna i flera år, men så plockar man fram dem igen och tänker: jo men vänta nu, jag talade ju med en kvinna om detta och det var ju faktiskt en bra idé! beskriver Lundqvist.

Liselott Lundqvist berättar att hon själv fått inspiration och stöd för sin företagsverksamhet via dessa kontakter.

-När vi var i Estland sist satt jag och diskuterade mina bakverkspriser med en kvinna. Jag berättade att jag snart inte skulle orka jobba längre eftersom det var så svårt att få det att gå ihop ekonomiskt, men att jag samtidigt inte vågade höja priserna. Då avbröt en annan kvinna mig - hon hade råkat höra vår konversation. ”Förlåt att jag lägger mig i”, sa hon ”men vad är det du sitter och

säger? Det är klart du ska ta ordentligt betalt, det är du värd!” Kvinnan hade en egen affär och hon var tuff och fortsatte: ”Ditt bageri är ditt hantverk, det är ditt jobb. En rörmokare skulle aldrig vara rädd för att höja sina priser!” Så hon peppade mig ordentligt och när jag öppnade nästa säsong så var jag modigare – och höjde mina priser. Det gick bra, men hade jag inte fått denna alldeles oplanerade support där vi satt och drack kaffe på ett kafé så hade jag kanske aldrig vågat höja priserna, förklarar Lundqvist.

”Man växer i gemenskapen”

Att Skärgårdskvinnoseminariet är en plats för just kvinnor från skärgården är viktigt för Lundqvist.

-Det binder oss samman, det är viktigt att man får bekräftelse på att man verkligen är en kvinna från skärgården. Man växer ju också som människa genom att man har en gemenskap i detta, det blir identitetskapande. När man bor i skärgården lever man i och med naturen, man är begränsad av båtturer, väder och vind. Avstånden är långa. Då känner jag att jag behöver tala med någon som vet hur det är och som har satt sig i denna situation själv. För att leva i skärgården är ju ett val man gör, konstaterar Lundqvist.

Förståelsen för just detta är något som förenar skärgårdskvinnorna och det blev särskilt tydligt också under skärgårdsseminariet i Hitis/Rosala, berättar Anita Österberg.

-Efter gudstjänsten i Hitis på söndagen skulle vi åka tillbaka till Vikingaborg i Rosala för att äta lunch och avsluta seminariet. Då upptäckte vi att två stora timmerbilar samtidigt lastades fulla ute på ön och de skulle tillbaka till fastlandet med samma färjtur som mötesdeltagarna. Vi blev tvungna att uppmana alla att äta snabbare för det kunde bli trångt om saligheten ombord på Aura, skrattar Österberg. Det blev ju en lite kaotisk avslutning, men till all lycka rymdes alla med! Och framför allt: alla förstod, för sådant händer när man bor ute på en ö.

För Liselott Lundqvist börjar nu arbetet med att planera detta års skärgårdsseminarium. Det kommer att gå av stapeln på hennes ö – Runmarö. I augusti ska man senast anmäla sig, 60 personer får plats. Och kom ihåg: Skärgårdskvinnoseminariet är öppet för alla, man måste inte ha varit med förut för att få delta. Först till kvarn mal!

Text: Maria Johansson

Foto: Anita Österberg

Fakta 1: Skärgårdsseminarium i Hitis/Rosala 19-21.9.2008

Fakta 2: Kärringbanken rf är en förening som grundades av kvinnor som flyttat in till Kimitoön och som var nyfikna på sin nya hemort. Föreningens verksamhet är öppen för alla – också för män ☺

Fakta 3: Runmarö är en ö med ca 300 invånare. Ön är 6 km lång och 4 km bred, har egen skola, läkarstation och bibliotek.

Sabbatsår på Biskopsö

Det var en gråmulen påskdag förra året då vi kom till Biskopsö första gången. Stora isflak flöt i det mörka havet och marken täcktes av ett tunt snötäcke. Skärgården visade inte sin allra vackraste sida den dagen men vi fångades omedelbart av den magnifika naturen! Efter första mötet föll allting på plats men det skulle ändå dröja några månader innan vi kunde börja vårt sabbatsår i skärgården på riktigt.

Sommaren full av liv

Sommaren stod i full blom när vi anlände till Biskopsö för andra gången, nu med hela den förväntansfulla familjen och ett välfyllt flyttlass. Det kändes inte skärskilt svårt att lämna hemmet på fastlandet i Sverige när man i gengäld fick närheten till havet och den fantastiska skärgårdsnaturen! Samtidigt fanns där dock en viss oro över hur vi skulle klara de kommande utmaningarna. Vi hade knappt någon erfarenhet av skärgården när vi kom och därför kändes det som om en helt ny värld öppnade sig för oss. Den världen vi var vana vid slutade där vi lämnade bilen på fastlandssidan. Från och med nu skulle båtar vara våra viktigaste färdmedel.

Att byta en urban livsstil mot skärgårdstillvaro krävde förstås att vi lärde oss vissa nya färdigheter. Det viktigaste var att vi skulle lära oss köra båt och läsa sjökort. Under sommaren fick vi sådana grundläggande kunskaper i båda att vi hade kunnat klara ett enkelt prov i ämnet. Vi såg fisket som en stor tillgång och därför satte sig en av familjeförsörjarna in i nätfiskets hemligheter på en gång. Det resulterade i att matbordet fylldes av fisksorter den ena finare än den andra. Men även om man vill så kan man inte leva av fiske enbart. Vi åkte flera gånger i veckan till samhället för att handla andra basvaror. Glömde man något så var det bara att vänta till nästa butiksfärd om inte någon granne råkade ha varan till låns. Som tur var hände det dock inte så ofta att vi blev utan något viktigt.

Det är ingen konst att trivas i skärgården på sommaren: dagarna är långa, solen skiner den mesta tiden och badvattnet tar vid där gräsmattan slutar. De flesta stugorna är bebodda och det är liv och rörelse långt in på natten. Vi kramade ur allt vi kunde av högsäsongen: badade, gjorde utflykter, bjöd in vänner och mycket annat. De två äldsta barnen, 5- och 3-åringarna, letade efter snäckor och färggranna stenar dagarna i ända. Livet koncentrerades utomhus till den grad att i slutet av sommaren såg vår 3-åring ut som en pepparkakspojke! Regndagar fanns förstås också men det var bara att bjuda in kompisar eller åka till badhuset, till exempel.

Vi kände oss varmt välkomna till skärgården från första början. Grannarna var vänliga och hjälpsamma och introducerade oss gärna i skärgårdslivet. Dessutom berättade de historier om gamla seder så att ön genast blev mer levande i våra ögon. Det blev sällan långtråkigt med alla aktiviteter som pågick under hela högsäsongen: det var byalagets fester och utflykter, kreativ verkstad för barn, keramik kurs, marknad och till och med ett salsaveckoslut! Vi var förberedda på ett ganska stillsamt liv på ön men det visade sig vara fullt av liv och rörelse hela sommaren lång.

Älgjakt och trattkantareller

När sommaren sakta övergick i höst lugnade livet sig och allt oftare var vi ensamma när vi rörde oss på havet. Vi slogs återigen av hur fantastiskt vackert det var när naturen skiftade i färg och havet speglade färgerna tillbaka! Förutom att tillbringa mycket tid på sjön vistades vi mycket i skogen också. Sensommaren hade bjudit på blåbär och lingon och nu var skogarna fulla med svamp. Det blev en och annan hink kantareller, trattkantareller, karljohansvampar samt riskor. Skörde-tid märktes även i trädgårdslandet, så det blev ofta egenskördad potatis eller morot till fisken och en fräsch grön sallad vid sidan om. En helt ny bekantskap från skördetiden var havtornen, vars bär sägs innehålla lika mycket vitaminer som en apelsin. Kan det ha varit tack vare

de bären som vi höll oss så friska under hela hösten?

Det är klart att vi alla saknade att ha människor omkring oss. Barnen längtade efter sina sommarkompisar och behövde nu mer ordnade aktiviteter än under sommaren. Det räckte inte längre enbart med butiksesorna till fastlandet utan vi fick utöka veckoprogrammet till att innefatta även besöken till badhuset och kyrkans familjekafé. Dessutom hade vi tätare kontakt med en annan barnfamilj bosatt på en ö nära oss. En stor förändring var också älgjaktens början där hela familjen så småningom blev delaktig. Det senare om något ett bevis på våra grannars välvilliga inställning till oss nykomlingar!

Den tyngsta tiden under vårt sabbatsår var utan tvekan senhösten då det var mörkt, blött och kallt. Vi såg knappt solen under hela december. En rejäl storm fick vi också uppleva samt en översvämning då vattnet steg upp till trappan. Det blåste hårt många gånger under hösten och det hände också att vi fick inställa våra resor, eftersom vi inte vågade ge oss ut med båten då. Trots vädret hade december sina speciella höjdpunkter: självständighetsdagen firade vi i Helsingfors, på Lucia tog vi båten till grannarna för att sjunga Lucia-sånger och på tredje advent åkte vi till kyrkan för att lyssna till julkonsert. Dessutom hade vi två födelsedagskalas i familjen innan det var dags för julfirandet med finska och svenska jultraditioner blandat med några skärgårdsspecialiteter. Lagom till julen kom också solen fram.

Vinterbad och stuva lake

En riktig isvinter är oftast lika efterlängtat av skärgårdsborna som en varmsommar. I år började menföret

strax efter nyårsdagen. Isen tvingade tidigt de flesta båtägarna att ta upp båtarna på land men farbar isväg till fastlandet lät vänta på sig. Under en månads tid var förbindelsebåten och svävaren de enda fordonen som kunde trafikera. Först i februari kunde mindre motordrivna fordon köra på isen och därmed skärgårdsborna återigen röra sig fritt! Även om menförestiden var besvärlig saknar jag vissa saker den förde med sig: förbindelsebåten var en samlingsplats där man träffade nästan alla grannar samtidigt för trevlig samvaro under inköpsresorna.

Isen är verkligen en stor tillgång i skärgården på vintrarna. Förutom att man kan röra sig lättare så finns det andra nyttiga aspekter också. Som vinterfiske till exempel. På vintern fiskar man nämligen delvis andra fiskarter än på sommaren och tekniken är en konst för sig. Vi fick lära oss det traditionella sättet för vinterfiske med nät och tack vare det fanns det titt som tätt fina fiskar som sik, gös och lake på bordet. Som bonus även rom!

Sedan ska man inte glömma

Familjen Hellberg njuter av sabbatsåret.

att isen också är en källa till andra vinteraktiviteter.

Skridskoåkning var en självklarhet för oss men skidor och spark plockades också snabbt fram. Vinterbad hade vi aldrig tidigare provat men nu var det omöjligt att låta bli. Vinterbad blev snabbt en favorit för oss, som kom att hoppa i plurret ett tiotal gånger under perioden januari till mars.

Isvägen möjliggjorde att vi kunde fortsätta att ha ett rikt socialt liv. Flera gånger i veckan åkte vi till fastlandet och däremellan umgicks vi med grannar på andra närbelägna öar. 5-åringen fick också en egen aktivitet när hon fick åka med svävaren till dagis på fastlandet två dagar i veckan.

Vintern var från början den årstid vi oroade oss mest för i förväg eftersom så många hade varnat oss att det blir mörkt, kallt och ensamt. Upplevelsen för oss blev dock den motsatta: vintern med den annorlunda tillvaron och alla sina möjligheter var kanske den bästa tiden för oss under året på ön.

Skärgården vaknar sakta till liv igen

Flyttfåglarnas ankomst är ett säkert vårtecken men så är också islossningen. Bara på några dagar skiftar havet från heltäckande istäcke till öppet hav så långt ögat kan nå. Runt Biskopsö skedde det under påsken. Samtidigt anlände flyttfåglarna i stora flockar och bröt vinterns tystnad med sitt fina och högljuda kackel. En period i slutet av april satt vi som klistrade vid fönstret och studerade fågellivet med hjälp av olika naturböcker. Nu kan vi se skillnaden mellan gudingar (ejdrar) och storskrakar även på långt håll eller i skymningen.

De första varma vårstrålarna fick skärgården att sjuda av liv på nytt efter vinterperioden. Barnens kompisar med sina familjer började komma ut på helgerna och på loven. Vädret tillät att man kunde vara ute mycket och slippa de tjocka vinterkläderna. Även djuren fick känna på vårluften efter en hel vinter i ladugården: kaninen flyttade till sitt sommarhus på

tomten och grannens kalvar började beta på ängarna.

En efterlängtat händelse så fort det blev öppet vatten var sjösättningen av båten. Vilken frihetskänsla det är att återigen kunna röra sig obegränsat på havet! Från början kände vi oss lite ringrostiga men det tog inte lång tid förrän navigering och sjökortsläsning satt som gjutet igen. Vi tror att vi numera passerar som helt vanliga båtburna skärgårdsbor, trots att våra kunskaper om sjölivet inte är mer än elva månader gamla som mest.

När vi står och tittar över havet överväldigas vi av samma känsla som när vi såg Biskopsös kala klippor första gången: tänk att det är så fantastiskt vackert här året om, till om med när naturen klär sig i olika nyanser av grått!

Livet efter sabbatsåret

Vi som nu en gång vant oss vid skärgårdslivet finner det definitiva återvändandet till det vanliga livet på fastlandet känslomässigt svårt. Vi lockas av det lugna livet i samspel med havet och kan mycket väl tänka oss att bosätta oss i skärgården för gott. Dessutom är det säkert flera som tänker som vi – bara arbete, boende och förbindelser ordnar sig så är vi beredda att ta steget fullt ut! För att skärgården ska förbli levande krävs det att även yngre hittar hit.

Vi vet ännu inte hur livet kommer att te sig för oss efter det här året men oavsett var vi hamnar så kommer vi att ha skärgården i våra hjärtan resten av livet!

Text och foto: Päivi Hellberg

Wilhelm Liljeqvist

Sixten Laine

Skärgårdens företrädare i fullmäktige

Första januari i år sammanslogs Dragsfjärd med Västanfjärd och Kimito till en storkommun. På dagen fyrtio år tidigare sammanslogs Hitis kommun med Dragsfjärd. Den första kommunsammanslagningen förde med sig kulturkrokar, centralisering och längre avstånd mellan skärgårdsbor och beslutsfattare.

Den nya storkommunen har verkat i några månader när jag frågar två politiker från skärgården om samma mönster går igen även den här gången.

Väljarna i Dragsfjärd kommun representerades av 21 ledamöter i fullmäktige fram till slutet av år 2008. Sammanlagt fyra av dem var skärgårdsbor och invalda från SFP:s kandidatlista, det vill säga Sixten Laine, Rosala, Per-Erik Fihlman, Hitis, Ingalill Granlund, Kasnäs och Jenny Örnell-Backman, Högsåra. Därtill fanns ett antal skärgårdsbor representerade i de tio nämnderna och sektionerna. Totalt uppgick antalet förtroendeuppdrag till 102 och därtill lika många ersättande uppdrag.

Spänningen var därför stor när de nya fullmäktige för

Kimitoön skulle väljas. Hur skall skärgårdsborna kunna hävda sig i storkommunen? Kommunalvalet i oktober gav besked. Representationen från skärgården halverades i fullmäktige. Sixten Laine blev röstmagnet och fick det största röstetalet av alla kandidater i den nya kommunen. Wilhelm Liljeqvist från Kasnäs blev den elfte av 27 invalda.

De invalda reflekterar

Sixten Laine är ordförande för skärgårdsnämnden och andre ordförande i fullmäktige fram till sista december 2010, därefter blir han ordförande enligt en intern överenskommelse inom partiet.

– Det var nära att Per-Erik Fihlman hade blivit invald om rösterna fördelats jämnare. Han tar över ordförandeklubban efter mig i skärgårdsnämnden när jag blir ordförande för fullmäktige.

Sixten är ändå uppenbarligen nöjd med valresultatet och kunde konstatera att han fick många röster i Dragsfjärd.

– Mötena har blivit längre än tidigare och jag hinner inte till den sista färjan. Första året hålls vartannat möte i Dalsbruk och Kimito. Efter det hålls mötena i Dalsbruk.

– Kimitoborna känner inte till skärgården och ändå kallar de sig skärgårdsbor. Jag får delvis gehör för skärgårdsfrågor i fullmäktige, men inte alltid. Insynen i hur det statliga skärgårdstillägget fördelas har inte realiserats. Antalet tjänstemän har ökat då nya har anställts och de gamla finns kvar. Tjänstemannamakten har ökat på bekostnad av de förtroendevalda jämfört med läget tidigare, konkluderar Sixten.

Wilhelm Liljeqvist valdes för första gången in i fullmäktige.

– Det är min första period. Valet gick bra fastän jag bara satsade på några enstaka annonser. Det stora umgänget var utslagsgivande för invalet och många Dragsfjärdsbör röstade på mig.

Wilhelm har även en post i tillsyningsnämnden som har hand om byggnads- och miljöfrågor. Om två år blir han ersättare i kommunstyrelsen.

– Jag ser mig som en representant för hela Hitis skärgård. Mitt huvudsakliga intresse är att bevaka företagsintressen i skärgården. Lövö bro är en stor fråga. Näringslivet tar ett långt kliv framåt när bron står klar.

– I nämnden är jag ensam skärgårdsbo. SFP jobbar bäst för skärgården. Jag samarbetar nära med Sixten och vi får gehör för våra yrkanden på partiets gruppmöten som föregår fullmäktigemötena. Tyvärr har tjänstemännen fått för mycket makt i den nya kommunen, summerar Wilhelm.

Skärgårdsbor aktiva väljare

Hitisborna är aktiva väljare och har varit det ända sedan det första allmänna valet till lantdagen år 1907. Männen har länge varit aktivare väljare än kvinnor på nationell nivå men den trenden vände på 1980-talet och numera är kvinnorna aktivare. Det gäller inte i skärgården inklusive Hitis. Redan från början var det kvinnorna på Åland, i Åbolands skärgård och i Österbottens kustområden som var de aktivaste, inne i landet var situationen den motsatta. Den omständigheten har inte uppmärksamats av kvinnoforskare, men det är allt skäl att studera fenomenet som delvis förklaras av att männen var på sjön och kvinnorna hade ansvar för hus och hem.

Ett besök hos centralvalnämnden i Dalsbruk bekräftar att samma trend fortfarande håller i sig. Christina Engblom på kommunkansliet hade vänligheten att leta fram pärmar med valdata från kommunens olika valdistrikt (röstningsområden). Rosala distrikt omfattar numera byarna Vänö, Holma, Tunnamn, Högsåra, Hitis och Rosala. Resten av Hitis skärgård röstar i Dalsbruk. Valdeltagandet i hela kommunen var 69,3 procent men i Rosala distrikt röstade 80 procent av de röstberättigade. Differensen till kvinnornas fördel var 4,4 procent. Väljarna i Dalsbruk var de näst aktivaste i Dragsfjärd och valdeltagandet där var 71,4 procent. Oberoende av om det är frågan om riksdagsval, EU-parlamentsval, presidentval tidigare kommunalval så är trenden den samma, skärgårdsborna är de flitiga väljarna, trots att det är besvärligare för dem att ta sig till vallokalen än för andra i kommunen.

Även den politiska enigheten är stor i Rosala distrikt. Hela 97 procent av rösterna gick till SFP, det vill säga 195 röster av totalt 202 angivna. En SFP-avdelning grundades i Hitis redan den 27 augusti 1906 strax efter att partiet grundades i maj samma år. Något annat parti har inte verkat i gamla Hitis kommun fränsett Rosala Socialdemokratiska Fiskare- och Småbrukarföreningen som grundades år 1945 men somnade bort redan följande år.

Skärgårdens framtid i storkommunen

Både Sixten och Wilhelm var oroliga inför det ökade tjänstemannainflytandet. Den saken är nog så allvarlig om det sker på skärgårdens bekostnad. Väljarna protesterade inte även om det politiska inflytandet kringskars med kommunsammanslagningen, huvudsaken är att demokratins kanaler är intakta när det behövs. Däremot brukar reaktionerna vara kraftiga om något i serviceutbudet skärs ned, såsom skola, trafik, äldreomsorg eller dylikt.

Studier visar att i en storkommun förlorar byskolan mot centralskolan om något skall indras. Därtill visar studier entydigt att små kommuner är bättre att hålla i slanten än en stor kommun, eftersom de saknar resurser att göra av med pengar. Därtill är det inte alls givet att en stor enhet är mer effektiv än en liten. Tills vidare finns det inga tecken på att den nya storkommunen har sparat pengar, snarare det motsatta. Risken finns att nedskärningskrav kommer att ske på skärgårdens och de perifera byarnas bekostnad. Det statliga skärgårdstillägget är ett hjälpmedel för den skärgård som börjar vid Lövö. Dessvärre saknas insyn i hur pengarna används.

Det finns vissa signaler om att staten är på väg att skärpa kontrollen. Åbo stad fick rejält med statliga medel för att rusta upp teater- och musikutbudet när staden blir kulturhuvudstad år 2011. Kulturfolket blev snuvade på pengarna som de finurliga tjänstemännen och politikerna använde till att fylla gapande hål i stadens budget. Kulturminister Stefan Wallin blev milt sagt upprörd och nu blir Åbo utan anslag för nämnda ändamål. Girigheten kan slå bakut, får se om inte det är ett tecken från statsmakten att en noggrannare övervakning av skärgårdstillägget är på väg. Tydliga tecken finns även på att den gamla motsättningen mellan skärgården och Dalsbruk är bilagd och att man gemensamt kämpar för skärgården. Även Dalsbruk är i fara att hamna i bakvatten när funktioner centraliseras. Det är allt skäl att jobba tillsammans, för en liknande maritim bruksmiljö står inte att finna i landet.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Referenser

Bondestam, Anna och Helsing, Alf-Erik (1978), Som en stubbe i en stubbåker. Finlands Svenska Arbetarförbund 1899–1974. Helsingfors: Finlands Svenska Arbetarförbund

Protokoll Centralvalnämnden i Kimitoö kommun
Protokoll Svenska Centralarkivet

Uppå Källarbacken har jag ett bageri och kök

Rosala- och Bengtskärlimpan är etablerade produkter i Hitis skärgård och har allt mer blivit kända utanför skärgården.

Mindre känt är att det finns ett nystartat bageri på Källarbacken Norr-på-land i Rosala. Det kompletterar utbudet med ett stort sortiment av bakverk. De som mumsat på munkar förra sommaren i Hitis skärgård har fått försmak av vad det bakas här.

Norrlandsvägen på Rosalalandet för fram till Källarbacken som pryds av en miniatyr av Bengtskärs fyr. På Källarbacken säljs bageriprodukter, dels i det nybyggda bageriet bredvid vägen, dels i det nygrundade bageriet och köket. Det är unge **Patrik Laine** som har startat företaget. Vi slår oss ned utanför Patriks föräldrahem och tar oss en kopp kaffe givetvis med munkar som dopp. Med oss har vi även flickvännen **Lena Viljanen** från Dragsfjärd som engagerat sig i verksamheten. Pappa **Sixten** är också han på plats, inte utan orsak. Då hans bageri expanderade och en ny bageribygnad restes blev de gamla utrymmena lediga i bostadshusets källare. Det var så idén om ett nytt bageri föddes.

Bageriet jäser av verksamhet

– Firman grundades den första maj år 2008. Jag är ensamföretagare och koncentrerar mig förutom på bageriet även på köksbeställningar men en fullskalig catering är det ännu inte frågan om. Lokalen hyr jag av pappa och en del maskiner, andra har jag köpt.

Bageriet är i gång från mitten av juni till mitten av augusti, dessutom några veckoslut. Sex dagar i veckan arbetar Patrick i bageriet.

– Jag stiger upp varje eftermiddag mellan klockan två och fyra. Först fixar jag munkdegen och sedan två ljusa bröddegar: en till bröd och en annan till frallor. Sortimentet består av sex olika matbröd som är olika varje dag, men frallor bakar jag varje dag. Också munkar gräddar jag varje dag.

Förra sommaren bakades munkar och frallor varje vardag, de övriga produkterna under veckan enligt följande: (måndagar) lökbaguetter, (tisdagar) havrebröd, (onsdagar) ciabatta, (torsdagar) rågröd, (fredagar) potatisbröd och (lördagar) russinbröd. I sommar ser utbudet något annorlunda ut, bland annat skall knäckebröd ingå i sortimentet.

– Munkarna går bäst åt och på andra plats kommer lökbaguetterna. En tredjedel av degen ska jäsa i ett dygn enligt fransk standard. Lena hjälper till vid behov och är färdig att stiga upp i svinottan om så behövs.

För att försäkra sig om att konsumenternas läckerkompar inte blir besvikna samarbetar Patrik med Rosala handelsbod. Butikens personal har bildat ett smakråd som ger respons på veckans dagliga bröd. Han får besked om åtgången och tar del av deras smaktips. Flickvännen Lena som sommarjobbat i handeln ger även insidertips. **Maria Pick** i butiken intygar att Patrik verkligen lyssnar på deras smakråd och vidtar åtgärder för att förbättra smaken.

– Bageriets produkter levereras utom till butiker i Rosala även till butiken i Hitis och Kasnäs. Jag har planer inför sommaren att utvidga leveransen till fler ställen.

Bagare ända från barnsben

– Jag började hjälpa pappa i bageriet redan som 12-åring. Yrkesvalet ställde inte till några bekymmer, vilket är fallet för många ungdomar. I Pargas yrkesskola utbildade jag mig till restaurangkock. Jag hade även planer på att fortbilda mig i Mariefhamn vid hotell- och restaurangskolan, men i brist på studerande blev kursen inte av. Jag hoppas den blir av en annan gång.

Patrik har skaffat sig arbetserfarenhet som kock på passagerarfartyg och på en restaurang i Uppsala. Bästa är ändå att vara egen företagare, säger Patrik.

– Det är trevligare att vara sin egen fastän pappersarbetet hopar sig. Jag ansökte om statligt startbidrag men fick avslag, eftersom verksamheten är säsongbetonad. Jag blev tvungen att ta lån för att finansiera maskiner och råvaror. Inte en cent har jag fått i samhälleligt stöd, marknaden har helt fått avgöra hur rörelsen bär sig, säger Patrik stolt.

Varken Patrik eller flickvännen Lena tycks sakna framtidstro. Lena studerar för övrigt svenska

vid Åbo Akademi. När jag står i beråd att bryta upp från vårt samtal blir paret något betänksamt och till sist kommer det fram. Hur blir det med bilderna?

– Javisst, det ska ordna sig när tidningens fotograf **Bernt Örså** tittar in. Det är bäst att han sköter jobbet för att säkerställa att huvudena finns med på bilderna. Det vore väl huvudlöst om så inte var fallet.

Med de här orden skiljs vi åt i munterhet.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Personporträtt:

Född: 1986 i Nacka, Sverige
Bor: Rosala
Familj: flickvännen Lena
Favoriträtt: moules marienères (musselsoppa) eller färskas musslor överlag
Favoritläsning: böcker om köksvärlden och historiska händelser
Självkaraktäristik: lugn, provar gärna nya saker, morgontrött
Ogillar: små prylar som man aldrig använder men ändå bara ligger i vägen överallt

Johan Petter Carlberg, den sista skärgårdskaplanen i Kyrkosundsskärs kapell

Kyrkosundsskärs kapellförsamling blev en självständig församling år 1861. Någon egen kyrkoherde fick man däremot inte ännu. Det fick man i Hitis vänta på tills den sista gemensamma kyrkoherden i Kimito socken, Fredrik Gabriel Hedberg, hade avlidit år 1893. Under en stor del av den här tiden var Johan Petter Carlberg kaplan i Hitis och bosatt på prästgården i Stubbnäs (inte i den byggnad, som idag finns där).

Pastor Carlberg var född i Karlstad i Sverige år 1816. Vid trettiofyra års ålder utsågs han till nåderårs- och senare till interimistisk predikant i kapellförsamlingen och flyttade till Stubbnäs. Vid inflyttningen till Hitis år 1850 åtföljdes han av hustrun, Emma, (f. Pihlman) samt barnen Eugen Theodor och Ebba Hildegard. Pastorskan Emma Carlberg avled 1856, endast trettioåttio år gammal. Pastorn ingick i ett nytt äktenskap, som upplöstes genom laga skilsmässa. Hans tredje hustru, Ella Serafina Andersson, som var hemma från Bolax Norrgård var tretton år yngre än pastorn. I detta äktenskap föddes fem barn på prästgården. En del av hans församlingsmedlemmar gillade inte att han hade gift sig så många gånger. Det sägs till och med att pastorn "var känd för att föra ett dåligt liv." Det var han tydligen medveten om eftersom han en gång i en predikan sägs ha sagt "att folket inte skulle leva som han levde utan såsom han lärde."

Pastor Carlberg kom att vistas i Stubbnäs under drygt trettio, framgångsrika år. Han omtalas som en duktig jordbrukare, som tog upp nya odlingsmarker och såg till att bostället sköttes väl. Han var den första "i hela socknen" som började odla råg. Det skedde redan på 1850-talet. Därifrån fick många idén men det dröjde rätt länge innan man började odla råg i grannbyarna. De första som började odla råg i kyrkbyn var husbonden på Nybondas, tätt följd av bonden på Grops. I grannbyn Böhle var det husbonden på Uppbygge, som var den första att odla råg där. Ända fram till 1890-talet förde man den råg man skördat till Stubbnäs för där fanns det en ria. Rågen torkades där och tröskades sedan med slagor.

På Carlbergs tid var det liv och rörelse på Stubbnäs. Förutom prästens stora familj fanns där massor av pigor och drängar. Det berättas att man hade 10-12 kor samtidigt som man höll sig med tre stycken hästar, vilket var rätt sällsynt, vid den här tiden, i den yttre skärgården. Det var först på 1880-talet som den första hästen anskaffades till Hitis by. Bonden på Nybondas var den första hästägaren i byn.

Kaplanen var också känd för sina långa predikningar och ibland kunde hela gudstjänsten räcka från fyra till sex timmar. Därför stannade alltid en person i varje gård hemma, till och med i kyrkbyn, för att se

till att maten var färdig när de andra kom från kyrkan. Särskilt långfredagarnas gudstjänster sägs ha varit långa. Det berättas att pastor Carlberg efter predikan på Palmsondagen sägs ha uppmanat gudstjänstbesökarna att nästa gång (d.v.s. till Långfredagen) ta med sig ost och bröd för att orka hålla ut. Därför hann det också ofta bli skymning innan man kunde lämna kyrkan och det hände sig att gudstjänstbesökare från andra byar till och med övernattade i kyrkbyn. En långfredag, under ett av de sista åren pastor Carlberg var i Hitis, höll han en gudstjänst, som drog långt ut på tiden. Det hade redan börjat skymma ute när tålamodet på länsman Hornborg brast. Det berättas att han högt och tydligt hade sagt att "nu får ni nog se att han håller oss över påsk-söndagen med detsamma".

Pastor Carlberg engagerade sig också i sina barns skolgång. Han hade till lärare för sina pojkar anställt en äldre man, som hette Udelius. Carlberg ordnade det sedan så att Udelius samtidigt kunde lära barnen i kyrkbyn att läsa och skriva. Undervisningen pågick under tre månader och förigick i salen i Österbygge. Den som gick i skolan måste betala en liten summa och antalet elever var drygt tio. Sofia Nyman har berättat att hon ibland fick sitta på en pall och lyssna. Läraren brukade då ge henne ett exemplar av Nya Testamentet ur vilket hon skulle lära sig att stava.

Vänöflickan Maria Isaksson som gick i skriftskola på Stubbnäs för Carlberg har berättat att pastorn blev lätt irriterad. Det hände att han körde ut hela konfirmandgruppen under det att han ropade "Kors i Jesu namn". Vidare berättar Maria "att hennes

skriftskolkamrater var så många att en del måste sitta på fönsterposten i skriftskolsalen. "En dag när de var där rände en tjur in sina horn genom en fönsterruta och en pojke, som satt på fönsterposten blev då så rädd att han svor. Prästen hörde det och körde ut pojken samtidigt som han sade att han inte skulle få gå fram (bli konfirmerad). Pojken gick sin väg men i dörren vände han sig om och sade att han skulle gå till en annan socken för att gå fram där. Men när pojken var ute på backen ångrade Carlberg sig. Han sprang ut och gav pojken nåd och hämtade honom med sig tillbaka."

Efter tre decennier av aktiv verksamhet i vår skärgårdsförsamling insjuknade Johan Petter Carlberg. För att söka bot för sin sjukdom reste han hem till Sverige men avled där år 1881 i en ålder av 65 år. Carlberg var den sista skärgårdskaplanen i Kyrkosundsskärs kapell och Hitis församling. Denna epok i församlingens historia hade inletts med prästen Sigfrid Sirenus år 1674 och avslutades med pastor Carlbergs frånfalle 1881.

Text: Johan-Gustav Knuts
Foto: Bernt Örså

Källor

Selin, Elis: Skärgårdskapellaner i Hitis under 250 år
Wessman: Finlands svenska folkdiktning

Sageskvinnor och -män:

Anstedt, Engelbert 1858-1950
Isaksson, Maria 1864-1947
Knuts, Alfred 1901-1983
Nyman, Sofia 1864-1949
Nyström, Beda 1865-1952

Bild motsatt sida: Hitis gamla prästgård i Stubbnäs
Bild till vänster: Detalj av uthusbyggnaden i Stubbnäs

BISKOPSÖ SKOLA

Skolan grundas

Biskopsö skola grundades den 13 oktober 1919. Före det hade eleverna från Biskopsö, Vänoxa, Ängesö och Bolax haft tillfälliga skolarrangemang, ofta inrymda i en kammare eller sal i en gård. En del hade också gått i skola i någon annan by, t.ex. i Hitis kyrkby.

Den nya skolan hade till en början inget eget skolhus. En skolsal och en slöjdsal hyrdes av en bonde i byn. Till den nya skolans lärare valdes **Karl Liljeqvist**. Man började genast planera det nya skolhuset efter att en tomt hade skänkts av Biskopsö Södergård. Det nya skolhuset stod klart 1922. Det byggdes av tegel och avvek i detta avseende från de andra dåvarande skolorna i kommunen.

Under den tid som skolan verkade, dvs. åren 1919-1962, hade skolan ofta endast en lärare. Man läste då vanligen enligt en s.k. förkortad lärokurs, vilket betydde att de två första årskurserna var lediga när de äldre gick i skola och vice versa. Vissa år medgav elevantalet att man hade en andra lärartjänst. Då delades eleverna i den "lägre" och "högre" skolan. Timlärare förekom också, t.ex. i handarbete och slöjd.

Eleverna

Vid skolans första termin hösten 1919 hade skolan 16 elever fördelade på flera årskurser. Huvuddelen av eleverna var från Biskopsö. Så var det även i fortsättningen. Via skolans elevmatrikel kan man se varifrån eleverna kom. Totalt skrevs 218 elever in i matrikeln under åren 1919-1962. Enligt anteckningen om boningsort var 94 elever från Biskopsö. För Vänoxa var motsvarande

elevantal 43. Bolax anges som boningsort för 20 elever. Av dem kom en del från Bötesö, som geografiskt ligger närmare Vänoxa men tillhör Bolax by. Från Ängesö kom 13 elever.

Något överraskande var att hela 30 elever var från Bergö, trots att Bergö by orienterade sig mot Dalsbruk även om ön tillhörde Hitis kommun. Många av eleverna hade finska namn. Detta förklaras av att man vid granitbrytningen på Bergö ännu på 1920- och 1930-talen hade många arbetare från inlandet. Ibland anges boningsorten mera exakt i matrikeln, såsom Gyltholmen, Granholmen, Tuholmen och Tipotalen (en holme mellan Biskopsö och Bergö). Det förekom också en del elever från andra byar som bodde inkvarterade i Biskopsö, t.ex. elever från Vänö på 1950-talet. Helt ovanligt var det inte att elever som egentligen tillhörde Biskopsö skoldistrikt sökte sig till skolan i Dalsbruk, kommun och skoldistrikt gränserna var flexibla på den tiden.

Minnen från mina första skolår

På 1950-talet var jag elev i Biskopsö skola. När jag började var skolan en enlärarskola. Karl Liljeqvist var fortsättningsvis skolans lärare, vilket han varit sedan 1919. Liljeqvist var en mycket betrodd och upptagen man. Hans engagemang för Hitis kommun var omfattande. Detta gjorde att Biskopsö skola blev ett centrum för kommunal verksamhet under flera år. Sålunda var såväl kommunkansliet som kommunbiblioteket inrymda i skolan. Lärarens mångahanda uppdrag gjorde kanhända att skolfrågorna sköttes ganska flexibelt. Min egen skolgång var i viss mån exempel på detta.

Läroplikten (skolplikt förekommer inte i Finland)

inleddes då – liksom nu – det kalenderår man fyller sju år. Min mor förde mig till läraren den sommar jag hade fyllt sju för att diskutera skolgången. Läraren underströk naturligtvis läroplikten, men sade att "han är ännu ganska liten". Varpå han gav några läroböcker som jag förväntades läsa, eller lära mig läsa. Så gick det första skolåret – hemma.

Följande år upprepades samma procedur. Läraren konstaterade då att "i år skall han nog börja, men kanske inte ännu". Så fick jag igen nya läroböcker som jag läste hemma. I skolan började jag på riktigt efter påsken i årskurs 2. Jag blev inskriven som elev nummer 190 i matrikeln.

Arrangemangen verkar naturligtvis med nutida sätt att se främmande och självsvåldiga, men man bör känna till de omständigheter som rådde. Ordnade skolskjutsar fanns inte ännu. Min skolväg från Tranholmen i Vänoxa var ca tre sjömil. Vägen var långt ifrån ofarlig, särskilt under vintertid. Det fanns ett elevinternat på skolan, men där ville jag helst inte bo som 7-åring. Under menförestider var jag tvungen att bo på internatet, men jag trivdes inte. Detta som bakgrund till att läraren och mina föräldrar kom överens om de flexibla arrangemangen. Senare har jag också förstått att jag åldersmässigt inte riktigt passade in i de undervisningsgrupper som skolan just då hade.

Särskilt många minnen har jag inte från min allra första skoltid. Jag minns ändå att jag var speciellt intresserad av skolans harmonium. Läraren var knappast särdeles musikalisk, men han kunde några koraler utantill. Han hade valt dem strategiskt, för det var koraler som gick till flera olika psalmer. På så sätt blev det ändå en viss variation.

Lärarytby och skolinspektion

Under min tid i skolan blev det lärarytby. Den nya läraren – eller lärarinnan, som vi sade – hette **Thyra Normio**. Varje lärare har ju sin speciella inriktning, och en hel del ändrades under hennes tid. Bland annat satsade lärarinnan på stora julfester med långa teaterstycken. Jag minns ännu några repliker från min roll i "Mjölarnens Pälle". Julfesterna samlade många besökare – även sådana som inte hade barn i skolan.

Det blev också en viss skärpning med läxor och läxförhör. Via läxförhören associerar jag till ett besök av folkskolinspektören. För att förstå vikten av detta besök bör man veta att folkskolinspektörerna på denna tid var

Byggnadens framtid är oviss.

mäktiga ämbetsmän, som var fruktade av både elever och lärare – mest av lärarna. Inspektörerna kunde bl.a. via godkännandet – eller underkännandet – av skolans arbetsplan direkt påverka statsfinansieringen till skolan.

Folkskolinspektörerna besökte gärna skolorna oanmälda. Man ansåg sig på detta sätt få en mera verklighetstrogen bild av verksamheten – troligen helt motiverat. Till Biskopsö skola kunde man ändå inte komma oanmäld, Det skulle ordnas med båtskjuts m.m. Vi visste alltså i god tid när inspektören, **Nils-Algot Lindfors**, skulle komma.

Detta gjorde att vi föregående dag hade generalrepetition. Frågorna gick igenom. Det blev också klart vilka svar man lämpligen skulle ge på frågorna. Läxförhöret gick sedan av naturliga orsaker som en dans. En viss oro i leden blev det när inspektören oväntat inledde ett förhör i multiplikationstabellen. De frågorna hade man inte kunnat förbereda sig på. Så spännande var det att jag ännu över 50 år senare minns den fråga jag fick. Det var 6 X 9. Som tur var visste jag att det är 54.

Det bör kanske sägas att detta sätt att förbereda besök av folkskolinspektören inte var så ovanligt på 1950- och 1960-talen. I lärarkretsar har det gått åtskilliga historier om hur man garderade sig för besöken.

Indragningen

Biskopsö skola indrogs alltså 1962. I skriften "Skolväsendet i Hitis 100 år" som utkom 1990 skrev **Nils-Björn Liljeqvist** att den negativa befolkningsutvecklingen tyvärr ledde till att den på sin tid modernaste folkskolan i Hitis var den första som indrogs. Indragningar av små skolor, oftast byskolor, var vanliga i Finland på 1960-talet. Elevantalet i Biskopsö skola hade varit varierande. Ibland hade det varit tillräckligt för att ha en andra lärartjänst, men det fanns också exempel på år då skolan hade en enda elev.

När de sista betygen delades ut den 30 maj 1962 hade skolan fem elever. Av dem gick två elever ut från årskurs 7, som då var den högsta årskursen.

Hade Biskopsö skola haft en chans att fortsätta? Knappast. Å andra sidan har det även under senare år grundats skolor med mycket litet elevunderlag. I Inö har man grundat en skola med årskurserna 1-9 som ungefär har det elevantal som Biskopsö skola hade på min tid. I den åländska skärgården har man länge satsat på små skolenheter. Avstånden till närmaste skola har visserligen då ofta varit längre än vad det var för Biskopsö skolas del.

Man kan också spekulera i hur en skola eventuellt hade kunnat påverka befolkningsutvecklingen. Hade avfolkningen gått långsammare eller avstannat? Kanske inte, eftersom utkomstmöjligheterna ändå är mera utslagsgivande.

Nuläget

För närvarande fungerar Biskopsö skola – en gång det ståtligaste skolhuset i Hitis kommun – som pensionat. Om detta kunde man läsa i RoHit 2007.

Text: Bo Rosenberg

Visan har vänner i västerled

Visans vänner i Hangö har den goda vanan att år efter år söka sig till Åbolands skärgård för att framföra sina låtar.

Sällskapet sätter kursen västerut från Hangö varje sommar. Österut från Hangö udd har Visans vänner aldrig styrt sina båtar. Vad är det som för dem till vår skärgård? Någon ekonomisk vinning är det inte frågan om.

Mötet med Visans vänner i Hangö är ingen ny bekantskap. Vi känner väl till Nordiska visträffen som äger rum varje sommar i Hangö. Evenemanget med nordiska visartister får dessvärre inte den mediala uppmärksamhet som det förtjänar. Den här gången träffas vi på Farmors café i Högsåra där sångarna är gamla bekanta. Som vanligt är publiken fulltalig på gårdstunet. Kvällen fylls med kända låtar och både publiken och Visans vänner sjunger med. Farmors café har blivit något av en kulturvaggga i skärgården och Visans vänner i Hangö är uppskattade gäster. I pausen söker jag mig fram till vissångarna från Hangö för en pratstund.

Turné i skärgården

Visans vänner fyllde 25 år i vintras. Ordförande är **Rainer Roth** som varit med ända sedan starten. Han har också många aktiva år bakom sig i anrika Hangö IK där han spelat fotboll i över 23 år och därtill tränat juniorer och seniorer. När idrott och kultur förenas i samma person

måtte det väl vara frågan om god kroppskultur.

– Vi har ett bra gäng i Visans vänner och några ungdomar har vi också lyckats få med. Våra nordiska kontakter är goda och de utgör grunden till den årliga visfestivalen i Hangö. Tyvärr skriver inte Hufvudstadsbladet om vår nordiska visfestival trots påstötningar, säger Rainer något besviket.

En bättre bevakning av medierna skulle locka flera visvänner till Hangö men Visans vänner tampas inte med samma problem i Hitis skärgård.

Tina Söderström som är kassör i föreningen berättar att femton aktiva är med i fem båtlag den här gången. Farmors café är ett obligatorium. De har också förut under somrarna besökt Aspö, Jurmo, Kirjais, Lökholm, Utö, Förby, Rosala och Vänö. Nu blir det förutom Högsåra även Borstö.

Tina har släktingar i Rosala och Högsåra. Många andra av de sjungande Hangöborna har också släkt i skärgården.

– Vi rör oss västerut för det är mest naturligt. Förut var jag ensam dam i sällskapet men med åren har andra hakat på. En del har barn med. Vi kombinerar vår turné med strandhugg på något ensligt skär där vi sjunger för varandra. Det brukar vara uppskattat.

Ensemblen

I Högsåra uppträder sångarna spartanskt på en dekorerad traktorvagn. Ensemblen består av tre gitarrer, ett dragspel

och en ukelele.

– Ukelele är egentligen ett portugisiskt instrument som blivit känt på Havaij, berättar **Pigge Svenskberg** som trakterar instrumentet.

Publiken får ett häfte med 97 sånger med skärgårdsmotiv, sommarvisor och visor för barn, så alla ska kunna sjunga med.

Mellan varven får publiken höra på **Göran Enqvist** som framför Knivsliparvisan till gitarr. Därefter är det **Mona Kallströms** och **Kerstin Siggberg-Lindgrens** tur. Stämningen stiger, publiken intar förfriskningar och även den blyge kryper fram och stämmer i.

Internetschottis sätter fart på publiken och när **Erika** och **Pigge Svenskberg** klämmer i, med hjälp av dottern **Felicia**, blir det ett himla liv. Publiken ropar in Pigge för att sjunga Skitpumpen och succén är ett faktum. Visan är egenhändigt komponerad. Pigge visar senare prov på sin talang att komponera snapsvisor då han tar första pris på Knipan i Ekenäs. Framgångar i samma genre på nationell nivå går även att hitta i hans meritförteckning.

Eget kulturhus

– Föreningen har ett trettiotal medlemmar, av dem är drygt tjugo aktiva. Föreningen behöver pengar för sitt nyköpta föreningshus som är Victor Eks gamla magasin strax bakom restaurangmagasinen i Östra hamnen i Hangö, berättar Tina.

Evert Taube grundade Visans vänner i Sverige för ungefär sjuttio år sedan. Visans Vänner finns förutom i Sverige även i Danmark, Norge och Finland. Endast en finsk förening är medlem. De övriga är svenskspråkiga här i Finland.

– Förutom Nordisk visträff före midsommar och skärgårdsturnén uppträder vi med höstvisa i kyrkan. I januari sjunger vi ut julen och på våren uppträder vi med snapsvisor på någon krog och i Smörmagasinet, säger Tina.

Under sommaraftonen i Högsåra cirkulerar en spargris i form av en elefant för att samla in en slant till föreningen och kulturmagasinet. Även en CD-skiva finns till salu. Någon större förtjänst kan det inte vara frågan om utan sommarturnén görs huvudsakligen av ideella skäl.

De sångglada Högsåraborna lider inte av brist på entusiasm lika lite som de gästande Hangöborna. Det är en utmärkt kombination. Önskemålen om vilken sång som ska väljas ljuder allt högre. Mitt visönskemål vinner alltid gehör hos Hangöborna, vi har uppenbarligen samma smak. Hangövalsen är det förstas frågan om, för den visan har ej sin like i Norden, nej, inte på hela jorden.

Jag gör Rainer Roth sällskap ner till hamnen och diskussionen glider sakta över till fotboll. Min far och Rainer har representerat samma ärorika fotbollsklubb, låt vara under olika tidsepoker. Skärgården förenar även om våra vägar skiljs åt när jag lämnar Högsåra och tuffar iväg över fjärden mot Rosala i ljusa sommarnatten.

I sommar uppträder Visans vänner i Högsåra på Farmors café torsdagen den 16 juli och på lördag samma vecka på Lökholm i Nagu.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Hangöborna trivs i skärgården.

Ukelele, Pigge och Felicia.

Tina Söderström och Rainer Roth.

Erika och Pigge Svenskberg med dottern Felicia. Visans vänner värnar om återväxten.

Närbild av gammal höksångarhane.
Foto Pekka Puhjo 1982.

tid. Endast under några få veckor i slutet av maj och början av juni kan man höra höksångaren sjunga. Därför upptäckts arten vanligtvis på grund av lätet.

Svår att upptäcka

Höksångaren är en insektätare som för ett tillbakadraget liv inne i buskar och snår. Har man tur kan man ibland dock se en gammal hane sitta i toppen av en buske eller på en torr gren. Fågeln ser faktiskt finurlig ut med klart gula ögoniris och fjäderskrud som på buksidan ser ut som fjäll. Det finns något elakt i fågelns utseende.

Bo vid Hitis kyrka

Vårt intresse för arten väcktes av en bekant ornitolog som tipsade oss var vi skulle leta. Höksångaren har tidigare noterats regelbundet vid ängsmarkerna kring Hitis kyrka. Under åren 2006 och speciellt 2007 besökte vi området flera gånger men kom alltid tillbaka utan att ha sett eller hört den. I maj och juni 2008 besökte vi platsen också några gånger utan att vi lyckades notera arten. Vi började redan tro att arten

Höksångarlokalen i Hiti, augusti 2008. Foto Fredrika Biström.

verkligen inte mera häckade på sin gamla häckningsplats. Att så inte var fallet klarnade dock den andra juli förra sommaren då vi under den sena eftermiddagen såg några skator upphetsat flyga fram och tillbaka kring ett snår på ängen norr om kyrkan. Samtidigt hördes höksångarens varningsläte flera gånger och mycket tydligt. Fram med tubkikaren och efter ett kort

sökande upptäckte vi också fågeln som var tydligt upprörd på grund av skatorna. Höksångarens uppförande tyder på mycket sannolik häckning – arten finns alltså kvar på sin gamla boplatz vid Hitis kyrka!

Text:
Olof och Gun Biström
Mossberget, Rosala

Höksångaren är tillbaka

Rosala och Hiti är utmärkta ställen för fågelskådning. Det skrev vi i tidskriften RoHit förra året. Vi ger här ett praktiskt exempel på att det verkligen är så.

Ornitologen Panu Kunttu har jobbat mycket med Skärgårdshavets fågelliv. Enligt honom har höksångaren inte på flera år setts häcka varken i Rosala eller Hiti. Ett av artens starka fästena tycks vara Vänö där flera par noterats de senaste åren.

Höksångaren förekommer enbart vid sydkusten och har det senaste årtiondet tydligt varit stadd på tillbakagång och har numera påträffats häckande nästan enbart i sydvästra Finlands skärgård. Höksångaren har tidigare

setts häcka också i Hiti men som sagt, det är flera år sedan.

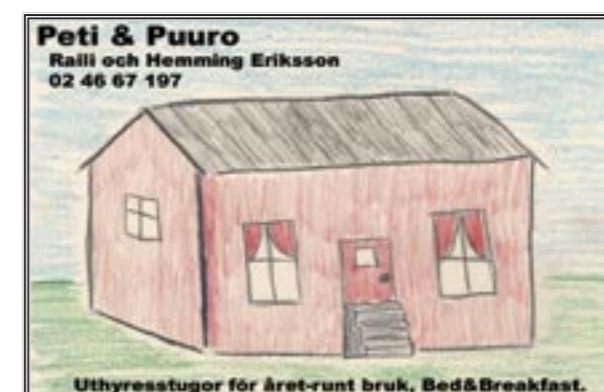
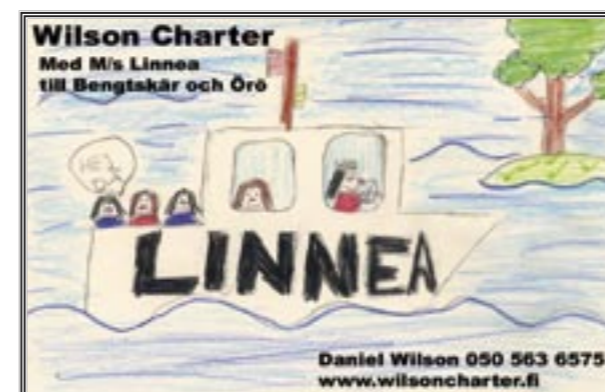
Höksångaren finns i öppna landskap

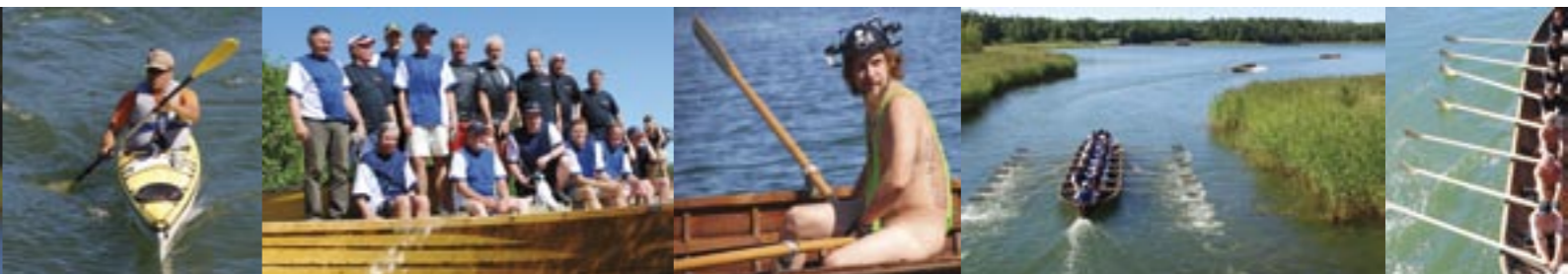
Höksångaren trivs i öppna hagmarker och gammal kulturmark, kanske speciellt på ställen där man idkat jordbruk en längre tid. Förekomstlokalen får gärna vara solig och torr. Öppna gräsbevuxna marker med gles utspridda buskar och snår är optimala häckningsplatser för höksångaren i Finland. Arten häckar i snår som består bland annat av hagtorn, rönn och vildros. Höksångaren delar ofta sin häckningsplats med törnskatan, som dock är betydligt allmänare och har en märkbart mera

vidsträckt utbredning i Finland. I ett vidare perspektiv är höksångaren en sydlig art som i södra Finland når sin absoluta nordgräns.

Höksångarens sång

Häckningen infaller hos oss mellan slutet av maj och början av juli. Artens sång är påfallande lik trädgårdssångarens men skiljer sig från den genom att höksångaren emellanåt ger ifrån sig ett smattrande ljud som är artens lock- och orosläte. Om arten känner sig hotad av till exempel andra fåglar kan man höra upprepade serier av lätet. Relativt få har haft turen att höra sången eftersom höksångaren sjunger tidigt på morgonen och under en relativt kort

Kustrodd i Hitis

Idrottsföreningar är en sällsynthet i yttre skärgården. Intresse för idrott är det däremot inte brist på.

I Hitis har man tagit vara på det och gjort vad andra inte lyckats med. Där har grundats en idrottsförening som redan fått en del uppmärksamhet. Hur det gått till och vad föreningen sysslar med är något vi skall utreda.

Längst ute på Skata udde i Hitis ligger klubblokalen till Hitis rodd- och kanotklubb som huserar under samma tak som Hitis Marinservice. Ordföranden **Rune Fihlman** visar stolt omkring i den nyligen inredda klubblokalen samt tillhörande gym på andra sidan gården. En tavla i klubblokalen vittnar om vilka företag och privatpersoner som bistått den nygrundade klubben med en slant. Det är här klubbmedlemmar samlas under friare former. Klubbens gym byggs sakta ur med diverse redskap där roddapparaten har sin givna plats. I anslutning till gymmet finns dusch och omklädningsrum. Allmänheten har tillgång till gymmet men klubbens medlemmar får träna till ett billigare pris.

Hitis runt

Vikingarodden som genomfördes sommaren 2006 (se RoHit 2007) gav upptakten till att något mera borde

göras inom den genren. **Marika Fihlman** som varit hälsovårdare i Hitis kontaktade roddarveteranen **Leif Degerth** och var orolig över att så många har dåliga ryggar i skärgården. Rodd kunde vara ett lämpligt botemedel mot sådana åkommor.

– Hitis FBK arrangerade första Hitis runt-rodde sommaren 2007 med 34 deltagare. Då hade vi inga klasser utan alla deltog i avsikt att motionera. FBK ville inte fortsätta med arrangemangen och då föddes idén

Roddveteranen Leif Degerth nöjd med verksamheten.

om att bilda en roddklubb, berättar Rune.

Sommaren 2008 föregicks Hitis runt-rodde av träning. Genrepetition skedde i form av en träningsrodd från Rosala till Kasnäs och tillbaka. Två kyrkbåtar deltog och då fick jag en försmak om vad rodd handlar om. Det gör ont i baken och i händerna för farten skulle hållas jämn och hög. Kustbevakningen i Hitis följde efter oss i sin kutter och kunde konstatera att formen är på stigande.

I själva tävlingen deltog tre kyrkbåtar: en från Ekenäs, en från Hitis och en från Rosala. Besättningen som bestod av fjorton roddare plus styrman var i någon mån blandad mellan orterna. Därtill deltog ett antal båtar av olika klass, allt från ensamroddare till större båtar. Starten blev ödesdiger för oss Rosalarodde. Intill startområdet infann sig några överförfriskade Salobor, nästan helt nakna, konstigt utstyrd, hötande och hojtande med sina ölburkar. Vi förundrade oss och blev betänksamma angående deras sexuella läggning. Starten gick innan vi visste om det och Ekenäsborna var först ute följda av Hitisborna och småningom av oss Rosalarodde när vi väl blev upplysta om att tävlingen börjat. Fick senare höra att starten är viktig för det är sällsynt att båtar blir passerade. Den regeln höll även den här gången. Saloborna kom i mål en timme efter oss andra om möjligt än mer överförfriskade. Enligt arrangörerna får något liknande inte upprepas.

Skepparen i Rosalabåten förbjöd all diskussion ombord och kommandot ljöd i – upp, i – upp, kraft i dragen. Salva erbjöds att smörja händerna och någon smörjade baken för säkerhets skull. Det borde jag ha gjort för intervjun efter tävlingen tvingades jag göra stående. Skönt ändå att 11 kilometer (ca 6 sjömil) var avverkad i stekande värme. Varmast var det i Kyrksundet där vinden stod stilla, men kamplusten steg när vi blev påhejade av en stor publik samlad på sundets bro. Till de duktigaste roddarna i laget hörde två damer som var med, **Lillemor Wennerström** och **Sonja Törnqvist**, och de tog minsann i allt de var värda utan att klaga.

Kustbåtar

– Tack vare sponsorer har klubben införskaffat två kyrkbåtar hösten 2007 via Leifs kontakter till Akademiska roddklubben. Cirka femton personer har gett startkapitalet. Båtarna är döpta till Hitis och Rosala, berättar Rune.

Klubbens verksamhetsområde är hela Hitis skärgård. Meningen är att få byarna Bolax, Kasnäs och Högsåra med till en kamp den här sommaren. Även Ekenäsborna har anmält intresse.

Förra höstens båtmässa i Älvsjö utanför Stockholm var av särskilt intresse för roddklubben.

– I Sverige har sedan länge lanserats kustrodd med särskilda kustbåtar som är anpassade till skärgårdsförhållanden. Båtar finns i Finland men ingen roddklubb har kustrodd på sitt tävlingsprogram. Vi vill vara den första klubben i landet som satsar på den här båttypen. Åtminstone två kustbåtar ska tävla med dubbel scull i sommar, berättar Leif entusiastiskt.

Riktigt nog finns en splittrig kustbåt inne i gymmet när jag besöker roddarna under påsk. Det ser med andra ord lovande ut inför sommarens uppgörelse som kommer att ske den 25 juli, även kanotister är välkomna. Anmälningarna skall klubbens sekreterare **Camilla Lumme** ha senast den 10 juli. Adressen är: camilla.lumme@kitnet.fi

Lanseringen av kustbåtar är ett fräscht inslag i landets roddkultur. Kyrkbåtar är sedan länge etablerade men båttypen är ohjälpligen anpassad till insjöarnas bruna vatten. Kustbåtarna är gjorda för att möta salta vattenstänk. Rodd är en äkta skärgårdssak och visst möter roddbåtar i flygande fart mer positiv uppmärksamhet än brummande muskelvidunder på köl. Roddklubben som grundades hösten 2007 av en handfull entusiaster i Hitis har fått en flygande start.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Ordförande Rune Fihlman styr roddklubben med säker hand.

Öns musikant

Det är möjligt att du aldrig sett Maj-Britt. Men om du någon gång besökt ön kan jag nästan slå vad om att du hört henne. Nej, hon hör inte till Herrskapet Kiljunen och inte påminner hon heller om den arga tant Justiina som kommenderar barn och vuxna, katter och hundar och vars röst påminner om åskans muller. Nej, tvärtom! En del människor är såpass högljudda att till och med deras skratt låter skrämmande. Men inte Maj-Britt. Hon påminner kanske närmast om solen, om sommarvinden eller om en vacker blomsteräng där färggranna fjärilar gärna fladdrar omkring.

Om du går till Hitis kyrka kan du ha tur att få höra hur Maj-Britt spelar på kyrkans nya stiliga orgel. Då du stiger in genom kyrkdörren ser du apostlarna som är målade på predikstolen och på läktarna. Dessutom ser du kyrkbänkarnas vackra dörrar, färggranna fönstermålningar, stiliga votivskepp och gnistrande kristallkronor i solljuset. När du står och beundrar blommorna på altaret kan orgeln börja ljuda. Du sätter dig ner för att beundra det vackra kyrktaket och de bastanta järnkaminerna som förut spred värme under kalla vintrar. Du vänder dig om och tittar upp mot orgelläktaren. Då kan du få se en skymt av henne. Där på orgelläktaren sitter Maj-Britt och spelar om sommar, om hav och om himlens blåa färg just för dig.

Om du aldrig fått höra Hitis orgelpipor ljuda, kanske du i stället nyfiket tar reda på hur det går till när midsommarstången reses på midsommaraftonen. Du vandrar genom byn mot kyrkbacken och förundrar dig över allt folk på den annars så tysta byvägen. Hundarna är som husse och matte, de är på semesterhumör och midsommaren till ära hinner de varken skälla på varandra eller på något annat för den delen heller. Midsommarstången blir utan skall där den ligger på marken och väntar.

Du äter glass och lyssnar på sorlet runt omkring dig. I närheten kan du höra någon spela melankoliskt på ett dragspel. På kyrkbacken sätter du dig ner bredvid en stor hund som förnöjsamt slickar upp glassen som runnit på din fot. Du börjar skratta för hundens tunga är sträv och du är kittlig.

Sommaren tar dig i sin famn. Midsommarstången reses högtidligt som ett tecken på att festen har börjat. Just då råkar du se damen som sitter på en bänk och spelar dragspel. Hon är glad då hon spelar och glädjen färgar hennes musik. Musiken tränger djupt i ditt hjärta och tonerna gör dig oförmärkt lycklig. Solen skiner och det är sommar i skärgården. Vilken tur att du är här och ingen annanstans, just precis här på den lilla kyrkbacken bredvid hunden med den våta pälsen. Du ler och Maj-Britt får syn på dig och vinkar glatt.

Nu känner du henne, Maj-Britt, som får hela ön att klinga.

Text: Eppu Nuotio
Översättning: Tina Örså
Teckningar: Tony Laine
Peppi Wilson
Mi Holmström
Johanna Rosenberg
Emilia Johansson

Information

Allmänt alarmnummer 112
Ambulans, Medi-Heli, Sjöbevakning, Polis

Läkarmottagning i Dalsbruk
Dalsbruk, tel. 42 60 500 mån till to kl. 8-16
och varannan fredag kl. 8-16 och kl. 8-14
Fredagsjour varannan vecka i Dalsbruk och i Kimito
(tel. 421 588)
Från 13 juli är all verksamhet förlagd till Kimito
fram till 24.8. Tel 42 60 400

Läkardejourering kväll/natt
Salo hälsocentral/sjukhus, tel. 77 23 611
Jour kl. 16-08, samt veckoslut dygnet runt

Hitis rådgivning
Solglimten. Teltid, vardagar kl. 8.00-8.30 och
kl.12.30-13.00 (42 60 516 / 0400 291 150)
Mottagning måndagar 14-15.
I Rosala skola onsdagar 14.30-15.30.
Högsåra första tisdagen i månaden kl. 9.30-10.30 i
Högsåra pensionat
Arbetstid vanligen kl. 8-16.

Dalsbruk tandläkarmottagning
Telefon 42 60 526 / 42 60 527,
Måndag - torsdag 8-15.30, fredag 8-14
Lördagar och helger är dejouren på
tandkliniken vid Åbo universitetssjukhus
kl. 9-10.30. Tel 313 15 64
Från 13 juli är all verksamhet förlagd till Kimito
fram till 24.8. Tel 42 60 436 / 42 60 435

Hitis sjöbevakning
Tel. 020 410 71 10, reservnummer 23 33 777

Polis Kimito
Tel. 071-874 67 48

Giftinformationscentralen
Tel. 09 471 977 el. 09 4711

Brandkår
Alarm alltid via 112
Rosala FBK
Brandchef: Pontus Johansson,
tel. 0400 745 148
Vice brandchef: Paul Wilson,
tel. 050 528 74 10

Hitis FBK
Brandchef: Tor-Björn Holmström
tel. 040 827 3352
Dalsbruk brandstation, tel. 5211 230/
466 2005

Sotare i Dragsfjärd
Harri Kemilä
Tel. 040-55 89 361

Veterinär Minna Hakala
Telefontid kl. 8-9
Tel. 421048 / 0500 110 660 akuta fall
Mottagning och djurstall i Kimito, Engelsby
invid Påvalsbyvägen
Jour 48 733 443

Förbindelsebåtar
M/s Aura, tel. 0400 320 092
Rosala II, tel. 0400 720 608
Lövö färja, tel. 040 829 1733
Högsåra färja, tel. 040 706 62 91

Kommunala Ämbetshuset i Dalsbruk
Malmvägen 2
Tel. 42 600
Öppet: måndag-onsdag 8-16, torsdagar 8-17,
fredagar 8-13.45
Ämbetshuset är stängt v.28-v.32.
För mera information se www.kimitoon.fi

Sophantering Rouskis
Genböle, tel. 72 76 800
Genböles sorteringsstation öppet:
torsdagar 13-19 samt varannan lördag med början
26.6 mellan kl. 9-11
Mottagning av sorterade sopor från hushåll.
För mera information se sopterminalinfo eller
www.rouskis.fi

Hitis Bibliotek
Marina Johansson, tel. 46 66 617
Måndagar: 15-18
Torsdagar: 16-19

Post
Rosala Post, Båtviksvägen 15.
Kerstin Sundqvist, tel. 020 452 18 58
Måndag-fredag kl. 12-13, tisdag även 17-18
Sommartid 29.6-31.7 må-fre kl. 12.30-13.30,
tisdag även 17-18
Hitis ombudspost i bankkontoret.
Eivor Gustafsson, tel. 020 452 18 56
Måndag-fredag 11-13
Sommartid v. 27-31 må-fre 11.30-13.00

Pastorskansli
Antti Kallio, tel. 42 59 24
Öppethållningstider:
Onsdagar och fredagar 10-13

Stigs Kontor & Foto

Kolabacksvägen 4,
25900 Dalsbruk
☎ 02-4661 848
☎ 02-4661 090
☎ 0400-839 861
✉ tietoco@netti.fi
🌐 www.netti.fi/~tietoco

Allt möjligt och omöjligt!
Tveka inte. FRÅGA!
Kaikkeä mahdollista ja mahdotonta!
Älä epäröi, vaan KYSY!!

LISCO

BOK & PAPPER

www.friskbris.fi

B

Brages Pressarkiv

LUCKAN

För mera information se: www.luckan.fi

Luckornas öppethållningstider:

Åbo: Mån & Tis 11 - 17
Ons 11-19
Tor & Fre 11 - 17

Kimito turistinformation:

Mån - Fre 12 - 17

Händelsekalender

- 1-30.6 Rosala, Fotoutställning "Barn bakom kameran" i Strandboden, arr Hitis-Rosala skola
- 17.6 Rosala, Midsommarstången majas kl. 17 vid branddepån, arr. SVRB
- 18.6 Högsåra, Midsommarstången majas kl. 18 i Kejsarhamnen, arr. DUV
- 18.6 Hitis, Midsommarstången majas kl. 18 på Kyrkbacken, arr. HVH
- 19.6 Hitis, Midsommarstången reses kl. 14, lotteri, kaffe & musik, arr. HVH
- 19.6 Rosala, Midsommarstången reses kl. 15 med sång och dans runt stången, arr. SVRB
- 19.6 Högsåra, Midsommarstången reses kl. 15 i Kejsarhamnen, arr DUV
- 19.6 Biskopsö, Midsommarafton kl. 15 vid förbindelsebåtsbryggan, arr. Biskopsö byalag
- 27.6 Vänö, Countrykväll, arr. Vänö Vänner
- 1.7 Högsåra, Skärgårdsteatern förevisar Fylla sex på Sunnanland kl. 19
- 4.7 Hitis, Konstworkshop för barn med Linda Bondestam på Café Kardemumma kl. 14-16.
- 4.7 Vänö, Vänödagen, arr. Vänö Vänner
- 4.7 Hitis, Brandkärsfest på Furutorp kl. 18, arr. Hitis FBK
- 5.7 Rosala, Sommarutställning i Strandboden med konst av Linda Bondestam. Vernissage kl. 15, arr. Skärgårdens Kultursällskap
- 7.7 Rosala, Strandängsgymnastik i Klobbviken med Fanny Örså kl. 19, arr Rosala Byaråd
- 8.7 Högsåra, Högsåradagen med marknad, försäljning mm. vid Farmors Cafe' kl. 12 arr. Föreningarna på Högsåra
- 9.7 Hitis, Sommarkmarknad med ärtsoppa och marknad på Furutorp kl. 11-15, arr. HVH
- 10.7 Rosala, Dans med Twilight kl. 20-02, arr SVRB
- 11.7 Rosala sommarblot med bl.a. marknad och Sås och Kopp, arr SVRB
- 10-12.7 Rosala, Vikingadagar med marknad, arr. Vikingacentret Rodeborg
- 13.7 Biskopsö, Biskopsömarknad kl. 13, arr. Biskopsö Byalag
- 14.7 Rosala, Strandängsgymnastik i Klobbviken med Fanny Örså kl. 19, arr. Rosala Byaråd
- 16-19.7 Rosala, Utställning av gamla Rosalafotografier. Vikingaborg kl. 12-16, arr Rosala Byaråd
- 16.7 Högsåra, Visans Vänner på Farmors Cafe' kl.18. arr. Farmors Cafe'

- 16.7 Hitis. Heidi och Julius von Wright poesi och performance kl 18.30-20.30 på Café Kardemumma
- 17.7 Hitis Minimaraton. Anm. på vid Backom Café fr.o.m. 16, arr. Hitis FBK
- 17.7 Rosala, Dansafton i Rosala gästhamn kl. 20, arr. TB-Marin
- 18.7 Vänö, Träbåtsdagen, arr. Vänö Vänner
- 21.7 Rosala, Skärgårdsteatern förevisar Fylla sex kl.19 på Vikingaborg
- 22.7 Rosala, Strandängsgymnastik i Klobbviken med Fanny Örså kl. 19, arr. Rosala Byaråd
- 23.7 Hitis, Litteräraafton på Café Kardemumma.
- 25.7 Vänö, Skottlandssits, arr Vänö Vänner
- 25.7 Hitis, Hitisrodde med start kl. 11, arr. Hitis Rodd och Kanotklubb
- 25.7 Hitis, Trivselkväll med Showdown på Furutorp kl.19, arr HVH
- 26.7 Rosala, Rosala öppna kubbmästerkap i Klobbviken kl. 14, arr. Rosala Byaråd
- 28.7 Rosala, Strandängsgymnastik i Klobbviken med Fanny Örså kl. 19, arr. Rosala Byaråd
- 30.7 Hitis, Traditionella gårdslekar för barn och vuxna på Café Kardemumma med Fanny Örså kl. 18
- 1.8 Rosala, Dans på Vikingaborg kl. 20-02, arr SVRB
- 29.8 Rosala, Forneldarnas natt, brasa i byviken kl. 21.30, arr. Rosala FBK
- 29.8 Vänö, Forneldarnas natt, arr. Vänö Vänner
- 29.8 Högsåra, Forneldarnas natt på Sunnanland. Brasan tänds kl. 21.30
- 29.8 Biskopsö, Forneldarnas fest, arr. Biskopsö Byalag

NÄRMARE INFORMATION OM EVENEMANG, KLOCKSLAG OCH ARRANGÖRER
STÅR ATT FINNA PÅ BYARNAS ANSLAGSTAVLOR!

Händelsekalendern sammanställd av Tina Örså

Simskola i Högsåra
6-17.7 vid Ömells strand
Barbro Segersven 040 588 93 99

Simskola i Rosala
20.7-31.7 i Klobbviken
Tina Örså 040 573 88 54

Arrangör: Folkhälsan i Hitis

Lek och plask i Kasnäs
6-17.7 i Garpholmsviken
Tanja Granlund 040 535 21 05

Simlärare:
Fanny Örså 040 846 41 36
Karolina Harjula 040 731 93 13

Simskola i Hitis
20.7-31.7 vid Folkhälsans simbrygga
Monika Blomqvist 040 830 34 34

Tidevarv

Fem före att släppa det tunga ner i djupet
En tumlare i nätet ute på fjärden
Väl i land betraktade byborna fångsten
Någon sade att sådant inte går omärkt förbi
Någon sade att sådant inte bådär gott för
framtiden

Ett sekel senare sitter vi här
Miljöförstöring, ekonomisk kris, ohälsa
Samtidigt blommar nattvioler och backtimjan
som förut
Samtidigt värmer vi oss i solen, svalkar oss i
skuggan
Barnen springer över bergen
Sådant vi vet hör sommaren till

Sedan finns det annat som inte går att
Beskriva i former och bilder
Mina händer i dina
I båten
I fören
I motljus
Hud tunn som silkespapper
Sik
Blåbär
Apollofjäril

Heidi von Wright